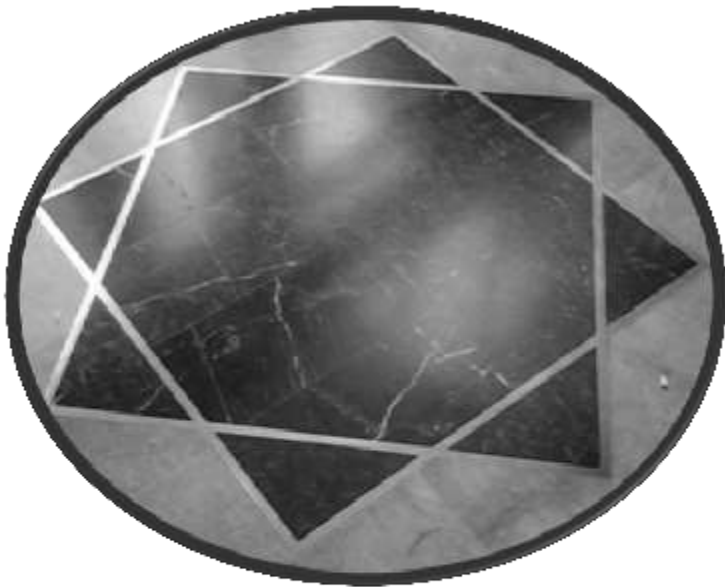

Francesc Roma i Casanovas

La Guerra de Silencis

© Francesc Roma i Casanovas, Madrid, 2014.

Publicat per BUBOK PUBLISHING, S.L.

ISBN: en tràmit.

“Esta obra ha sido publicada por su autor mediante el sistema de autopublicación de BUBOK PUBLISHING, S.L. para su distribución y puesta a disposición del público en la plataforma on-line de esta editorial. BUBOK PUBLISHING, S.L. no se responsabiliza de los contenidos de esta obra, ni de su distribución fuera de su plataforma on-line.”

Sumari

Classe d'història.....	10
La Laura Desmolins.....	13
El contracte.....	16
Primera aproximació	20
En Peret de cal Sans.....	23
Visita a l'Oller.....	25
Episodi sagnant.....	28
Els Fets del Pou.....	32
En Rodríguez Dranguet.....	37
Misèria contra pobresa	39
Primera visita a l'arxiu militar.....	42
La denúncia d'en Vicenç.....	47
Tècniques especials de recerca	50
Una estrella de vuit puntes	57
De nou, les Rambles	61
La beca negada	62
Història del Matagossos	65
Assalt a la Figuera	69
Dos hiverns entre muntanyes.....	72
Estiu del 47	77
Comença la història oral.....	83
<i>La Vanguardia</i> , 5 de novembre de 1947	86
El boig de l'Abella	87
El boig del sanatori	92
Més coses sobre en Pere Boig.....	95
Canvi de plans.....	99
Treball antropològic	100
Arriben els carabiners.....	106
Els cabrons del SIM.....	110
Un altre cop, aquella estrella.....	113

En Grau cau de la teulada.....	115
En Sobrevias recorda.....	118
El bucle	126
Somni humit d'un matí d'hivern.....	128
El comandant Martillo	132
Covarda gesta	139
La pensió del no-res.....	143
L'excursió o el treball de camp.....	153
Judici per la mort d'en Montasell.....	160
Visita a la Casa Blanca.....	163
En clau de guerra	168
La trucada crucial.....	171
Una nova excursió	176
Una història que es descabdella.....	179
En Jaume Sobrevias	182
L'home que ranquejava.....	188
Un boig que no ho era tant	194
Un jove alt i ben plantat	197
El guiatge nocturn.....	199
Els maquis a la Casanova	207
Una mort anunciada.....	211
La guerra de silencis	218

Quan la Montserrat va entrar a l'aula, tots els alumnes es varen quedar estorats. El professor volia fondre's. Hauria preferit que les coses haguessin anat d'una altra manera, però ja era massa tard. Ella era allà, davant seu, mentre els seus companys i companyes se la miraven. Estaven pendents de si faria allò que havia anunciat al Facebook o si no tindria prou valor per dur-ho a la pràctica. I sí, ho va fer.

Per primer cop en molts anys, ell es va sentir insultat, humiliat davant de tots aquells alumnes. Hauria preferit que les coses haguessin anat d'una altra manera, però ja era massa tard. Ella s'havia presentat a mitja classe, davant la sorpresa de tothom i els murmurs de la majoria. Duia un drap de colors llampants a la mà. Tothom sabia que eren els calçotets d'aquell jove professor, perquè ella ho havia publicat al Facebook. Simplement li va dir –en veu alta, de manera que tothom pogués sentir-la–:

- Crec que per casa meva ha aparegut això, i que és teu!

Uns deien que eren flors, els altres estrelletes; però tothom estava d'acord que eren uns dels calçotets més llampants del mercat. La majoria, però, estaven dubtant si realment ell era l'amo de la peça de colors que la Montserrat acabava de tirar sobre la taula del professor o si ella havia comprat els calçotets per guarnir el seu darrer número. Es veia clar que estava indignada; la

ràbia li sortia pels pors de la pell. Ell tampoc no podia aguantar la seva còlera. I va començar a acostar-se a ella amb cara de pocs amics.

La Montserrat va fer mitja volta i va sortir corrent. I en Mon al seu darrere. Corrien pels passadissos com esbojarrats, fora de si. Varen baixar les escales a tota pastilla, i –quan varen girar per sortir de l’edifici– la Montserrat gairebé s’emporta per davant la Laura, una jove estudiant de primer curs que no entenia res del que estava passant. Varen passar per davant del bar i hi varen entrar. La Montserrat va anar directament al lavabo i hi va buscar refugi. Estava contenta d’haver-hi arribat abans que ell.

En entrar al local, en Mon, amb la cara vermellosa de tant córrer, va mirar al seu voltant i no la va veure. Va imaginar-se on podia ser. Va saludar el cambrer sense ni mirar-lo i es va asseure en una taula tot sol. Ella tardaria a sortir, però tard o d’hora passaria pel seu davant. Després tot hauria acabat.

Al cap d’una estona va sortir la Montserrat, decidida. Es va dirigir a la taula on era en Mon. Se li veia a la cara que allà se sentia segura. Es va asseure al seu costat i li va dir:

- M’estava pixant!

I varen començar a riure com dos esbojarrats. El cambrer va notar la seva presència, va sortir del darrere de la barra i es va acostar a la seva taula. Els va preguntar com havia anat i, tots dos alhora, varen dir:

- Hem fet el número dels calçotets!

Ell volia saber més coses, però en Mon li va dir:

- Posa'ns dos cafès i d'aquí un quart d'hora ja ho sabràs. Veuràs que poc tarden a venir-t'ho a explicar!

I, efectivament, va ser qüestió de minuts, com cada any. Després del número, tardaven uns vint minuts a decidir que la classe havia acabat, i uns altres deu a arribar fins al bar. Cinc minuts més tard, el cambrer ja sabia el que havia passat i posava cara de què allò era un fet estrany. En realitat, d'estrany, no ho era gens. Aquella escena tenia lloc cada any, tot i que no sempre l'alumna era la mateixa. A l'assignatura de semiòtica en Mon feia reflexionar els seus alumnes sobre els rumors i s'havia empecat aquest joc de rol per posar-los en situació. La propera classe ell entraria a l'aula com si res. Començaria a parlar com si el dia anterior no hagués existit mai. I quan dugués cinc minuts d'explicacions entraria la Montserrat i, com si res, s'asseuria a darrera fila. Així tothom la podria veure passar i podrien tornar el temps enrere, fins al moment en què un havia sortit corrent darrere de l'altra, com si s'anessin a pegar. Només cinc minuts necessitava en Mon per presentar el tema dels rumors. Els justos per recordar l'argument de *La Guerra dels Mons* d'Orson Welles i per quedar-se mirant fixament a una alumna –la que més li agradava de la classe– i demanar-li sense embuts:

- Què penses del que va passar l'altre dia?

La Montserrat havia estat la seleccionada el curs anterior. Havia contestat que no sabia de què li estava parlant. I ell li havia tornat a preguntar quina relació veia entre aquella pel·lícula en què un suposat atac marcià havia generat el caos als Estats Units i el que havia passat entre ell i aquella altra alumna. Atordida, no

havia sabut què contestar. Era just el que en Mon esperava. Llavors preguntava a tot el grup si algú volia respondre la pregunta. Sempre hi havia algú que acabava preguntant com havia acabat “allò”. Llavors ell feia que la perseguida expliqués de què anava el joc. I aquest cop li havia tocat a la Montserrat.

Va dir que era un joc, una mena de joc de rol. I en Mon, per no perdre protagonisme, va demanar que agafessin un paper i que fessin una llista de totes les persones amb qui havien parlat del tema, anotant en cada cas quant temps havia passat des que ell i la Montserrat havien sortit corrent de l’aula, i el lloc on s’havia produït aquella comunicació. Tot plegat formava part d’un exercici per treballar els rumors, però el resultat era que en Mon es feia conegut per aquestes excentricitats entre el seu alumnat i els companys del departament.

Dos anys més tard, quan la Laura –aquella alumna de primer curs a qui gairebé havien atropellat corrent com bojos pel passadís– havia ocupat el lloc de la Montserrat, ella tampoc no havia pogut dir massa més que tot plegat havia estat un joc, un joc de rol. Però en aquell moment la Laura estava assistint a tot un altre tipus de pedagogia: tenia classe d’història.

Classe d’història

A l’aula del costat, el company de departament d’en Mon era a punt de tocar el cel amb les mans. El sol mandrejava enmig de la boira, en una estampa força típica en aquella ciutat de sants. El professor suava, emocionat, perquè estava explicant el nucli central de la seva assignatura. Era el primer dia de classe d’aquell

tercer curs i el discurs s'anava desplegant tal com tenia previst.

Una mica més tard era la boira la que suava mentre el professor s'emocionava i l'univers adquiria sentit: més enllà de la documentació i de la seva interpretació, els dominis de la història es perdien en el regne de la fantasia. Tot d'una el professor es va adonar d'on era i va tocar de peus a terra. Per a ell la història era una disciplina científica, amb un mètode peculiar, que constantment havia d'estar demostrant que podia ser objectiva. Per assolir-ho, la clau estava en els documents. Tot començava i acabava en ells.

El professor va llençar una pregunta retòrica en una sala plena d'estudiants que mandrejaven mentre la boira s'emocionava: ¿quina relació tenia la història amb altres disciplines, aparentment tan properes, com l'antropologia, la sociologia o l'arqueologia? Silenci, perquè estaven pensant. El professor els va demanar que pensessin en un arqueòleg fent la seva feina i els va dir:

- Mireu-lo fixament a la cara. Sentiu la seva respiració. Oloreu les seves vestimentes.

L'arqueòleg respirava sorollosament perquè la pols li havia obturat els forats nasals i feia olor de terra seca. Estava cobert de pols i anava brut, molt brut. Tot plegat feia poc per la imatge d'un científic. Més aviat semblava un trinxeraire.

Mireu-vos –d'altra banda– una antropòloga fent la seva feina –va dir. Anava venuda, perquè no tenia cap coneixement de la cultura d'aquells que estava estudiant i tot ho havia de demanar o intuir. I quan aconseguia

que li diguessin alguna cosa, a sobre, havia de pensar que potser no era tal com li havien dit.

- Va ben venuda, ja ho he dit. I quina ciència és aquesta que sorgeix de les opinions dels altres?

En canvi, l'exercici de la història era molt diferent. En aquest cas no calia anar a genollons tot el dia, gratant el terra ni desenterrant ossets amb un pinzell; tampoc no calia fiar-se de gent que explicava el que volia i com ho volia explicar.

- No us fieu mai de la gent; fieu-vos dels documents. Almenys els documents no enganyen!

Era cert que hi havia documents falsos. Però tot document era una ombra d'alguna realitat, i calia estar atent per saber quina podria ser la realitat que l'havia fet néixer. Un document fals parlava de les persones que el varen voler falsificar, que varen voler fer creure a altra gent que allò que aquell paper deia era cert. Per tant, era culpa de l'historiador si no sabia distingir i llegir correctament un document fals. Estava clar que els documents no mentien; que érem nosaltres, els historiadors, els qui no el sabíem llegir. La feina dels historiadors i historiadores era interpretar documents; aquest era l'art més sublim. Un art net.

- Si voleu ser bons periodistes, primer haureu de ser bons historiadors.

La classe va acabar en aquest punt. El sol ja havia arraconat la boira i tot tenia un aire nou. El professor se sentia satisfet. Cada any explicava el mateix, però aquella vegada s'havia sentit sublim. Li havia faltat provocar una mica més els seus alumnes, esperant que algun d'ells reaccionés i li portés la contrària. Si més no,

que demanés algun aclariment. Però no, aquell any no havia estat possible: no havien caigut en la provocació que el duia a pontificar que la història oral no existia, que no era més que antropologia barata.

La Laura Desmolins

Acabada la classe, el professor havia d'entrevistar-se amb la Laura, una alumna de quart que optava a una beca sol·licitada pel seu departament a la Generalitat, que era finalment qui havia de pagar. Com que aquesta era una beca competitiva –en l'argot universitari això volia dir que no s'hi podia presentar qualsevol– el perfil i l'expedient acadèmic del candidat o candidata tenia un pes important en la decisió final. El departament podia presentar el candidat que volgués, però qui havia de decidir-ne la concessió o no era la Generalitat. D'aquí que com més bo fos el currículum del candidat o candidata, més possibilitats d'èxit tindrien tots plegats.

El professor era conscient que la Laura no tenia el millor currículum. Tot i estar matriculada a quart curs, les seves notes no eren massa remarcables. No era ni de bon tros el millor expedient de la seva promoció; i a més, aquella assignatura de tercer suspesa li restava les poques possibilitats que tenia. Tot i això, el professor havia defensat la seva candidatura davant del Consell del Departament. Sabia que la Laura li havia fet un exercici brillant els primers dies de curs i sentia que seria una bona candidata. De manera que la va animar a presentar el seu currículum a la convocatòria. Quan la Laura va passar la porta del despatx, el professor es va adonar que no s'havia fixat en ella a classe, ja que no la

recordava ni vagament. El seu cabell amb rastes i la seva manera de vestir no feien amb l'alumna que s'havia imaginat només de llegir el seu exercici. No la recordava de classe i tampoc li havia dit personalment que li feia gràcia que es presentés a la convocatòria; li havia enviat un mail i tot ho havien negociat per correu electrònic. Només veure-la al davant va pensar si no s'havia equivocat. Fins i tot va dubtar que aquella persona fos capaç d'escriure quatre pàgines amb tanta profunditat epistemològica.

El ritual, però, va ajudar a trencar el gel i va donar temps perquè les expectatives mútues es ressituessin. Mentre li indicava que anessin a seure en una taula rodona –on estarien més còmodes– va poder tenir una primera perspectiva –que no seria la darrera– del seu *backstage*. Que lluny es trobava tot allò que encara no puc desvetllar! Asseguts davant per davant, el professor va explicar de què anava la cosa: una convocatòria competitiva per permetre fer una tesi doctoral en aquell departament, un contracte precari, però que li podia assegurar quatre anys de feina –i de molta feina– que li permetrien estar en condicions d'acreditar-se i accedir al graó més baix de la jerarquia universitària.

Vist així, tot semblava més complicat del que la Laura s'havia imaginat. I aquell home no somreia ni quan feia una broma! Si tot anava com hauria d'anar, ell havia de ser el seu director de tesi o, dit altrament, el seu cap i casal durant quatre anys. Tenia ja una certa edat, i una certa panxa i encara una mica menys de cabells; blancs, evidentment. Per tant, no era cert el que havia dit el seu germà gran, com demostrava el cas en qüestió: el cabell blanc no protegia contra la calvície. Per això, quan li va

preguntar si encara li interessava optar a la plaça, va sentir que no era ella qui deia que sí. Algú molt proper a ella, amb la seva mateixa veu, l'havia traïda. Va ser la primera vegada que se'n va penedir. I era tot just començar.

Però aquell home havia de ser el seu mestre, confessor, guia i moltes coses més.

Tan bon punt la Laura va sortir del despatx, el professor va despenjar el telèfon per fer un parell de trucades. S'havia ben equivocat en defensar la seva candidatura. Ho havia d'haver vist abans, però ara ja era tard. Podia mentir-li i dir-li que la Generalitat havia dit que no, però tampoc no podia, perquè en la darrera reunió del Departament havia defensat la seva candidatura. Per què? No ho sabia. Segurament era un pressentiment, un dels molts pressentiments que tindrien en els propers mesos.

Potser tot arrencava de quatre mots, escrits per la Laura i que el professor pensava que podien molt ben ser seus: *“La història no es fa amb pedres i ossos fossilitzats; els historiadors no anem sempre bruts ni amb pics i pales aixecant el terra. El nostre és un exercici sublim, majestuós; quasi artístic. El bon historiador sap llegir fins i tot els documents falsos.”* Els mots eren clarividents i anaven acompanyats d'una reflexió sobre l'obra de Bernat Boades, que ell tenia clar que no havia fet a classe.

Bernat Boades se suposava que havia estat l'autor del *Llibre dels fets d'armes de Catalunya*, la darrera gran crònica catalana, suposadament escrita al 1420. En realitat, darrere de Boades hi ha la figura del frare Joan Gaspar Roig i Jalpí (Blanes, 1624 - Manresa, 1691).

L'adolescència el trobà enmig del Corpus de Sang (1640) i a partir de 1673 va ser nomenat cronista reial de la Corona d'Aragó, fet que li donà accés a materials d'arxiu. El seu esperit medievalista el dugué a falsificar aquesta obra que fins als anys trenta del segle XX es va creure que era una crònica medieval. Però la Laura, no sabem ben bé com, havia desentrellat algun element que permetia dir que aquesta obra era una falsificació. Així, en el seu treball deia que el llibre s'obre amb una frase que parla de la "gran fertilitat, boniquea i riquesa d'Espanya". Això de la boniquesa d'Espanya era molt sospitos que pogués ser medieval (d'on coi hauria tret aquesta noia aquesta precisió de geografia històrica?), per no parlar tampoc de la mateixa idea d'Espanya. El seu treball convidava a reflexionar sobre les falsificacions i a pensar a quines necessitats responia la creació d'una obra tan gran. No podia ser una obra de passatemps d'un desvapat, sinó que havia de respondre als interessos d'alguns agents socials del moment. *"Era potser un país que, després de la Guerra dels Segadors i abans de la de Successió, s'estava buscant a si mateix en la nit dels temps?"*, acabava el treball de la Laura.

El contracte

La Laura, finalment, va ser contractada al Departament i va començar a treballar. El seu projecte consistia en un estudi sobre la Guerra Civil a la comarca, que va avançar molt de pressa. El professor era conscient que el fet que la gran investigació judicial sobre el que havia passat en aquells anys, que s'havia iniciat amb el final de la guerra

–la Causa General– hagués estat digitalitzada darrerament suposava un gran avantatge. Només amb aquestes fonts –amanides amb quatre dades que havien anat sortint en els arxius municipals– la Laura havia preparat un parell d’articles per a revistes i una petita comunicació a un congrés de poca volada. De tant en tant s’asseien en aquella taula rodona del despatx del professor i parlaven dels progressos que ella anava fent. Hi havia, però, un punt que no es podia tractar: no es podia ni parlar d’història oral o de recerca antropològica a aquell professor que havia fet de la història una religió i del mètode historiogràfic –el seu!– una litúrgia.

La cosa ara semblava encarrilada a bon port, però al principi cap dels dos les tingué totes. Quan el professor va demanar a la Laura sobre quin tema voldria fer la seva tesi, ella només li va saber dir que sobre la Guerra Civil. Això era tot, i el problema no era que fos poc, sinó que era massa; molt més que massa. Calia acotar-ho a alguna part de la comarca. La Laura, sense cap emoció, va proposar de centrar-ho en el municipi d’Aiguafreda. Quan ell li va demanar per quines raons havia fet aquella tria, ella només va saber dir que era el lloc on de petita havia estiuejat amb els seus pares. Sí, era una raó; però és clar que no era la raó que el professor esperava.

Va passar el temps i la feina va anar avançant. També es varen escampar uns rumors que el professor mai no havia sentit, però que ara l’afectaven directament. Parlem primer dels rumors i després revisarem la feina que havia fet la Laura en aquells mesos. I fem-ho despreocupadament, perquè encara cap dels dos no té la més mínima sospita que les dues coses formen part del mateix cabdell, d’una troca ben embolicada.

Tot i no acostumar a fer ús de la seva posició d'autoritat, el professor un dia s'ho va fer venir bé per demanar a la Laura com era que havia suspès l'assignatura de tercer curs. La veritat és que aquest no era certament el seu interès, però no s'atrevia –no podem dir que no li semblés correcte– a preguntar-li directament si era cert allò que es deia que s'havia acabat entenent amb el Mon, el professor de semiòtica. La Laura va contestar al que se li havia demanat i segur que si li hagués preguntat si se n'havia anat al llit reiteradament amb en Mon, aquell seu company de departament, la resposta hagués estat la mateixa: va suspendre perquè no es va presentar a l'examen final, per qüestions personals. Però la incomoditat era tan gran que va haver d'acabar d'explicar-ho més o menys tot. Sembla que en Mon s'havia enamorat perdudament de la seva alumna i que finalment havien acabat sortint junts. Bé, això darrer era un fet, que per molt que volguessin amagar, havia acabat transcendent. Però en Mon havia marxat sobtadament als Estats Units, a la universitat. Quan va prendre aquesta decisió, ni tan sols li va consultar a la Laura. Simplement, un dia li va dir que s'ho havien de deixar córrer perquè havia de marxar urgentment a l'estranger. No va adduir cap raó més enllà del fet que li semblava que era millor per al seu futur. La Laura no ho entenia; creia que la causa havia estat ella, però no sabia exactament per quin motiu aquell home –que havia volgut començar aquella relació amb ella– havia decidit marxar de manera sobtada i sense donar cap mena d'explicacions. Ni tan sols no li va donar una adreça: li va dir que quan estigués instal·lat ja es posaria en contacte

amb ella i mai més no en va saber res. Us podeu imaginar que al Departament no es parlava d'altra cosa. Això pel que feia als rumors. Quant a la feina que anava avançant, la Laura havia arribat a desentranar el que podríem dir la història convencional de la guerra civil a Aiguafreda. S'havia trobat amb un problema, per això, un problema que es convertiria en una oportunitat: un problema que consistia en què durant aquells tres anys (1936-1939) el municipi veí de Sant Martí de Centelles havia deixat d'existir per decisió pròpia i el seu territori havia estat annexionat en part pel municipi de Centelles i en part pel d'Aiguafreda. Durant la Guerra, a Aiguafreda, no havia passat res especial: havien matat el capellà, però fora del poble; havien cremat l'església i al 1937 havien assassinat una persona que no era del poble en el camí que duia a Sant Martí del Congost. S'havien posat en circulació uns bitllets encunyats per l'Ajuntament i hi havia hagut un convent i algunes cases particulars on s'havien acollit gairebé un centenar de persones refugiades. Res especial; com a tots els pobles en aquell moment històric tan crític. Enmig d'una història repetida, el fet que una part del municipi de Sant Martí fos annexionada a Aiguafreda donava una mica més d'interès a la recerca.

En aquell poble, que des de llavors i fins al final de la guerra formava part d'Aiguafreda, el 8 de novembre de 1936, l'amo i dos dels fills de la masia de l'Oller havien estat assassinats al davant d'un forn de calç que la família posseïa prop de la casa. Eren una de les famílies més riques del poble, havien exercit alguns càrrecs com ara la direcció del sometent i s'havien emparentat amb algunes de les famílies més influents de les rodalies. Això

els feia propensos a ser *passejats*; és a dir, assassinats pels comitès antifeixistes locals o per alguns altres que de tant en tant passaven pel poble. El dia següent de l'assassinat dels Sentias –aquest era el nom dels amos de l'Oller– també varen assassinar en Melcior Castellar, un pagès del mas Pou. La Causa General era molt clara: el varen cridar perquè anés a la seu del comitè amb l'excusa que li volien comprar un porc i un cop allí el dugueren fins al cementiri, on ja li havien cavat la tomba. El seu cos, abatut per les bales dels fusells revolucionaris, va caure directament dins del solc que li serviria de sepultura. A part de ser l'amo d'una de les grans masies de la zona –el Pou– en Castellar també havia estat sots-cap del sometent.

Uns altres fets luctuosos havien tingut lloc una mica més tard, concretament el dia 19 de febrer de 1937. Aquell dia, cinc persones havien estat executades, entre elles Jaume Castellar Cors, de 21 anys i fill de Melcior Castellar del mas Pou. Les execucions haurien continuat si la guàrdia d'assalt no s'hagués endut a Barcelona la resta de detinguts, un total de 21 persones.

Des que havia obert la capsa dels trons del municipi, la Laura havia vist com la seva recerca havia fet un gir de cent vuitanta graus. A Aiguafreda, la guerra s'havia mostrat amb tota la seva crueltat.

Primera aproximació

La Laura estava contenta d'haver pogut desentrellar aquests fets, però en aquell moment ni s'imaginava que només havia conegut la part superior de l'iceberg. El professor havia anat recuperant la confiança en ella. Era

com si des del moment en què la relació amb en Mon va ser verbalitzada tot hagués canviat entre ells dos. De fet, ell seguia sent igual d'esquerp i seguia capficat en les seves investigacions, però quan ella li parlava de les seves recerques i troballes, l'escoltava amb atenció. I no era per altra cosa sinó perquè el que li explicava realment li havia interessat. Possiblement ell havia vist alguna cosa que la Laura encara no s'imaginava; en tot cas, si va ser així, la va deixar que fes aquesta descoberta –i moltes d'altres– pel seu compte. Estava convençut que més tard o més d'hora aniria a parar al lloc on ell, intel·lectualment parlant, ja l'esperava. La confiança intel·lectual anava de bracet amb la confiança personal. Un dilluns, però, ell l'esperava dalt d'un penya-segat. Metafòricament parlant, és clar.

Ja feia temps que ho havia observat. La Laura tenia unes mans tosques a simple vista, amb uns dits nerviüts i fibrats. El professor sabia perfectament a què es devia aquella morfologia. Així que un dilluns li va preguntar, sense cap por d'equivocar-se:

- On has estat escalant aquest cap de setmana?

Al principi la Laura no ho va entendre, simplement perquè aquesta pregunta trencava tots els esquemes previs de la seva relació i no la considerava possible. De seguida, però, va contestar que havia anat a Montserrat. Però el professor no en tenia prou: volia saber més: a quin massís, a quin cim, a quina via? El professor sabia de què li estava parlant i això li va fer pensar que ell també podia haver estat escalador.

Efectivament, anys enrere, quan encara estava estudiant, la seva afició havia estat la muntanya i més en concret l'escalada. Li va demanar a la Laura quin grau

feia i aquesta li va dir que sisè. El professor va demanar l'opinió de la noia sobre si li semblava que aquest era el límit humà que es podia aconseguir sense entrenar expressament. Ella va dir que li semblava que sí. I li va explicar que feia un parell d'anys havia estat entrenant amb la idea –ara veia que fantasiosa– de viure de l'escalada. Només havia aconseguit un parell de tendinitis als dits i els braços i perdre dos anys en el seus estudis; dos anys en blanc. El professor mai no s'havia plantejat quina edat tenia o aparentava la Laura, de manera que no li servia de res sumar-n'hi dos més. De tota manera, ella era molt jove encara; sobretot en comparació amb ell, un professor universitari amb dedicació parcial perquè això dels departaments li semblaven nínxols de cementiri. La precarietat laboral li havia donat el prestigi intel·lectual. Tant li feia malviure en aquesta universitat com en una altra, però com a mínim aquí podia fer el que volia. I no era veritat que finalment havia aconseguit aquella beca per a la Laura? Tot i que tradicionalment s'ha acusat la psicoanàlisi de poc científica, el professor, de tant en tant, la feia servir per explicar coses de la vida quotidiana (això sí, mai aspectes professionals, on els més que sagrats documents ocupaven el lloc del jo i el superjò). Potser el pressentiment que havia tingut amb la seva deixebla no havia sorgit d'aquell escrit sobre l'epistemologia de la recerca històrica, sinó d'un aspecte més subliminal i alhora totalment sensual. Potser el pressentiment havia vingut d'aquelles mans dures, aspres, nerviüdes i lleugerament femenines. Unes mans que el tornaven a la seva joventut, quan s'enfilava cingles enllà i havia fet de l'afició un ofici. Tothom sabia que la seva especialitat

era la geografia de la muntanya i la història de l'excursionisme. I ara la Laura tenia clar que això no havia sortit dels seus papers, sinó de les seves mans. Aquelles mans apergaminades contractades a hores mortes en un departament que li havia donat la seva primera oportunitat.

Quan es va adonar que sentia allò que llavors sentia, en Francesc va entendre que estava en deute amb ella i que des d'aquell moment no li podia seguir amagant la veritat. Potser us penseu que li volia dir que l'estimava, però no era això; això anava per una altra via. Li havia de confessar el secret més gran de la seva vida, el més gran –gairebé segur– de les dues vides que l'escalada havia acostat tendrament. Però aquell secret encara tardaria uns dies a fer-se fonedís després de ser confessat.

En Peret de cal Sans

Un dia, quan la confiança intel·lectual ja anava de bracet de la confiança sentimental, la Laura va arribar a la universitat i va explicar la història d'en Peret de cal Sans. En Peret havia nascut al 1914 i els seus pares havien mort en la famosa epidèmia de grip de 1918. Al cap de poc temps, es va trobar vivint tot sol amb el seu padrí, i la resta de la família –tots ells familiars més llunyans– varen decidir que el millor per al Peret seria que l'internessin en un orfenat. Però el que no havien previst era que el padrí s'hi resistís amb totes les seves forces. I quan el jutge de pau va veure el nen agafat a les cames d'aquell home, plorant i cridant que no se'n volia separar, va tenir clar què havia de fer: el nen quedava al

seu càrrec, però s'havia d'encarregar que anés a l'escola per aprendre a llegir i escriure.

En esclatar la guerra –havia explicat en Peret a la Laura–, a Aiguafreda es formà un comitè presidit per gent del Partit Obrer d'Unificació Marxista que s'instal·là a la Rectoria i més endavant en un xalet propietat d'un dels grans propietaris del poble (en Calixto Fontdevila).

- En Peret diu que va ser destinat al front d'Osca, però em fa la impressió que hi va anar voluntari –va dir la Laura.

De tota manera, al març de 1938 i davant la pressió dels nacionals, ell i els seus companys varen haver de fugir amb una grua –en Peret s'havia enxufat de mecànic al front–. En arribar a Benasc, cremaren els vehicles per evitar que caiguessin a mans de les forces rebels i, a peu, travessaren la frontera. Després de passar uns dies a Banyeres de Luchon, va decidir incorporar-se a l'exèrcit nacional, que ja es veia que havia de guanyar la guerra (França, pretextant neutralitat en el conflicte, no volia acollir els excombatents i els enviava a un costat o a l'altre, però sempre a la banda espanyola). A Irun, en Peret va ser lliurat a l'exèrcit franquista i conduït a un camp de concentració de Santander, d'on va sortir com a mecànic de l'exèrcit rebel.

Però el més impactant que va explicar la Laura va ser l'actuació del comitè de la CNT-FAI que s'havia instal·lat al barri de l'Abella. Aquell comitè va confiscar la torre de Sant Jaume i, segons en Peret, els seus membres varen exigir una mena d'impost revolucionari als pagesos del poble, amenaçant-los de ser detinguts si es negaven a pagar. Aquest va ser l'origen de l'enfrontament amb la família Sentias, de la masia de l'Oller, segons en Peret.

En Francesc –que coneixia força bé aquesta informació– mai no va poder saber si aquelles dades havien sortit del petit opuscle que en Peret acabava de publicar o si la Laura s’havia atrevit a anar a parlar amb ell. De tota manera, tant hi feia, perquè tant el llibre com l’home de carn i ossos sempre explicaven els mateixos fets. I els fets –per a aquell professor– eren sagrats, tot i que les opinions sobre els fets poguessin ser lliures.

Visita a l’Oller

Aquell matí, la Laura va notar la fresca a les seves espatlles. Potser havia menyspreat la humitat de la zona, però el cas és que ara entenia la raó d’allò dels *esquenafreds*, un grup social del qual ella, originàriament, havia format part. A Aiguafreda s’havien inventat aquesta paraula per fer referència als estiuejants. Sembla ser que, per evitar els efectes dels canvis de temperatura al vesprejar, els estiuejants duïen gairebé sempre que sortien de casa un jersei penjat a les espatlles, de manera que les màgiques els queien cap al pit, i el cos, cap a l’esquena. A la gent del poble, li feia la sensació que es comportaven així perquè tenien fred a l’esquena, i d’aquí aquella denominació fins a cert punt despectiva amb què algú del poble els havia etiquetat. Els primers esquenafreds havien arribat al poble al mateix temps que el ferrocarril.

La Laura ja no era una esquenafreda, tot i que aquell dia havia decidit anar amb tren fins al barri de l’Abella. D’aquesta manera tindria temps per visitar tot el que li interessava. Volia, si podia ser, parlar amb algú del poble que li expliqués algunes coses. Els documents li parlaven

de la Casa Blanca, de la torre de Sant Jaume, de ca la Paquita i, enmig d'aquella urbanització, no sabia quina era cadascuna d'aquelles cases ni tenia clar que encara fossin dempeus. De moment, però, caminava decidida perquè sabia per on començar, i per on no havia de passar: aquell dia no havia de creuar la via del tren. Per aquest motiu va començar dirigint-se al Cement de l'Oller, un lloc inclòs en el catàleg de patrimoni local i situat sobre el mapa. Per aquesta raó seria el seu primer objectiu aquell matí.

El va veure de lluny només acostar-se a les piscines, que havien quedat a la seva esquerra. Aquelles piscines s'havien inaugurat l'any 1932 i havien estat unes de les primeres de Catalunya. Varen esdevenir famoses pertot el país, però aquell dia la Laura els va donar l'esquena sense fer-ne gairebé ni cas, perquè tenia més interès a arribar al lloc dels fets. El gran mur inclinat, alt, altíssim, s'obria a l'explanada per tres boques de volta rodona. A la primera hi havia una reixa que protegia el seu interior; però era oberta. Va entrar al petit espai que antigament era el lloc per on s'encenia el forn i se n'extreia la calç. Allí hi havia una placa de marbre tacada pel pas del temps que deia:

"En recordança de Francesc Sentias Fabregar i dels seus fills Francesc Sentias de Encio i Josep Sentias de Encio, que aquí moriren respectivament a l'edat de 44, 18 i 14 anys, el 8 de novembre de 1936. RIP. Vianant que aquí et detures prega que sempre hi hagi pau."

N'hi varen venir ganes, però la Laura es va adonar que no en sabia, de pregar. Només el record dels documents caient sobre la taula de l'arxiu va canviar el seu malestar interior per les veus d'aquells que ja no hi eren...

Gairebé tot el comitè era aquell dia a l'Oller. Al matí, en Lorenzo havia promès a la Nati –la mestressa de la casa– que res no havien de témer, però abans de fer-se fosc ella, els seus fills menors i alguns membres del servei havien estat conduïts contra la seva voluntat a la torre de Sant Jaume, on el comitè antifeixista havia instal·lat la seva seu després d'incautar-se la finca propietat d'una família d'esquenafreds. La mestressa de l'Oller mai més no tornaria a veure el seu marit i dos dels seus fills amb vida, però en aquell moment encara tenia alguna esperança que aquesta mort anunciada no fos tal. Feia mesos, el seu home –en Cisco– s'havia trobat el temut Tortosí vagant pels seus boscos i s'havien enganxat... La Nati no sabia què havia passat exactament aquell dia, però era conscient que el Tortosí després havia esdevingut el cap del comitè local i que recordava amb rancúnia aquella trobada. De fet les discrepàncies s'havien anat incrementant des del triomf del Front Popular. Els primers dies de la guerra, el comitè, dirigit pel Tortosí, havia detingut el seu marit i només l'havien deixat en llibertat després d'incautar-se'n el cotxe. La Nati –i tota la família– ho va haver d'acceptar amb resignació, perquè tornaven a estar junts. Bé, potser no tant junts, perquè el seu home va refugiar-se durant una setmana a casa d'uns parents. Per seguretat la Nati no havia estat informada d'on es trobava, però creia que, si li calia, no li seria difícil de trobar-lo a la ciutat de Vic, on el seu marit tenia uns parents.

En Peret de cal Sans sempre havia dit que l'amo de l'Oller havia d'haver marxat i no haver tornat al poble fins al final de la guerra. Potser sí, però el cas és que en Cisco va tornar a casa al cap d'una setmana de ser-ne

fora. Potser estava enyorat. Acusat d'haver trencat la mesura d'arrest domiciliari a què l'havien sotmès, el comitè li va imposar una multa –en aquell temps en deien *penyora*– de 5.000 pessetes. En aquell moment el jutge era Joan Roffes. En Roffes va ser la desgràcia personalitzada, perquè, sent el jutge popular que el comitè antifeixista havia designat, hauria d'haver impartit justícia, en comptes de dedicar-se a excitar la violència com va fer a l'Oller. Va acabar pagant amb la seva vida els fets ocorreguts a l'Oller i va morir d'hemorràgia interna –una manera delicada de dir que havia estat afusellat– al maig de 1942.

Episodi sagnant

Mentre tot això no passés, els de l'Oller anaven pagant la multa en diferents terminis. Cada dissabte, el fill gran –en Francesc, que després resultaria mort en l'assalt a la casa–, anava al mercat de Vic, treia mil pessetes de la caixa d'estalvis i el seu pare les lliurava religiosament –perdó!– al comitè. El mercat de Vic presentava aquell aspecte miserable que presenten les coses humanes quan se'ls acosta la mort. Pels carrers ja no es veien aquells homes vestits amb una bragueta de botons que tancava la sotana pel davant, ni monges amb hàbit. Les campanes havien emmudit i llavors s'estaven convertint en metall de canó. Armes per a la guerra, carn de canó, el seu silenci causava esglai entre els vigatans.

Aquell dia, quan va marxar de casa seva, la Nati no va poder-se estar de mirar enrere. De tant en tant se sentia algun tret i de reüll va veure que algú del comitè que no va saber distingir duia una escala i que poc després

alguns milicians l'estaven repenjant a la finestra de la cuina. No se'n fiava gens, però la Nati es repetia constantment la promesa que li havia fet en Lorenzo, com si a força de repetir-se es pogués convertir en realitat:

- Mentre aneu pagant el que us toca pagar, com avui heu fet, res no heu de témer.

Això, ho havia dit que encara no eren les vuit del matí i a les deu del vespre gairebé tot el comitè s'havia presentat a la casa. Després d'enfilar-se per l'escala de mà, algun dels atacants va esbotzar la finestra de la cuina i va entrar a l'interior de la masia. Quan els altres milicians aconseguiren entrar a la cuina, el pare i els dos fills més grans (el més petit –en Júlio– havia estat dut amb les dones detingudes a la torre de Sant Jaume) varen tenir temps de refugiar-se a les habitacions del primer pis. Els de dalt es varen defensar amb el que tenien a mà: totxanes i maons que anaven desmuntant dels envans.

Tot plegat havia quedat inscrit en la història d'aquella masia centenària, i aquell dia la Laura va poder comprovar que era cert allò que deia el catàleg de patrimoni: que a la finestra superior de la masia encara es podien veure els impactes de les bales dels atacants. Bales contra totxanes, i tot i així hi varen resistir durant tota la nit.

Al principi, els atacants eren quaranta o cinquanta homes, armats amb metralladores i fusells, però la resistència que oposaren els estadants de l'Oller va ser tal que quan va arribar la matinada no varen ser sobers els reforços procedents d'alguns comitès prou llunyans com Montcada, Sant Andreu o Santa Coloma. Fins a les

sis del matí les forces agressores no pogueren enfilar-se a la teulada, obrir-hi un forat i llençar una bomba de mà a dins de la masia. Mig ferits i ofegats pel fum, el pare i els seus dos fills sortiren a l'exterior. Endimoniats per les hores de lluita i l'adrenalina, els atacants (no tots, perquè alguns preferiren entrar a saquejar la casa) maltractaren i torturaren els detinguts. Banyat en por i enmig de renecs, el poble iniciava un calvari personal que aquells tres homes no pogueren viure. Les properes setmanes correria tanta sang que la vergonya, per anys que passessin, no podria eixugar.

Aquella nit la gent del poble s'havia tancat a casa seva, perquè coneixia prou bé com les gastaven els del comitè. Eren gent poc arrelada al poble i es creien amb poder sobre el bé i el mal. A més a més, entre els forasters hi havia delinqüents professionals que havien sortit de la presó amb el col·lapse del sistema judicial. Un d'ells era en Francesc Lorca, un home del comitè de Gelida, que es vantava d'haver assassinat 17 persones, entre elles els seus dos fills i la seva dona. Semblava clar que, carnisser de mena, la ferum de la carn l'havia dut fins a l'Abella.

Com que aquella nit la gent del poble –excepte comptats casos– s'havia tancat a casa seva, poques persones varen poder veure com duïen els homes de l'Oller lligats de mans, arrossegant darrere un cotxe, cap al forn de calç. Si hi varen arribar vius, foren rematats allà mateix, al costat d'un fossar obert expressament per acollir la seva despulla. Quan, vuit dies més tard, varen ser desenterrats, els seus cossos varen resultar irreconeixibles de tan esquarterats com estaven.

Els morts se n'anaren per sempre més, però el comitè es quedà a l'Abella encara unes quantes setmanes, no massa tampoc, just per enemistar-se amb tot el poble que, tot i no haver vist res, sabia tot el que havia succeït als seus veïns. Quan arribà el moment de passar comptes amb la justícia –franquista–, totes les persones acusades d'haver participat en els fets digueren que hi havien anat d'observadores, o que no havien comès cap acte delictiu o vandàlic. Però els morts ningú no els podia negar. I menys en Pere Boix.

En Pere Boig –sí, he escrit boig volgudament, perquè és així com li deia la gent del poble, ja veureu per quin motiu– tenia 43 anys i, encara que semblava estrany, quan el jutjat militar el cridà a declarar al 1939 va inculpar de participar en els fets, entre altres persones, el seu germà Francesc i el seu nebot. Ell més que ningú ens podria dir què va passar, perquè va ser una de les persones a qui el comitè va obligar a enterrar els Sentias sota amenaça de mort.

La Laura s'imaginava la veu afònica d'en Pere Boig que, des del darrere del gran roure que creixia al davant de les piscines, li deia, tractant-la de vós:

- Voleu saber què va passar després? Segur que ho voleu sentir?
- D'on ha sortit aquesta veu d'en Pere Boix?, es demanava la Laura.

La mort i la sang tenen una olor característica, i aquells dies el poble –o el que quedava d'ell– exhalava un perfum especial. El dia següent, amb l'excusa de comprar-li un porc, varen matar en Melcior Castellar. Tot i no ser tan gran com la dels Sentias, la seva també era una hisenda prou important. I, a més a més, des d'abans

de la República havia estat ficat a l'Ajuntament del poble (al 1930 n'era l'alcalde). Si la casa de l'Oller s'havia posat de dol el dia abans, el Pou no tardaria a superar-la en aquest macabre rànquing. En Santiago i en Conrad, dos dels fills d'en Melcior, moririen setmanes després a pocs centenars de metres de la casa. El primer a la que seria tristament famosa Creu del Pou, mentre que el segon desapareixeria per sempre més els darrers dies de la guerra civil. I finalment un altre fill patiria un atemptat un cop acabada la guerra, just en el lloc on havia estat afusellat el seu germà.

Els Fets del Pou

La Laura sabia que l'olor de la sang es retroalimentava i que la por a la mort acabava sovint engendrant més morts. Com que bona part del terme municipal havia passat –oficiosament– a formar part del municipi de Centelles, davant les agressions de l'Oller i el Pou, l'ajuntament de Centelles va decidir donar armes a alguns pagesos de la zona perquè es poguessin defensar dels comitès antifeixistes. No passaria massa temps fins que aquelles armes matessin un milicià –el malaguanyat Salvador Puig– i que aquesta nova agressió obrís la porta a cinc morts més.

Les persones que formaven el comitè de l'Abella sempre havien estat considerades forasteres i d'aquí alguns n'han volgut treure l'arrel de la seva agressivitat. Potser sí. El cert és que tres o quatre dies després dels fets de l'Oller i de la mort de Melcior Castellar, algú del poble va denunciar els fets i va aconseguir que es presentessin al poble uns policies o guàrdies d'assalt que detingueren

els principals sospitosos. Un era el Tortosí, un altre, el germà de Pere Boix i finalment un pastisser d'Aiguafreda. Mentre eren custodiats per les forces de seguretat, encara al poble, alguns veïns s'hi presentaren amb intenció de prendre's la justícia pel seu compte, però en veure que estaven detinguts i protegits, no aconseguiren els seus propòsits. La gent cridava, rabiosa; els volien morts, sota terra. Pals, forques, garrots, eines del camp, algunes escopetes que el comitè no havia pogut requisar... qualsevol cosa hauria servit i, si no n'haguessin tingut cap a l'abast, haurien fet servir les seves mans. En Pere Boix cridava com boig. Hagués volgut tenir la seva escopeta amb ell i cridava –fora de si– que el Tortosí li tornés la seva arma. Cridava fet una fúria: que li donessin més morts, que els volia enterrar, que tant se li fotia haver d'enterrar-los dos cops, com li havien obligat a fer amb els Sentias... El que volia era poder-los enterrar ell mateix. I tot perquè li havien fotut la seva escopeta.

Aquell vespre en Peret de cal Sans estava amagat a la casa que des que s'havia quedat orfe l'havia acollit. Si sortia al carrer algú el podia recordar acompanyant en Mallorques, el manco que guiava el cotxe fantasma de l'Abella. Li havia dit a la Laura que ell i en Sans –el seu amo– s'havien presentat al comitè i que a ell li havien donat la plaça –retribuïda– de xofer. Duia el secretari del comitè amunt i avall, i amb ell i el cotxe varen dur unes noies a berenar –també en això estaven fent la revolució!–. En Peret s'enamorà d'una d'elles, amb qui s'escriviren durant la resta de la guerra. Però això havia estat abans, perquè aquella nit en Peret tenia por que tot el poble ho sabés o que els detinguts el delatessin.

Tothom volia justícia i sang –molta sang– i, en aquell moment més que mai, ell volia ser l’oblidat de tothom. Volia tornar a ser l’orfe que havia perdut els pares en l’epidèmia de 1918. A la matinada –si hi arribava viu– agafaria el tren i es presentaria al front, que feia tres dies que l’havia cridat: anant a la guerra potser evitaria que el matessin els seus veïns, que tard o d’hora el recordarien dalt de l’auto d’en Mallorques, el seu veí que conduïa amb les mans tacades de sang innocent. Ara ho comprenia.

La gent va cridar i bullir fins que dugueren els detinguts a Barcelona. Quan els treien de l’ajuntament, els va caure una pluja de rocs a sobre; però els varen aconseguir fer pujar al camió –lligats de mans– i dur-los a la capital, on serien jutjats. Quatre o cinc mesos més tard, quan els tres detinguts tornaren al poble, hi hagué noves protestes dels seus antics veïns. Aquestes varen ser les definitives i els implicats en els fets de l’Oller es varen fer fonedissos a Barcelona. Ningú del poble en va saber mai més res, tot i que se sabia que, acabada la guerra, havien hagut d’entrar a França. Un d’ells, un nebot de Pere Boix, es va enrolar a la resistència i va arribar a ser capità en la lluita contra els nazis. Va ser detingut al 1946, però executat a garrot no per aquestes activitats, sinó pels fets ocorreguts durant la guerra: algú va dir que havia estat ell qui havia tirat la bomba de mà dins de la masia de l’Oller.

També en Lorenzo Puy va ser ajusticiat per participar en aquests fets. El fals del Lorenzo era nascut a Monzón (Osca) i feia de guardaagulles en un pas a nivell del ferrocarril. La gent encara recordava com va amenaçar un soci dels Sentias –un constructor de Centelles de nom

Falgueras– quan aquest va intentar fer gestions en favor seu abans de l'assassinat. En Lorenzo era un criminal nat, l'instint del qual el dugué a desplaçar-se fins a la Fatarella quan es varen produir els tristament cèlebres assassinats. En els “bons temps”, anava pel carrer vantant-se d'haver mort, pel cap baix, 28 feixistes. Quan va acabar la guerra va seguir vivint al poble, fent de guardaagulles, com si res hagués passat. Faltat de perspectiva històrica, va ser detingut i afusellat al camp de la Bóta el mes de maig de 1939.

De tota manera, tot i que tres persones fossin ajusticiades per participar en els fets de l'Oller, en Pere Boig va morir amb la certesa que no s'havia fet justícia, ni amb ell –en primer lloc– ni amb les diverses víctimes. Les coses com siguin: en Pere Boig era conscient que aquella mateixa gent que formava el comitè també havia estat implicada en els fets del Pou del 19 de febrer de 1937.

Aquell dia, Centelles rebia una de les visites del comitè de l'Abella, donat que els venia de pas: anant amb cotxe –com anaven els milicians– l'única carretera que permetia arribar al nucli rural del poble passava per Centelles. En ser al poble, en Lorca –aquell que es vantava d'haver matat els seus dos fills, la dona i catorze persones més– junt als seus companys que el jutge Dranguet no va identificar, es varen trobar amb en Salvador Puig. En Puig era de les Joventuts Llibertàries de Centelles i va accedir a acompanyar-los, perquè se suposava que hi havia uns feixistes amagats. S'hi va afegir també un tal Mayoral.

Després de requisar el que pogueren a la masia de les Comes, varen anar a la masia de l'Aliguer, però de

tornada el cotxe va ser metrallat per diverses persones que es trobaven al costat de la carretera. En Salvador Puig, que anava penjat a l'estrep de fora del vehicle, va caure al terra i tres dels seus agressors el remataren allà mateix. Després es produí un intercanvi de trets entre els agressors i els membres del comitè. L'aire feia olor de mort i sang fresca.

La macabra representació tindria una segona part encara més sagnant quan els agredits varen fer córrer el rumor que tot plegat formava part d'una revolta feixista impulsada pels terratinents de la zona. I per ajudar-los a sufocar-la es presentaren diferents comitès de les rodalies i algun de més llunyà. Tot es va precipitar en el moment de l'enterrament d'en Puig. L'estratègia, no per burda va ser menys sagnant: varen detenir tots els homes que pogueren trobar en aquelles masies, els concentraren a llevant de la masia del Pou –la Laura havia tingut temps d'arribar-se fins a la creu en record dels afusellaments que no tardarien a produir-se– i començà la dansa de la mort. Un darrere l'altre, cinc pagesos foren executats i hi hagué sort que els guàrdies d'assalt arribaren a temps de deturar la carnisseria. Un dels executats era en Jaume Castellar, fill d'en Melcior –aquell a qui el comitè va fer anar a la seu dient-li que li volien comprar un porc i que fou assassinat al cementiri–

Vint-i-un pagesos tingueren més sort que els seus companys i sortiren del Pou emmanillats i escortats per la guàrdia d'assalt, segurament donant gràcies a déu de poder seguir amb vida. Els dugueren a Barcelona, on foren empresonats. A Vic corrien rumors que els pagesos i els del comitè s'havien enfrontat a trets i que

hi havia hagut catorze morts. Els morts formaven part del Sindicat Agrícola de Centelles i havien estat implicats en la revolta del Sis d'Octubre de 1934, a resultes de la qual varen ser desnonats de les masoveries que ocupaven en les revisions dels contractes que seguiren com a repressió contra els qui havien gosat trencar l'ordre constitucional.

En Rodríguez Dranguet

Quan la Laura va explicar al Francesc el que havia trobat en relació als Fets de la Creu del Pou, el professor només va saber fer-li una pregunta:

- Has mirat si hi va haver judici?
- Sí. Bé, judici exactament no ho sé: hi ha un informe d'un jutge... un tal Droguet o Draguet...
- Ah, el Rodríguez Dranguet! Vaja *pàjaru*, aquest.

L'Alfonso Rodríguez Dranguet va ser el jutge estrella de la Guerra Civil a la zona republicana. Era un dels pocs jutges del tribunal especial d'espionatge i alta traïció. Era dels del *fotomatón*. La Laura havia consultat *La Vanguardia* del 9 de desembre de 1937 i tenia clar què volia dir el seu professor amb això del fotomatón. La pobra Margarida Parés i Barceray també ho havia tingut clar, perquè havia estat detinguda en el moment d'enganxar uns pasquins en contra el govern republicà, i encara no vuit hores després, el tribunal la va condemnar a sis anys d'internament. Aquesta rapidesa, junt amb el fet que molts dels acusats eren condemnats

a mort, va portar la gent a reciclar la paraula *fotomatón* per referir-se a aquells jutjats.

En Dranguet era conegut pels seus discursos estafolaris i pel seu autoritarisme. No suportava no ser el centre de tot el que passés al seu voltant. Quan va anar a Centelles ja era l'únic jutge especial de Catalunya i segurament ja havia tingut lloc aquell famós judici en què havia fet un discurs dient que, tot i que els tribunals de justícia havien d'actuar imparcialment, ell se sentia orgullós perquè el tribunal que presidia no era imparcial, ja que personalment sentia una passió antifeixista que el duia a considerar com a enemics tots els qui tenia asseguts en el seient dels acusats. Es deia que havia condemnat a mort uns acusats de col·laborar amb els nacionals com a venjança perquè en el moment que se celebrava el judici uns avions franquistes havien començat a bombardejar la Ciutat Comtal.

Tot i el baf orgullós que omplia el seu esperit, en Dranguet va veure clarament que els fets de la Creu del Pou estaven relacionats amb els de l'Oller i amb l'assassinat de Melcior Castellar. I en el seu informe deia clarament que el comitè de l'Abella s'havia caracteritzat per les "*depredaciones*" –deia ell– que duia a terme entre les masies de la zona. Coneixent en Dranguet, es pot pensar que si només va arribar a trobar una persona implicada en els fets del Pou devia ser per les seves simpaties antifeixistes.

De tota manera, en Dranguet sabia de què parlava, perquè en aquells dies encara estava instruint el cas de la Fatarella. Quan va fer desenterrar els cadàvers dels cinc pagesos morts, ja sabia què trobaria. Però no es podia imaginar que el cos de Salvador Puig –el membre

de les Joventuts Llibertàries de Centelles que va ser assassinat i la causa de les altres morts– hagués quedat en aquell estat després de ser rematat. Tampoc no pensava que fos possible que la vintena de pagesos que estava interrogant s’hagués pogut posar d’acord per declarar que aquell divendres eren a les vinyes feinejant quan varen sentir uns crits que deien que hi havia lladres al poble. Com impulsats per una molla, havien anat a buscar les seves armes i s’havien defensat dels suposats malfactors. El resultat havien estat cinc pagesos morts. Però en Dranguet era conscient que no li quadrava aquella explicació amb el fet que tots els cossos haguessin estat trobats en un mateix lloc –a llevant de la masia del Pou– a una banda i altra de la carretera. Quan va sentir l’arenga que el líder dels rabassaires d’Osona va fer al cementiri de la parròquia en el moment de l’enterrament, se li va posar la pell de gallina: aquells pagesos sempre havien lluitat per la revolució –havien pagat molt cara la seva implicació en els fets del Sis d’Octubre– i no es podien imaginar –ni en el pitjor dels seus malsons– que moririen precisament en nom d’ella, a mans d’ella. Aquella revolució els havia perseguit, espoliat i finalment assassinat.

Misèria contra pobresa

La Laura no es podia creure el que deia la premsa de l’època: que més de set mil persones havien assistit a l’enterrament dels cinc morts. Es podia imaginar, això sí, la manifestació que va sortir des de l’Ajuntament de Centelles fins al cementiri i com aquesta es va unir a una altra que venia d’aquest poble.

- *Misèria contra pobresa* –va dir el professor.
- Mana?

Sant Google no mentia: *Misèria contra pobresa. Els fets de la Fatarella del gener de 1937: un exemple de resistència pagesa contra la col·lectivització agrària durant la Guerra Civil*. Autor: Josep Termes. Si en lloc de la Fatarella la Laura hi posava el nom del poble que estava estudiant i canviava el mes de gener pel de febrer ja tenia el títol de la seva tesi. Bé, també havia de canviar el nom de l'autor, però d'això segur que no se n'oblidaria!

- I en Lorenzo és la connexió entre ambdós fets! – va cridar la Laura, creient-se sola, davant l'ordinador de la biblioteca de la universitat.

En Lorenzo Puy deia que havia anat a la Fatarella per participar en la festa de la repressió d'aquells pagesos de la Terra Alta que s'havien oposat a la col·lectivització impulsada pels anarquistes. Potser part dels dissets morts que en Francesc Lorca s'autoatribuïa també es produïren en el mateix lloc, pensava la Laura, que ja s'havia adonat que el bibliotecari –aquell jove sempre tan atent– la mirava després de sentir-la parlar sola. I la fama se l'havia endut el Tortosa, que era el cap del comitè!

Els fets de la Creu del Pou, amb 21 detinguts i 5 morts – que havien tingut lloc poc després del sotrac de la Fatarella– varen arribar a cridar l'atenció del president Companys. Un representant de la Unió de Rabassaires, un altre d'Esquerra Republicana i un altre de l'Ajuntament de Centelles, junt amb el conseller d'Agricultura, l'anaren a veure a finals de mes. La Laura

ho tenia clar: d'una banda els col·lectivistes –sobretot anarquistes–, la misèria. De l'altra, els rabassaires – petits masovers i arrendataris–, la pobresa. Misèria i pobresa enfrontats amb les armes a la mà que ajuntaments, sindicats i partits polítics havien repartit i que la Generalitat encara no havia aconseguit de recuperar. Misèria contra pobresa o pobresa contra misèria, tant hi fa. Propietat privada o propietat col·lectiva, en definitiva. La Laura tenia el seu primer article *d'impacte*. I en Companys una excusa per tornar a Aiguafreda, a fer una visita a la seva Paquita!

La Laura tenia també una xafarderia que aquell home que havia trobat a prop de l'Oller li havia explicat: que en Companys –que s'havia casat, divorciat i tornat a casar– no n'havia tingut prou, i que feia córrer una *querida* cubana que vivia en un xalet a prop de l'estació. L'home li havia dit que el terreny li havia regalat l'amo de l'Oller i que la casa l'havia feta el darrer alcalde republicà d'Aiguafreda, en Jaume Sobrevias –al cap i a la fi, eren del mateix partit, pensava la Laura–. Grossa, molsosa i desitjable, la Paquita –la *querida* d'en Companys– era l'enveja de la gent del poble i dels rodals, i es deia que un cop que ja havien afusellat el qui fou president de la Generalitat, en una botiga d'Aiguafreda que tenien una fotografia del Generalíssim penjada a la paret, no se li havia ocorregut una altra cosa que dir que per culpa d'aquell *filldeputa* del cul gros li havien matat el seu Lluís. Seu, sí, però a estones perdudes, quan la Carme Ballester –la segona dona del President– no el vigilava de prop. Sabent que anava a morir, Companys, poques hores abans de ser executat, li havia escrit: “Reacciona contra l'abatiment. Relaciona't,

distreu-te. Així ho vull. Cerca companyia d'alguna família, potser més tard, i quan sia possible, les meves germanes. Fes lo que te dic, perquè jo, el teu Lluís, ja no patiré; així desitjo que ho facis, amor meu.”

Primera visita a l'arxiu militar

En aquelles hores del matí, la Rambla ja era un safari. Les monocromàtiques papallones de nit havien donat pas a una fauna més variada. Hi havia camells, cavalls, turistes –molts i moltes turistes–, tants turistes per metre quadrat que semblava que no n'hi cabrien més. Hi havia, també, estrangers i camuflats, oriünds fent apologia de la diferència, i alguna planta escadussera a les parades de les floristes. Tot el que havia estat típic d'aquell típic racó de Barcelona havia estat engolit per la massa addicta als safaris programats per les agències de viatges. En algunes ràdios sonaven *Les obagues de l'Eixample* i dels embornals s'escapava un baf de depressió. La Laura esquivava turistes i feia esses per evitar xocar amb ells. La seva destinació era al final de la Rambla, però pensava que no hi arribaria mai si seguien barrant-li el pas aquells grups de *guiris* i oriünds camuflats.

L'arxiu militar era al final de la Rambla, just on s'unia al Passeig Marítim. Era dins d'un edifici que ocupava tota una illa de cases, el Govern Militar de Barcelona. La Laura no sabia per on havia d'entrar, perquè l'adreça era la de la plaça on hi havia el monument a Colom, però la porta que hi havia en aquest costat del gran edifici estava normalment tancada. Així que havia de decidir si provar d'entrar donant la volta a l'edifici per la dreta o

per l'esquerra. Com que no tenia cap criteri per fer l'elecció, va decidir anar cap a la dreta, en direcció a mar. Va entrar a la primera porta que va trobar oberta i de seguida es va adonar que era a l'oficina de reclutament de nous efectius. Podia veure tres despatxos, però ningú no els ocupava. Al taulell de recepció tampoc no hi havia ningú. Sentia soroll de gent que treballava en algun lloc no massa llunyà, però no veia ningú, ni ningú sortia. Va tenir temps –potser uns cinc minuts– per mirar el que tenia al voltant i li va cridar l'atenció un gran cartell que demanava metges per enrolar-los a l'exèrcit. Com a Metges Sense Fronteres, va pensar la Laura. Però aquests anaven a la guerra.

Com que ningú no sortia i la situació se li començava a fer una mica violenta, va tornar a sortir al carrer disposada a seguir donant la volta a l'edifici. Ja tenia clar que allà no era, però també li semblava que, no havent-hi ningú per atendre-la, tampoc no podria demanar a ningú on havia d'anar. Va girar la cantonada i es va trobar al costat oposat de l'edifici: ja portava mitja illa de cases. Com que no hi havia cap porta que semblés accessible al públic, va seguir fins que va trobar una porta. Era la darrera que li quedava per provar i havia perdut l'esperança que fos allà: a la porta hi havia dos soldats uniformats i armats, amb el braçalet de la Policia Militar. Li duïen mals records. De petita, un dia havien pujat tota la família a Montjuïc i, mentre els seus pares descansaven, va voler explorar què hi havia més enllà del lloc on eren. Va treure el cap pel darrere d'un merlet i hi va trobar un soldat, armat, que feia guàrdia en una garita. De cop se li varen passar les ganes de seguir

explorant, tot i que el pobre soldat tampoc no va sortir-ne indemne.

Varen ser mil·lèsimes de segon el que va estar recordant aquell dia, perquè de seguida preguntava a un dels soldats que eren a la porta. Per sorpresa seva, va resultar que era allà mateix. El ritual d'entrada –nou per a ella– li va semblar força complicat. Calia ensenyar el carnet d'identitat, obrir la maleta i passar-la per un aparell de raig X; les persones les feien passar per un detector de metalls i tothora havies d'anar amb una targeta magnètica penjada en lloc visible. Escrit en grans lletres hi deia “Visitant”. Va haver de signar en un full i quan va contestar que sí que portava una càmera fotogràfica li varen fer signar un altre document que li va semblar entendre que era per una qüestió dels drets de reproducció.

L'arxiu del jutjat militar es trobava al primer pis, al fons del tot, a la dreta. En arribar hi va trobar un militar vestit de paisà que li va demanar què volia. En castellà li va dir que havia fet una reserva d'una documentació i que havia rebut un correu que la informava que ja estava disponible. L'arxiver li va dir que ja ho recordava, i li va parlar en català. No era estrany que es recordés de la seva petició, perquè en aquell arxiu només hi havia lloc per a un parell de persones treballant alhora, de manera que eren fàcils de controlar les peticions. A més a més, i això ho va descobrir més endavant, davant de qualsevol petició de documents que es fes, calia redactar un document on es reconeixia que la consulta d'aquest material havia estat aprovada pel secretari relator i es feia saber a l'investigador els drets i deures que diferents reglamentacions preveïen. Per si fos poc,

l'arxiver, el primer dia, li havia dit que el que signava era el permís conforme podia consultar els expedients, però que qualsevol responsabilitat que es pogués derivar del seu ús corria a compte d'una Laura cada cop més espantada.

La Laura estava acostumada a aquests formulismes burocratitzants, perquè ja havia hagut de fer gestions semblants per accedir als fons municipals o judicials. D'ençà de l'aprovació de la llei de protecció de dades, ningú no es volia quedar amb el cul a l'aire, li havia dit el professor quan li va comentar que havia tardat un mes a rebre l'autorització per consultar un fons municipal i que aquesta havia hagut de passar per la Comissió de Govern. Va ser el primer poble on ho va demanar; després va descobrir que en alguns indrets aquest ritual havia estat convertit pràcticament en un formulisme i que podia consultar la documentació abans de tenir l'autorització perquè el permís s'havia convertit en un simple tràmit. Li agradava recordar la sort que havia tingut a l'arxiu del jutjat de Granollers, que estava guardat a l'Arxiu Comarcal. Fins al moment que ella hi va anar, per internet es podien consultar els expedients que tenien custodiats (bé, no els expedients complets, sinó les dades principals, que incloïen el nom de les persones implicades, el tipus de delictes i el municipi). Ella se'n va poder aprofitar i fer la feina des de casa seva o des de la universitat. Un dia, quan va provar d'accedir-hi de nou, va descobrir que no ho podia fer i li varen explicar que era perquè havien consultat si aquesta manera de procedir s'ajustava a la llei de protecció de dades i el jurista a qui havien consultat –per si de cas– havia dit que millor no tenir-ho penjat. Per molt que ja

fes més de cinquanta anys dels fets, la veritat era que quedava una mica lleig que qualsevol persona pogués veure que el seu avi o el del seu veí havia estat implicat en un judici per, per dir alguna cosa, matar, robar o violar.

El cas és que deu minuts després d'arribar a l'arxiu, encara no havia pogut consultar els seus primers sumaris. Un cop acabats els afers burocràtics, la varen acompanyar a la sala del costat, on hi havia tres taules preparades per treballar. La varen deixar triar i es va situar en la primera que li va semblar. Un cop assegurada, li varen explicar on eren els serveis i que a la cantonada hi havia una màquina de cafè. Podia prendre totes les notes que volgués i podia fer totes les fotografies que li convinguessin de la documentació que li havien deixat. La feina dels historiadors havia canviat força des de la comercialització de les màquines de retratar digitals. Un dia, la Laura va coincidir amb un altre investigador que duia una càmera impressionant, que havia situat sobre un trípode més alt que ella, i que accionava l'obturador amb un cable disparador per evitar que al prémer-lo la màquina es mogués i la foto acabés sent borrosa. Al cap de pocs dies la Laura havia trobat la seva estratègia: treballava prenent notes amb l'ordinador durant les primeres hores i, quan ja el cap no li donava per a gaire més, llegia els documents i, si li semblaven interessants, els fotografiava. A casa, ja refeta, n'acabava de fer el buidat de contingut.

Aquesta estratègia es repetiria força dies encara...

La denúncia d'en Vicenç

La realitat superava la ficció, fins i tot en el món de la historiografia. La Laura ho tenia molt clar, especialment aquell dia, allà, a l'arxiu militar. Segons els papers que consultava, militants del Partit Socialista Unificat de Centelles havien fet una ràtzia contra tots els qui consideraven traïdors, i el secretari de l'Ajuntament, la seva dona i els seus dos fills eren acusats de moltes coses, però d'entre totes aquestes acusacions, la que més va cridar l'atenció de la Laura va ser la gran persecució contra els desertors del poble. La dona del secretari –la Trini– era acusada d'haver format part del SIM i d'haver perseguit els emboscats. I en Pere –el seu fill– havia estat involucrat en uns fets que la documentació recollia amb unes paraules que la Laura va apuntar al seu ordinador:

“Los hechos de más relieve en que intervino, fue en la persecución de los desertores del ejército rojo que se hallaban en San Martín de Centellas, en el mes de febrero de 1937 en cuya época ocurrieron los tristes sucesos en dicho lugar”.

En llegir aquesta frase, la Laura havia obert un gran interrogant en la seva recerca, perquè en aquell febrer havien tingut lloc els Fets de la Creu del Pou. Era això, del que li parlaven aquells papers? Ja li hagués agradat saber-ho, però aquell interrogant no el podria tancar mai. Aquestes coses passen, en la recerca històrica: hi ha moments en què la documentació no permet anar més enllà.

Per mirar de provar la seva hipòtesi, la Laura tenia la declaració que la Teresa Brió havia fet davant del capità

general de Catalunya, en la qual acusava la família d'haver estat implicada en els Fets del Pou. Segons aquesta denúncia, en Pere –el fill gran– havia pujat a Centelles, armat, amb un escamot que havia assassinat cinc pagesos en els Fets del Pou. El seu germà –en Gabriel– era acusat d'anar a enterrar els cadàvers d'aquells pobres homes i que, a més a més, n'havia maltractat els cadàvers, els havia trepitjat i els havia rebenat el cap a cops de pala. Igualment, la seva mare –la Trini, la dona del secretari– va ser acusada d'impulsar la persecució dels desertors, perquè havia arribat a liderar un grup de dones que es dedicaven a anar per les cases particulars demanant signatures en contra seva. La Teresa i la seva filla, l'acusaven d'haver fet intervenir els carabiners, que s'enduïen els emboscats a Montjuïc i les dones a una txeca d'Aiguafreda...

La Laura no creia el que estava llegint: una txeca a Aiguafreda! La suposada txeca de l'Abella apareixia, per primer cop, en els papers! I la Laura no podia contenir la seva emoció: aquella denúncia explicava una cosa que ella havia sentit abans de boca d'un home de la vila: que a la Trini i a una altra dona, quan varen entrar els *nacionals*, els varen tallar els cabells al zero en represàlia per tot el que havien fet.

Al poble tothom sabia que el fill de la Teresa Brió no estava complint el servei militar perquè era dels *altres*. Com que encobria un desertor, l'ajuntament de Centelles va despatxar la seva filla, que feia d'auxiliar del professorat de l'escola nova unificada. La noia va haver de deixar l'escola i va passar tres nits d'aquell estiu a la Presó de Dones de Barcelona. Mare i filla no havien paït mai la mort de l'Antoni –el seu fill i germà– el desembre

de 1938 i aquell nus al païdor els feia sentir una fam endarrerida, resclosida, rancuniosa... I d'aquí havia nascut la seva denúncia.

Però aquell matí, a l'arxiu, la Laura tindria una altra sorpresa. Aquell dia va trobar un consell de guerra de gener de 1945 contra tres persones que havien estat detingudes i empresonades a Pamplona *"como rebeldes armados procedentes de Francia"*. Una de les tres persones era Manuel Laudo Grieria, de Centelles, a qui s'acusava de ser membre de les Joventuts Socialistes i de què *"prestaba sus servicios en una Unidad que tenía su residencia en Aiguafreda, y se dedicaban a la busca y captura de elementos de derechas que estaban escondidos por las montañas del Montseny"*.

- Coi de Laudo! –pensava la Laura prenent-se un cafè de màquina per descansar un moment–.

Però encara no tenia coll avall aquell cafè que descobria encara una altra cosa: quan l'empresa Cales Falgueras y Sentias SA, de Centelles, va ser col·lectivitzada, ell en fou el president! Coi de Laudo!: aquell Sentias era el de l'Oller! I, efectivament, els fets que costaren la vida a aquest home i els seus dos fills –aquells que va enterrar en Pere Boig– es varen produir mentre ell era el president de l'empresa i segurament amb unes pistoles que ell mateix havia fet comprar a la resta del comitè de fàbrica.

Com més anava avançant en la seva recerca, menys coses entenia la Laura. Havia començat una guerra que l'havia d'empresonar fins al darrer moment. Ara veia morts de paper, però més endavant els veuria ranquejar i els aniria al darrere.

Tècniques especials de recerca

La Laura havia anat avançant en la seva recerca, però hi havia una cosa que no acabava d'entendre. Finalment un dia es va decidir a comentar-ho al professor. Feia temps que havia demanat un expedient a l'arxiu militar i no li havien dut. Semblava que havia de ser un expedient important, perquè li apareixien referències a ell en altres documents. La primera vegada que el va demanar i no li varen dur va pensar que s'havien descuidat de dur-li, però quan se'l varen "descuidar" per segona vegada, va demanar a l'arxiver què passava amb aquell consell de guerra. Les respostes evasives de l'arxiver li varen semblar fora de lloc. Tenia la sensació que li estaven amagant alguna cosa.

Varen acordar que el professor faria la comanda a nom seu, destacant la seva posició a la universitat i aquelles coses que semblen obrir portes on només hi ha murs. Per evitar problemes, va proposar de demanar dos o tres expedients més: si només demanaven aquell, i realment algú estava impedit la seva consulta, seria millor no demanar només aquest. El professor va voler saber de què anava aquell consell de guerra i la Laura només li va saber dir que era d'algú de Tagamanent a qui anomenaven Matagossos. Va ser la primera vegada que va sentir el nom, però després en parlaria cada dos per tres. De fet, la Laura acabaria somniant amb ell.

Es dóna el cas que un dia, a l'arxiu del Bisbat, parlant amb mossèn Gros, que era el director de l'arxiu, quan la Laura va fer-li una consulta que aquest no va saber contestar, com per disculpar-se, el director va dir:

- És que jo encara visc al segle XII.

El que volia dir realment era que la seva especialitat era la història medieval i que la consulta que li adreçava la Laura no la podia respondre. És curiós que dins de disciplines tan estretes com la història hi hagi lloc per a especialitats que poden no arribar a conèixer-se les unes a les altres. El cas és que a la Laura li va venir de contestar:

- Doncs jo darrerament visc a la Guerra Civil i em persegueix en Pere el Boig mentre dormo amb el Matagossos.

Al Francesc no li va fer gens de gràcia la broma de dormir amb el Matagossos, però no ho devia demostrar. Darrere de cada home hi ha un historiador, però al revés.

Finalment, un dia l'arxiu militar va contestar la petició del seu professor. El varen trucar al telèfon mòbil i varen acordar el dia i l'hora que hi anirien per consultar la documentació que havien demanat. Quan estigueren asseguts a la taula de treball, el primer que varen mirar la Laura i el Francesc va ser si els havien dut l'expedient que sempre els havia estat negat. I no, no hi era. Varen treballar en els dos o tres consells de guerra que sí que els havien servit, però amb tan mala sort que en dos d'ells es feia referència al sumari que els interessava, el consell de guerra contra un tal Matagossos de 1943. La Laura havia trobat, gairebé per casualitat, la referència a aquesta documentació consultant l'hemeroteca digital de *La Vanguardia*. Aquest diari, el 26 de maig de 1943, havia publicat la celebració d'un consell de guerra contra un tal Pere Serradellarca, conegut com a Matagossos. Quan ho va llegir, la Laura va recordar que abans havia llegit aquest malnom en algun document de la Causa

General. Va perdre tot un matí, perquè es pensava que havia de ser en la documentació que feia referència al poble d'Aiguafreda o, va pensar més tard, en el seu defecte, a Centelles. La memòria l'havia traïda i va tardar mig matí a recordar que també podria ser en algun dels pobles de la rodalia, ja que n'havia consultat la documentació per contextualitzar els fets que estava estudiant. Quan hi va caure, en comptes d'alegrar-se'n es va sentir fadigada abans de començar la feina: cada poble que havia de revisar tenia, com a mínim, un centenar de documents diferents. Finalment ho va trobar entre els papers de Tagamanent. Era un informe signat per l'alcalde del municipi a finals de desembre de 1940; en ell s'informava l'instructor de la Causa General sobre qui eren els familiars de Lluís Montasell Serra. En Montasell havia estat assassinat durant la guerra i en Matagossos era a la presó.

Tot havia quedat aquí pel fet que la Laura no tenia els referents que li calien per entendre de què anava l'assassinat d'en Montasell –un de tants enmig d'una guerra fratricida, s'havia dit la Laura–. Però quan va llegir la notícia de *La Vanguardia* va canviar radicalment d'opinió. Segons aquest diari, en Matagossos havia estat –textualment– *“patrullero en su pueblo y en Aiguafreda y persiguió a los escondidos y emboscados, así como también a los desertores del Ejército rojo y cometió asesinatos”*. Llegint entre línies la Laura havia pogut imaginar que això de ser patruller volia dir que havia estat membre actiu –i molt actiu– del comitè antifeixista. El professor li va confirmar i ella va fer la hipòtesi que, si era així, podria ben ser que en Matagossos fos la clau per interpretar els fets de l'Oller

o del Pou que fins llavors havia treballat. El fet que digués que havia estat patruller en el seu poble i a Aiguafreda li havia fet creure que no era d'Aiguafreda i, per tant, no li havia donat cap mena de preferència per no ser una persona que es mogués pel seu marc d'estudi. I allò de perseguir emboscats i desertors només ho va poder entendre quan el professor li va donar una referència d'un llibre d'Esther Miralles que es titulava *Emboscats*. Però amb tot, l'expedient del Matagossos o el que és el mateix, en Pere Serradelarca, tampoc no havia vingut en aquella remesa!

El que va fer vessar el got de la paciència del professor va ser el fet que en dos dels sumaris es fes referència a aquest coi de Matagossos. Poc a poc, la frustració de la Laura es va anar fent seva, fins que va esclatar.

La Laura no recordava com havia començat, però tenia molt clar com havia acabat. Quan el professor va demanar explicacions sobre la manca d'aquell sumari, l'arxiver li va contestar amb bajaranades i evasives, que encara varen enfurismar més el professor. Quan la Laura se'n va adonar, la sala de treball s'havia convertit en un ring de lluita lliure: el professor havia agafat pel pit de la camisa l'arxiver, l'havia aixecat dos dits del terra i el tenia amb l'esquena contra la paret. Cridava com un boig:

- Si sabem el número del sumari, el nom del processat i el poble d'on era, per quins collons no ens has portat aquest cony de sumari del Matagossos?

El pobre arxiver, que només tocava al terra amb la punta de les sabates, feia cara d'espantat, molt espantat. Si algú en aquella sala podia pensar, estava pensant que

l'havien cagada totalment. Quant tardarien a aparèixer aquell parell de policies militars que feien guàrdia a la porta de l'edifici? Sí, l'havien cagada i calia que algú fes alguna cosa que permetés a tots plegats tornar a tocar de peus a terra –potser especialment l'arxiver–. Però la cara enrogida per la sang del seu mestre no era precisament un indicador que s'acostava la calma després de la tempesta. Instintivament, la Laura va treure aquell paper on hi havia aquella mena de creu dibuixada i la va posar davant dels ulls del pobre arxiver. No tenia ni idea de què estava fent ni per quin motiu ho feia; però havia de fer alguna cosa. I sabeu què? Doncs que el més curiós és que aquest gest va funcionar!

Quan l'arxiver va veure aquell paper marronós que aquella noia, que altra hora s'havia mostrat més aviat tímida, li havia posat davant dels ulls, va canviar de cara. Es va quedar blanc com la paret contra la que el tenien empresonat. Va dir alguna cosa incomprendible, però els seus ulls indicaven que si el deixaven tocar de peus a terra els podria ajudar. Recuperada com per art de màgia la situació, els va dir que s'esperessin allà, que potser els podria ajudar.

Si esteu llegint aquestes pàgines, ja us adverteixo que mai no sabreu realment què va portar la Laura a actuar d'aquesta manera i què va veure l'arxiver en aquell paper. La Laura l'havia trobat enmig de la documentació municipal d'un dels pobles en què treballava. Havia tingut la *corassonada* que aquella estrella de vuit puntes tenia algun sentit i l'havia agafada en préstec sense dir-ho a ningú. Tal com l'havia agafada, la tornaria el dia que acabés la seva recerca. Era un paper petit, gairebé

quadrat, marró del pas del temps i només en una cara hi tenia gravada aquella creu.

Quan ho havia comentat al seu professor, li havia dit que havia tingut la *corassonada* que havia de ser interessant per a la seva recerca, però ell li havia contestat que ningú no tenia *corassonades*, sinó pressentiments. I que no tenia ni idea de què podia ser allò. Segurament res. I que ja ho podia tornar immediatament!

Però aquell dia, a l'arxiu militar, la pregunta no era per què no ho havia tornat encara. Ni tampoc què hi havia vist, en aquell tros de paper, l'arxiver. La pregunta era una altra, molt menys intel·lectual i més mundanal: on se n'havia anat aquell arxiver?

Durant el primer minut tots dos –de manera independent– varen arribar a la conclusió que estava avisant els policies militars, que no tardarien a aparèixer, a detenir-los, a dur-los davant del jutge... i no volien seguir pensant per por que la seva premonició s'acabés complint. Passat el primer minut, veient que no se sentien sirenes d'alarma ni hi havia corredisses pels passadissos, la preocupació es va transformar en la por a l'abandonament: aquell coi d'arxiver havia marxat de l'edifici i quan fos hora de tancar, la policia militar trobaria els dos intrusos i els convidarien a sortir. Però com que no serien hores d'estar on eren, i l'arxiver no hauria aparegut, haurien estat detinguts i posats a disposició judicial, dues portes més enllà. Aquesta idea anava creixent i com més segons passaven més clar tenien que podia ser l'encertada. També consideraven una petita variant, que acabava també posant-los a disposició judicial: que l'arxiver no hagués sortit de l'edifici, sinó que estigués amagat en alguna

dependència, darrere d'alguna prestatgeria, esperant l'hora de tancar i l'entrada dels policies militars. Segur que cada dia, per precaució, la policia militar s'assegurava que després de les visites rebudes no s'hagués quedat cap persona o objecte sospitosos dins del Govern Militar.

Els segons s'allargaven i els seus cors botien sota les costelles. Si no hagués estat per aquestes, segur que se'ls haguessin escapat. Per aquesta raó no parlaven, temorosos de perdre l'òrgan vital per la boca. Uns passos llunyans no pogueren accelerar-los més. Algú venia, s'acostava, cada cop més a prop. Finalment, la porta es va obrir i els seus ulls miraren els de l'arxiver, però no pogueren aguantar-li la mirada. Vergonya. No hi havia cap més paraula. L'home els va deixar els papers sobre la taula i va marxar com si res hagués passat, professionalment. S'assegueren de nou i començaren a llegir. Aquell expedient tenia més pols i àcars que els altres, de manera que no havia estat en el mateix lloc que els que havien consultat anteriorment. Al professor no li agradava haver de pensar dues coses alhora, però en aquella situació ho havia de fer: estava atent al que trobaven –la història mai explicada del Matagossos– i al mateix temps maquinava com ho faria per sortir d'allà amb dignitat i fer-s'ho venir bé per no haver de tornar-hi mai més. La carta en què havia fet la seva petició, carregada de referències a títols, universitats, departaments i altres martingales, no només no li havia obert la porta de la informació que volien, sinó que ara el denigrava pel seu comportament indigne d'algú amb tants títols, departaments i universitats per centímetre quadrat de paper. Estava decidit que seria la Laura qui

hauria de continuar la recerca en aquell arxiu. Si li haguessin donat un encenedor i l'haguessin ruixat amb gasolina, ell mateix s'hauria encès per esborrar el record del que havia passat uns minuts abans. Però ja era massa tard: seria la Laura la que continuaria en aquell arxiu. Al cap i a la fi, tenia prou recursos com per sortir-se'n tota sola. Era una *corassonada*, però no podia ni riure del seu acudit.

La pressa –el jutjat militar tancava a l'hora de dinar i no obria a la tarda– els va aconsellar fer més fotografies de les que esperaven fer en un principi. Potser l'arxiver ho va fer expressament, o potser va ser una casualitat, però a l'hora de marxar no era al seu despatx. De manera que pogueren sortir sense haver de donar la cara per tot allò. Un cop a fora, varen respirar. Era l'hora de dinar i algú va proposar de buscar algun lloc on menjar un entrepà, així que es quedaren en una terrassa que hi havia allà a prop. Era un restaurant grec.

Una estrella de vuit puntes

Segurament mitja terrassa es va assabentar de la història del Matagossos, perquè els nervis els feien cridar. Nervis pel que havia passat, evidentment, però també –i potser especialment– pel que havien trobat. El Matagossos projectava la Guerra Civil cap endavant, fins gairebé al final dels anys quaranta, i era un home d'Aiguafreda. Sense valor per parlar del que havia passat –mai més no varen gosar parlar-ne obertament–, tots dos s'adonaren que ni sabien el poble on vivia (havien pensat que era de Tagamanent), ni el seu nom (en realitat es deia Pere Serra i Pou, i no Serradelarca, com

havia publicat el diari). Tardarien encara dies a entendre la raó d'aquelles incongruències. Quedaven, però, dues coses que no entenien: sent correcte el número d'expedient, per quina raó no els havia estat lliurat fins que va passar allò? És que no era al lloc que pel número de registre li tocava? I què havia passat amb aquella estrella de paper que havia fet canviar d'opinió l'arxiver? La Laura volia explicar al professor que havia tingut un pressentiment amb aquell paper i que, quan el va veure a l'arxiu municipal, alguna cosa li va dir que no en tindria prou de fotografiar-lo o fotocopiar-lo. Calia que en tingués l'original. Quan dies abans li havia ensenyat per primer i únic cop no volia continuar amb el tema del pressentiment: el mestre se n'havia rigut dues vegades: una per dir que era una *corassonada*, i l'altra per creure en aquesta mena de sentiments. La Laura li volia explicar, però no podia fer-ho per no violar el pacte secret que acabaven de teixir que establia que mai més no es parlaria d'aquell matí a l'arxiu militar. La conversa es va anar distenent –o sigui, que ja el Matagossos no n'era el protagonista principal– i la Laura recordava el dia que, a la universitat, li havia ensenyat aquell paper. Aquell dia, sense ni agafar el paper irregularment tret en préstec de l'arxiu, ell li havia demanat què hi veia, en aquella estrella. Ella no hi veia res; no era qüestió de descriure-la, li semblava, perquè tots dos tenien un parell d'ulls a la cara. En realitat, ell l'estava sondejant –aquell dia– i quan va veure que no sabia allò que li volia explicar, li havia preguntat directament:

- L'has vista en algun altre lloc, aquesta estrella?

Com que va dir que no, la va convidar a sortir del despatx, a baixar a la cafeteria i que en pugés un parell de cafès, això sí, mirant constantment el terra. Al cap de deu minuts ella tornava a ser a dalt. Només veure la cara que duia en entrar, ell havia entès que ella ho havia trobat. Li va allargar un cafè, i ell li va contestar:

- Gràcies, però fa molts anys que no prenc cafè? Vols que t'expliqui amb qui em vaig prendre l'últim cafè de la meua vida?

Si en aquell moment li hagués dit que amb el Matagossos, tots dos s'haguessin quedat igual. Però com que la pregunta era clara, ella li va dir que no calia que li expliqués –segur que temia que fos amb Napoleó o amb Voltaire i que li fes una disquisició–. Però –després d'aquests records– si el dia que varen sortir de l'arxiu on va passar allò li hagués fet la mateixa pregunta, hagués respost que el seu mestre havia pres el seu darrer cafè amb el mateix Matagossos. Tot era possible: ell, intel·lectual addicte al paper vell ple de pols i àcars, a les lletres negres sobre un fons blanc, s'havia transmutat en la Formiga Atòmica que havia estat a punt d'estovar aquell pobre arxiver. El cap de la Laura bullia pensant com podria tornar a aquell arxiu després del que havia passat. El que no sabia era que després d'aquell dia no tornaria a veure mai més aquell arxiver, que seria reemplaçat per un altre. Començaria així un compte nou.

Però de nou seguia recordant aquell dia en què ell li va fer veure, per primer cop, allò que cada dia trepitjava. Aquell dia la Laura estava impacient per sentir una altra cosa de la boca del seu mestre i no la història del seu darrer cafè –i si hagués estat la Marilyn Monroe?– Els

ulls li sortien de les òrbites interrogant-lo, però ell semblava rabejar-se en aquella tensa espera, perquè sabia que al darrere no hi havia res. Però dies abans de l'escena de l'arxiu no ho havia tingut tan clar.

- I doncs, què? Ja ho he vist. Me'n diràs alguna cosa? –li va etzibar nerviosa, aquell dia.
- No, no te'n puc dir res. En saps tant tu com jo, exactament el mateix. També és de vuit puntes?

Sí, ho era. Era la mateixa estrella que havia trobat en aquell paper. La Laura passava tot sovint pel hall de l'edifici E de la universitat, però mai s'havia parat a mirar al terra. Però quan va baixar a buscar els cafès ho va veure de seguida: en un racó del hall, una estrella de vuit puntes feta amb unes tiretes metàl·liques presidia l'espai, just al davant de l'entrada del local dels estudiants estrangers. No es digueren res, però tots dos descartaren que es tractés d'un símbol maçònic o judaic.

- Au, pren-te el cafè abans que es refredi. L'he demanat per a tu –va dir ell.
- I per què per a mi?
- T'espera una llarga nit davant de l'ordinador. Necessitaràs estar desperta. Mira si en trobes alguna cosa, d'aquesta estrella. Jo només sé que la del paper i la del hall són la mateixa figura.

Tant hi fa quin dia hagués tingut lloc aquesta conversa, perquè es podia haver repetit sense que cap dels dos sospités que el temps podia haver esdevingut cíclic.

De nou, les Rambles

Els pressentiments havien funcionat les dues vegades i aquella estrella indesxifrada sempre es trobava pel mig quan això passava. Semblava una novel·la vaticana, a la recerca del Sant Grial. Però allò era Barcelona, a prop de l'arxiu militar. Tan a prop que el record d'allò que havia passat va fer que passés una cosa inexplicable i segurament també inconfessable.

La Laura estava consultant el correu del seu telèfon mòbil. S'havien assegut en una taula d'una terrassa tocant a les Rambles. Ella estava girada d'esquena al carrer, on els turistes anaven amunt i avall. Ell podia veure'ls i de sobte s'abalançà sobre la Laura, li va passar els braços pel clatell molt ràpidament i va acostar els seus llavis a les seves galtes. Ella, sorpresa, va cridar:

- Francesc, què fas?

Però ell seguia quiet, i feia força perquè la Laura no es pogués separar d'ell. Devia ser molt poc temps, però a la Laura se li va fer interminable. Poc a poc la boca va començar a parlar, tot i que ella al principi va creure que li estava fent petons:

- No et moguis, no et giris. Hi ha l'arxiver i un parell de soldats mirant si hi ha lloc a la terrassa. De moment no ens han vist.

Havíem dit que després d'aquell dia la Laura no tornaria a veure aquell arxiver, però a aquell dia encara li quedaven unes quantes hores de vida. I ell tornava a ser allà. Els tres homes, dos vestits de militar i l'arxiver de paísà, varen mirar la terrassa, però totes les taules eren

ocupades. Així que varen marxar cap a un altre lloc. Quan ja no hi eren, en Francesc va anar afluint els braços i va dir:

- Ja han marxat.
- Creus que ens buscaven a nosaltres?
- Més val que no!

Varen demanar dos nous cafès. Si els buscaven a ells, no tornarien en aquell bar que ja havien escorcollat. Podien estar tranquils. Quan el cambrer els va dur els cafès, la Laura li va comentar:

- Aquests dos cafès devien ser per a mi, no?
- Si, i tant. Els necessitaràs per passar la nit... buscant a internet o picant a l'ordinador: el teu terreny de recerca s'ha eixamplat sobtadament.

Durant uns minuts es varen submergir cadascú en el seu, ella en el cafè i ell en el seu cervell. De sobte, com si tornés dels més enllà, gairebé sense mirar-la, li va dir:

- Si vols, ja em pots dir Francesc. Mentre no violis el nostre pacte secret.

La Laura es va posar a riure, a riure obertament: aquell professor despistat no s'havia ni adonat que ja feia dies que li deia pel seu nom. I, en aquell riure, tots dos es varen adonar que era el moment d'acabar amb els secrets que hi havia entre ells.

La beca negada

Per part del professor, el secret era que quan la Laura havia sortit del despatx el dia que es varen entrevistar per primera vegada per accedir a la beca de què es creia estar disfrutant, just en aquell moment, el professor que

encara no tenia nom i seguia lluny on les seves mans ni tan sols no es tocaven (la Laura recordava que no s'havien ni saludat ritualment), just en aquell moment, ell ja sabia que ni el Departament ni la Generalitat mai no li donarien aquella beca si havia d'anar a parar a aquell currículum tan poc consistent. Va fer dues trucades, ja ho hem dit. La primera per comunicar al cap del Departament que s'ho havia repensat i que desistia de presentar la candidatura d'aquella noia.

La segona trucada va permetre arribar fins aquí, fins a avui, i ens projectarà fins al final del temps. No em feu dir a qui va trucar. Ell mai no trucava, tot i que sabia quines portes anar a trucar. Mesos més tard li estava explicant a la Laura, que no s'ho acabava de creure:

- Com pot ser que em diguis que no tinc cap beca?
–Va dir ella– Bé prou que cobro cada mes.
- Sí, però, has signat algun rebut de la nòmina?
- Doncs ara que ho dius, no!
- Doncs no tens cap beca.
- Llavors, què coi tinc? Qui m'està pagant els meus diners?
- Quan vaig veure que mai no ens donarien aquella beca, vaig aconseguir que et concedissin una, diguem-ne, mena de crèdit...
- Però bé vaig firmar uns papers!
- Potser t'ho havia d'haver explicat abans: si llegeixes entre línies veuràs que el que vares firmar és un contracte pel qual t'obligaves a tornar tots els diners que ara estàs cobrant amb el fruit de la venda d'un llibre sobre la teva recerca.

- I això què vol dir? Ja que m'hi has fotut, explica'm de què va tot plegat!
- Vol dir que quan faci quatre anys hauràs de lliurar a les edicions de la universitat un original perquè el publiquin i que els diners que t'han anat avançant et seran resquitats dels drets d'autor.
- I vols dir que ja surten els números així?
- No, però qui ho va signar tenia molt clar que d'aquí a quatre anys ell no seria qui hauria de respondre d'aquesta irregularitat. És una persona amb mentalitat funcional; segur que arribarà lluny. Em consta. –Es va fer un petit silenci, i ell va continuar– Ara em sento en l'obligació de fer-te saber que això et suposarà feina doble, si és que vols continuar endavant. Perquè el llibre que et demanen no ha de tenir format de tesi doctoral. Per tant, si a part de cobrar...
- La misèria que cobro... –va interrompre la Laura sense mirar-lo.
- Val, si a part de cobrar el que ara cobres, vols ser doctora algun dia, hauràs de fer la tesi doctoral.
- O algun xanxullo com han fet alguns, no?
- A mi no em van els xanxullos! Si no hi ha tesi, no comptis amb mi per fer el doctorat.

Es va fer un curt silenci i després la Laura li va dir:

- Ets un cabronàs.
- Per què?
- Perquè m'ho dius ara que m'acabes de treure la cigala d'entre les cames!

Era previsible que passés. Potser massa previsible i tot. Però era de les poques coses previsible que passarien

en els propers mesos. La complicitat intel·lectual s'havia convertit en una vaporosa complicitat sentimental, engalanada amb quatre escenes de llit.

Història del Matagossos

Els darrers dies de la guerra, milers de desplaçats i persones que fugien dels seus enemics polítics varen ser metrallats des dels avions de l'exèrcit franquista mentre enfilaven les carreteres de la comarca camí de la frontera francesa. Cadàvers, armes abandonades, vehicles inservibles, animals exhausts, esperances.. anaven quedant a les voravies. Camí de França, Pere Quart va dir allò de què si la lluna feia el ple, també el feia la seva pena. Una recança infinita embolcallava els darrers moments d'una esperança desfeta.

Aiguafreda es va convertir en un gran dipòsit de cotxes i camions en pana. No hi havia temps ni gent per reparar res; els *nacionals* eren tan a prop que gairebé se'n sentia l'alè a l'esquena. El 2 de febrer de 1939 l'exèrcit franquista va *alliberar* Aiguafreda i altres pobles de la rodalia i *La Vanguardia* es va atrevir a publicar que Vic tornava a ser d'Espanya. Poc després del final dels combats, l'Ajuntament d'Aiguafreda va fer una exposició i subhasta del material abandonat, i el taller on treballava en Peret de can Sans es va fer petit per encabir totes les peces de recanvi que anaven recuperant dels vehicles avariats. Els va caldre llogar un local més gran. Amb el temps, en un context de manca de tot, aquell material faria prosperar el negoci. En Peret era conscient que havien fet molts duros, tot i que aquella noia amb qui es volia casar i amb qui es va

cartejar durant la guerra, en tornar del front, no volgués saber res més d'ell. Quan en Peret va saber que també s'escrivia amb altres joves, va decidir que es mantindria solter durant la resta de la seva vida.

La guerra va continuar encara algunes setmanes més, però Aiguafreda i Centelles tingueren nous ajuntaments, imposats per l'exèrcit mateix. A Aiguafreda imposaren un tal Roldós, un esquenafred barceloní que era propietari d'una agència de publicitat que amb el temps es convertiria en la més important del país i que en aquell moment ja n'era la més antiga. El joc polític, durant anys, es va reduir a complir unes ordres que arribaven per correu o telègraf i que deien qui havia d'exercir els càrrecs municipals i qui havia de renunciar-hi. La guerra acabaria oficialment un parell de mesos més tard, però la violència seguia i seguiria encara molts anys. Molts més dels que la Laura es podia imaginar.

Només acabar la guerra, en Modest es presentà a Aiguafreda i denuncià la mort del seu germà Lluís. Havia estat durant l'any 1938, quan tots dos estaven emboscats, en un bosc proper a una masia de Tagamanent (la Figuera). Una nit, en Lluís va abandonar la cabana on s'estaven –com cada nit–, però a la matinada –per primer cop– no hi va tornar. El seu germà passà tot el dia amagat al bosc, esperant la seva tornada i tement el pitjor. La nit següent tampoc no es presentà i només de sortir el sol en Modest s'acostà a la masia. Va poder parlar amb la mestressa de la casa i va saber que el seu germà havia estat mort, assassinat. Ella n'havia trobat el cos en un camp a tocar de la casa, sota un pal de telèfon.

En Modest i en Lluís vivien, amb el seu pare ja gran, a la Codina, una casa al costat de la Figuera i els dos nois havien entrat a fer de mossos en aquesta darrera casa (potser la més important del poble). Hi feien una mica de tot, des de segar a l'estiu fins a fer carbó a l'hivern, o arreglar els camins quan els aiguats els feien malbé. A la casa hi havia també un altre mosso que es deia Pere, amb qui no tardaren a enemistar-se. De fet, aquest s'enemistà amb tothom, especialment amb els amos de la masia. Aquest Pere feia de carboner i era de pell fosca, però tenia uns ulls blaus molt característics. La gent l'anomenava Matagossos perquè havia matat els gossos d'alguna persona per evitar que tots plegats li prenguessin la caça. Per l'enemistat que tothom coneixia entre en Lluís i en Matagossos, quan el seu germà va denunciar l'assassinat, va dir que sospitava del pobre carboner d'ulls blaus. Era raonable, però els papers –que com deia en Francesc eren els qui ens durien a la veritat– demostrarien que era raonable i res més.

En Modest va denunciar la mort del seu germà davant la Falange d'Aiguafreda i aquesta de seguida va detenir en Matagossos i el lliurà a la Guàrdia Civil. Portat davant del jutge militar de Granollers, va ser ingressat com a pres preventiu, primer a Granollers i finalment a Barcelona. Si la detenció es va produir l'abril de 1939, el judici no va acabar fins a 1943; aquesta vegada el fotomatón anava a càmera lenta. I a sobre es va encallar, i no una, sinó dues vegades.

El Matagossos es deia Pere Serra i Pou i havia nascut el 1909. Tenia, per tant, 30 anys en el moment de ser detingut. Va ser acusat d'haver pertangut al POUM i a la UGT, però també hi ha qui deia que simpatitzava amb

Esquerra Republicana. Ja feia dies que la Laura volia saber si es podia demostrar la seva militància sindicalista i ja no recordava que a la seu de la UGT de Barcelona – que per cert era molt a prop del jutjat militar– li havien promès que si en sabien alguna cosa la trucarien. Quan li va trucar el mòbil va tardar uns segons a entendre que estava parlant amb algú del sindicat. De fet, en va ser conscient quan ja li deia que no tenien manera de trobar en els seus arxius cap llista d’afiliats dels anys trenta. Aquests papers, o havien desaparegut per no comprometre ningú, o havien estat incautats per les forces franquistes –els famosos papers de Salamanca!– o potser eren a la biblioteca del Pavelló de la República. El sindicat, però, no els tenia. La via sindicalista quedava, doncs, estroncada; si més no de moment.

Però gràcies a la documentació de l’arxiu militar sabia que, de tot el que s’havia acusat el Matagossos, aquest només havia acceptat haver fet algunes guàrdies a les nits, guàrdies en què anava armat –segurament amb una escopeta de caça–; guàrdies encarregades directament pel president del comitè d’Aiguafreda, el trotskista Josep Baqué. També havia pogut saber que havia anat voluntari al front d’Aragó. I devia ser veritat que hi havia anat de forma voluntària perquè més endavant descobriria que el Matagossos ja havia fet el servei militar l’any 1930.

Quan el front d’Aragó es va ensorrar, en Matagossos va tornar a casa i es va convertir en un desertor. Per aquest motiu –o perquè havia format part del POUM o per les dues coses alhora– quan arribà a Aiguafreda va preferir amagar-se a la muntanya. De fet, es passava el dia a la muntanya i les nits que podia anava a dormir a casa

d'una seva germana, als afores del poble. Des de jove havia fet de carboner i havia treballat en qualsevol feina del bosc o del camp, per aquesta raó coneixia perfectament les muntanyes dels rodals i no l'incomodava haver de passar la nit al ras o sota una balma humida. Diuen que durant la guerra va fer unes carboneres per compte del comitè i que sempre havia estat molt treballador. Però noi, aquell caràcter va ser la seva perdició!

Assalt a la Figuera

La Laura pensava que potser aquelles guàrdies les feia per cobrar algun diner. Al cap i a la fi no deixava de ser un jornalier i el comitè pagava prou bé. Però el fet que hagués anat fins a la Figuera com a guia d'un comitè que tenia intenció de fer el mateix que havia fet anteriorment a l'Oller amb l'amo d'aquesta masia –en Josep Grau– la feia dubtar. Aquella diguem-ne feina l'havia feta per compte del comitè de l'Abella, que hi va anar encapçalat pel seu líder en persona, el temut Tortosí.

En arribar a la Figuera, els membres del comitè, entre ells el Matagossos, varen rodejar la casa perquè ningú no se'n pogués escapar. Quan una persona ho va intentar, en Matagossos la va fer aturar dient-li que es quedés on es trobava, que ell havia de complir les ordres que li havien donat i que, si intentava fugir, tal com li havien dit, hauria de fer foc amb l'arma que duia. Us podeu imaginar que no devia ser un moment massa agradable per a ningú. Mentre el Matagossos muntava guàrdia, a dins de la casa alguns milicians feien despullar

les dones de la família per poder revisar la seva roba i veure si hi duien alguna cosa de valor amagada. Havien tingut la delicadesa, però, de fer-les entrar en una habitació i de deixar-les a dins soles. Només en volien els vestits, que els foren lliurats per la porta mateix.

Aquell registre pretenia capturar l'amo de la masia i el seu fill, però aquests havien tingut sort que els gossos, en percebre l'arribada dels estranys, s'havien posat a bordar i els havia donat temps de fugir pel darrere de la casa cap al bosc, on estigueren amagats fins que els del comitè marxaren. La Figuera ja tenia telèfon en aquella època. De fet, era el primer aparell de la central del poble i es diu que els amos l'havien hagut d'instal·lar per complir un pacte amb la mestressa: la seva família havia exigut veure-la un dia a la setmana i que els consogres instal·lessin a la Figuera el telèfon per poder parlar amb ella quan els semblés oportú. Si no era així, no hi havia boda. Tot fa pensar que havia estat un matrimoni de conveniència entre dues de les famílies més potents de la comarca. Però, sabeu d'on era filla la mestressa de la casa? Doncs justament de l'Oller! Era una Sentias, com els tres assassinats per aquell mateix comitè!

En veure que no eren a la masia, el comitè va tornar al poble, deixant dit a les dones que quan aparegués el cap de la casa, que es presentés a la seu del comitè, a la torre de Sant Jaume. Aquest sembla que hauria tingut intenció d'anar-hi, però el seu fill li va impedir, segurament pensant en el que havia passat abans a Melcior Castellar. Abans de marxar, però, en Matagossos va creuar quatre paraules amb un dels mossos de la casa, en Lluís Montasell, justament aquell que setmanes més tard apareixeria assassinat a les envistes de la

Figuera, sota el pal del telèfon. Es va dir que el mateix Matagossos havia tallat els fils del telèfon que anaven a la masia per evitar que els assaltats poguessin demanar ajuda, fins i tot que amb aquests cables s'havia apedaçat una arma, però ell sempre ho va negar.

Finalment, en la sentència el jutge feia constar que el Matagossos era de caràcter "*matón y pependenciero*" i que no es podia provar la seva participació en l'assassinat de Montasell. Per aquesta mateixa raó el fiscal va acabar demanant la cadena perpètua per adhesió a la rebel·lió militar i no una pena més elevada, que només podia ser la mort. Enmig d'aquella epidèmia d'hemorràgies internes, no era poca cosa no ser-ne infectat pels tentacles feixistes.

Mentre se li tancaven els ulls, la Laura seguia llegint amb dificultat les fotografies que havia fet del sumari contra el Matagossos. Eren les tantes de la matinada i els cafès ja no li feien efecte. Potser era hora de dormir mentre a fora es preparava el nou dia. L'endemà ja seguiria, perquè encara li quedaven tres sumaris per revisar, tots ells posteriors a la finalització de la guerra. Recordava que algun d'ells era per actes de terrorisme. Va intentar seguir una mica més, però ho va haver de deixar en veure que els seus ulls llegien, però el cervell no entenia els missatges que aquests li enviaven. Era hora de dormir. Segur que hagués volgut pensar, posar ordre al seu secret compartit, però era massa tard. El migdia la trobaria sobre el llit, suada, exhausta; descafeïnada.

També en Matagossos es trobava suat, exhaust i descafeïnat aquell estiu de 1943. Havia estat condemnat a dotze anys i un dia de presó; havia d'estar tancat fins al 1951, però al 1943 –ja en llibertat– havia iniciat el camí

sense retorn que el duria a veure's emmerdat fins al coll en accions terroristes. De moment, però, tot estava aturat perquè els homes vestits de caqui s'havien instal·lat al seu poble. S'hi estarien dos anys i això va permetre uns quants mesos de pau armada. Però al 1947, pocs mesos després que els militars abandonessin l'Alt Congost, el Matagossos ja era immers en tres nous processos judicials a Aiguafreda i rodalies.

Dos hiverns entre muntanyes

Era un gèlid dia d'hivern quan els soldats arribaren a Aiguafreda. Novembre de 1944. L'estiuet de Sant Martí havia passat i tornaven a enfredorar-se les nits, que arrossegaven amb la seva inèrcia tèrmica els dies. Els soldats baixaren del tren i, en una llarga corrua, varen deixar-se engolir per la força de la gravetat fins arribar als primers carrers d'Aiguafreda. El comandant els féu seguir la carretera de Ribes en direcció nord i, en arribar al camp de futbol, va ordenar que una de les companyies es quedés en uns barracons que hi havia en aquell indret. La resta seguiren avançant carretera de Ribes enllà, fins passada l'església, que estava en reconstrucció. En arribar a l'edifici on hi havia hagut la Cooperativa fundada per en Sobrevias, s'hi va instal·lar una altra companyia. La resta seguiren carretera enllà i superaren la pedrera solitària on acostumaven a acampar els gitanos quan arribaven al poble. La cavalleria i els homes que s'encarregaven dels animals s'instal·laren a l'hostal de la Polla, una mica més al nord. I la resta es dirigí a l'antic casino dels esquenafreds que, tot i desbaratat, encara serviria per encabir alguns

homes, a prop de la Llobeta. En aquella guerra silenciosa, els soldats havien de donar suport a la Guàrdia Civil en la seva partida contra els maquis.

El governador civil s'havia espantat quan els serveis secrets li havien fet arribar aquell informe. A mitjan agost 1944 l'Asensi li havia fet a mans un document sobre les *actividades comunistas*. Els seus temors es confirmaven: els comunistes s'estaven reorganitzant, segurament la plana major del partit ja es trobava a la Ciutat Comtal, però –si l'Asensi tenia raó– havien decidit muntar tres campaments en territori català per iniciar una insurrecció armada. L'informe secret deia que a la comarca de Vic s'estava preparant la instal·lació d'un campament maqui, des d'on començarien les activitats terroristes.

La població veia maquis de dia i de nit, i el pobre Pedro Solá –un immigrant nascut a Almeria de divuit anys que feia pocs mesos que vivia al Figaró, on feia de paleta– va inventar-se que el seu oncle n'havia vist tota una partida prop de la Garriga. La Guàrdia Civil va tardar escasses hores a interrogar-lo. De seguida varen veure que s'ho havia inventat tot, però el consell de guerra el tenia pendent de resolució, i la Garriga es convertiria en la base temporal d'un destacament de la Policia Armada.

La murga feia un parell d'anys que durava. L'agost de 1943, un dels fills del Pou havia estat a punt de morir al costat de la creu on anys enrere havia estat afusellat el seu germà. Era l'únic noi que quedava a la família, donat que un altre germà havia desaparegut els darrers dies de la Guerra Civil. Es deia Joan Castellar i estava fent el servei militar. Durant uns dies de permís havia tornat a casa i, quan havia de reincorporar-se a la caserna, va

agafar la seva bicicleta per baixar fins a Centelles i agafar el tren que l'havia de dur a la seva destinació. Eren les sis del matí i hores més tard algú va trobar la bicicleta amb un pneumàtic rebenat per un tret d'arma de foc. Estava al costat de la mateixa creu on havien afusellat el seu germà. Estirat enmig d'uns fanals, hi havia el cos sense sentit d'en Joan. Després d'ajudar-lo a tornar en si, va confessar a la Guàrdia Civil que l'havia aturat un home amb una gavardina clara que li deia que moriria en el mateix lloc que ho havien fet els seus parents. Li va començar a disparar des de molt a prop, però en Joan va sortir corrent mentre sentia algú que cridava que li tiessin una granada. La metralla no el va tocar, però quan el varen trobar havia perdut molta sang pel nas i per les orelles –rebenades per l'onada expansiva–.

Dos dies després, a Tagamanent, dins d'un túnel del ferrocarril, es va trobar el cadàver d'un soldat que no es va poder identificar mai. La Laura havia vist la foto de la seva cara i li venien nàusees només de recordar-ho: una mà aguantava un cap barbut, separat del cos; l'havia agafat pels cabells per fer-li la fotografia que hauria d'ajudar a reconèixer el cadàver. Podia ser un suïcida o un accident, però la proximitat temporal amb l'agressió del Pou feia pensar al governador que vindrien temps distrets.

I era cert, al cap de poques hores, humiliat, el masover del Pou va denunciar un dels seus veïns del mas Pujol, acusant-lo d'encobrir elements *rojos*. La Falange i la Guàrdia Civil de Centelles varen registrar la masia, i varen lligar i estomacar el masover. Tres setmanes més tard, algú va fer una pintada a l'estació de Centelles que demanava el retorn del règim republicà. Tot plegat feia

més d'un any que durava i quan va tenir lloc l'intent d'invasió de la Vall d'Aran es varen renovar les mesures de vigilància. De Vic a Granollers –però sobretot en el pas del Congost– s'anaren incrementant els efectius de les forces de l'ordre. A principis de novembre de 1944 gairebé cinc-cents homes s'estacionaven a Tona i a finals de mes arribaven més reforços a Aiguafreda. S'havien produït algunes detencions, però el governador tenia clar que eren poques i que el que estava passant a l'Alt Congost mereixia tota la seva atenció. Va demanar que s'ocupessin militarment la resta de pobles i va concentrar els comandaments –com el mateix general Moscardó– a la Garriga.

A la Garriga la policia armada feia nosa als veïns, i l'ajuntament es va veure obligat a posar en vigor un carnet d'identitat per als majors de 14 anys per tal d'evitar-los problemes amb aquest cos. El mateix governador –Antonio Correa Véglison– es va desplaçar fins a la ciutat per coordinar les actuacions militars. Allà també hi havia el ministre de Justícia, Eduardo Aunós.

La Guàrdia Civil i l'exèrcit tenien feina: quan no era el paleta del Figaró, era en Boix de l'Abella, i quan no en Segura del sanatori... la gent veia maquis pertot arreu. I els soldats en desactivaren uns quants a Puig-Agut i a la Font dels Enamorats. Els ajuntaments contribuïen a l'allotjament de la Guàrdia Civil que perseguia els homes "*internados de Francia*" i el governador se sentia satisfet només acabar de signar aquella carta en què agraïa la col·laboració del cap de Falange i del delegat del Frente de Juventudes de Centelles, que en aquells dies havien cooperat amb la Guàrdia Civil en una persecució que acabà en un tiroteig contra set maquis que finalment

fugiren cap a Tagamanent. Amb tot, era conscient que havia fet bé demanant la implicació de l'exèrcit.

A la Figuera, Josep Grau va ser obligat a acompanyar els soldats i la Guàrdia Civil durant força nits, però ell sempre els duia per camins fresats, creient que d'aquesta manera s'estalviarien problemes. Una nit varen sentir unes veus i varen poder detenir set persones, que foren lligades i conduïdes a la masia, on varen sopar i passar la nit.

Després d'Aiguafreda, dos batallons de soldats més s'instal·laren a Centelles la tardor següent (1945). Eren com ocells de pas, que arribaven amb el fred. A la primavera hi arribà un altre batalló de soldats i els polls (*Pediculus capitis*) que duïen al cap. Des d'aquí, un dels batallons va ser destacat al Figaró. I com els polls i la pesta, els problemes de convivència començaren en gairebé tots els pobles de la vall. Calia alimentar i hostatjar aquells soldats i els seus comandaments, i a Aiguafreda es va acabar establint una contribució especial. Al principi els esquenafreds estaven exempts de pagar-la, però al final també varen ser obligats a contribuir-hi. A Centelles, cal Conde fotia una pudor bullent, malaltissa, i els soldats decidiren ocupar les escoles, que els semblaven més sanes. L'Ajuntament va protestar –els representants del consistori varen arribar a anar a veure els governadors civil i militar, que els prometeren que les escoles tornarien a la seva funció tradicional– i finalment la meitat dels homes varen marxar al Figaró. Seguirien xafant camps i fent minvar les collites, tant en un lloc com en l'altre. I els ajuntaments havien de seguir pagant i pagant: al Figaró els hagueren de construir un cobert per fer de cuina,

però l'Ajuntament mai no va aconseguir que el capità general els pagués ni un ral. Ni l'electricitat no varen pagar!

Alguns –no masses– negocis locals varen aprofitar econòmicament la presència militar. El cas més clar és el de les fondes, on s'estaven els comandaments, i el dels pagesos que els subministraven llet, palla o llenya. Alguns desvagats els feien de guia i un tal Joan Puig havia cobrat uns diners per “*transportar maqui*”, deien els documents, que més endavant precisaven que es tractava d'un maqui mort. La fonda Met-Serra va cobrar de l'Ajuntament d'Aiguafreda l'import d'un sopar per a set maquis i en Peret de cal Sans havia explicat que els havia dut detinguts al Govern Militar. El fuster del poble també havia facturat una caixa per a un cadàver i altres treballs per arreglar el local de Falange *para los soldados*. Tot i que alguns haguessin volgut seguir tenint aquells encàrrecs, finalment els soldats varen marxar: va ser al febrer de 1947. Preparant el comiat, a Aiguafreda es va jugar un partit de futbol entre una selecció dels soldats i una de jugadors locals. També se'ls va pagar el vi i se'ls va passar una pel·lícula sonora. Als oficials se'ls oferí un cafè.

Els soldats se n'anaren a principis de 1947, però el Matagossos es quedà...

Estiu del 47

La Laura havia pogut saber com havia acabat tot plegat, si més no oficialment. Ho havia publicat *La Vanguardia* i altres periòdics que de moment ella no coneixia. Però el diari barceloní era molt clar i els fets degueren de tenir

una certa importància perquè la notícia de la seva mort va sortir de la boca del governador civil, que ho va dir en roda de premsa. *La Vanguardia* deia que en Matagossos havia estat mort prop del Pujol de Tagamanent en un enfrontament amb la Guàrdia Civil d'Aiguafreda que el va trobar després de setmanes d'anar-li a la saga. Aquell retall de diari va ser l'epitafi del Matagossos, que en trobar-se davant de la mort hauria confessat ser l'autor de tres assassinats, diverses lesions i la col·locació de dos artefactes explosius –un a l'Abella i l'altre a Aiguafreda–.

A mida que anava llegint, la Laura es feia una composició d'allò que havia passat l'estiu de 1947, un estiu calent i sangonent. El 3 de juliol, en Matagossos va disparar contra Josep Grau, el seu fill Francesc i el mosso de la Figuera, Miquel Martí Gascó, amb un fusell de fabricació russa requisat després de la guerra. Semblava una acció folla i sense sentit, però en Matagossos pensava que totes les desgràcies que li havien passat eren per culpa d'aquell home, en Josep Grau i Casals. I vist des de fora, la Laura no entenia el resultat irònic de l'atemptat: en obrir foc contra ells, el mosso –Miquel Martí– va resultar ferit i va morir a l'hospital de Granollers el dia següent; el fill, en Francesc Grau, va resultar ferit a les anques, però el pare, en sentir els trets, es va tirar al terra i va fer-se el mort: en va sortir il·lès.

Amb el temps la Laura descobriria que els papers parlaven d'aquest odi contra la família Grau com el resultat d'unes campanyes de carbó mal pagades, mentre que la veu popular –fins i tot la mateixa néta de Josep Grau– feia referència al fet que tot hauria començat quan en Matagossos havia volgut comprar un

terreny a Josep Grau, però aquest no li volia vendre de cap manera. No seria pas que no tingués terrenys, perquè en Grau era propietari de diverses masies com ara la Figuera, la Codina, Fondrats i altres cases a Tagamanent i Centelles. Aquí hauria començat una mena de mobbing immobiliari, però a la inversa, que va acabar amb amenaces. Al final, en Grau va denunciar en Matagossos a la Guàrdia Civil i això l'hauria dut a la presó.

En revenja, un dijous a la tarda, en tornar del mercat de Granollers, el Matagossos es va amagar en un lloc proper al pont de Peu de Costa. Era el 3 de juliol de 1947. La tarda se li feia llarga, però els havia vist marxar de bon matí i sabia que tornarien a la Figuera abans que es fes fosc. Estava nerviós i va estar-ho fins al moment en què els va veure que arribaven, cadascú dalt d'un cavall, fins poc abans del pont. Només de travessar-lo, varen desmuntar per no posar en risc els cavalls, que s'exposaven en aquell terreny tant pendent. Quan en Josep Grau va posar el peu en terra, se sentiren quatre o cinc trets. Si el pare es va tirar al terra i fer-se el mort, el seu fill es llançà cap a dins del torrent i, quan passat un temps va veure que no el seguien, va sortir i va arribar fins a Aiguafreda, on va donar la veu d'alarma. Només havia estat lleugerament ferit a les natges. En canvi, en Miquel Martí, el mosso, havia quedat estès i, tot i que no havia mort, no tardaria a fer-ho.

En Josep Grau era el jutge de pau de Tagamanent i un dels membres de la Falange local. Havent estat agredit, va demanar protecció policial i la seva casa va ser custodiada per l'exèrcit o la Guàrdia Civil, descobriria més endavant la Laura. Però allò no era vida; els Grau

sentien que els faltava l'aire i els Sentias patien per la integritat de la seva parenta. Finalment, al cap de pocs dies, varen fer el cop de cap: se n'anirien a viure a la casa que tenien a l'Abella, a la plaça Major. Si bona part de Centelles era un municipi plenament rural, el barri de l'Abella, a tocar d'Aiguafreda i al costat de l'estació de ferrocarril, el camí ral i la carretera general, tenia un incipient nucli urbà –tres carrers i dos molins– que feia pensar als membres de la família Grau que aquí estarien més segurs.

La casa no estava en condicions de ser habitada –o no era al gust dels seus propietaris– i va caldre reformar-la. Mentre s'estaven fent les obres, algú hi va posar una bomba a la porta. Era el 24 de juliol de 1947, just tres setmanes després del primer atac. L'artefacte no va fer grans destrosses, i sobretot no va causar cap víctima, però la Guàrdia Civil no va tardar a lligar caps i a relacionar el Matagossos amb aquest atemptat.

A la Laura ja li començaven a fer mal els ulls de tant llegir, quan va girar un full del sumari. Al principi es parlava d'un atemptat amb bomba perpetrat per uns desconeguts, però a mida que passava el temps la Laura descobria que un dels sospitosos era en Matagossos i que l'altre nom també li era familiar. Tan familiar que això li permetia tancar un dels molts punts foscos que tenia oberts. Tot revisant els papers de l'arxiu municipal d'Aiguafreda havia trobat una documentació que no havia entès quin sentit tenia: el jutge militar demanava insistentment a l'Ajuntament del poble quines armes i municions havia proporcionat a Jacint Codina. En veure-ho, la Laura havia arrufat el nas, perquè no era normal trobar documents que vinguessin directament del jutjat

militar i menys que demanessin per l'armament i la munició que s'havia proporcionat a un treballador municipal. Però aquell matí descafeïnat havia trobat l'explicació.

El procés incloïa com a segona persona implicada en la col·locació de la bomba a la casa de l'Abella un tal Jacint Codina, que havia estat el sereno municipal fins que fou detingut. Més endavant es va creure saber que en Codina havia proporcionat la seva arma al Matagossos per cometre l'atemptat de Peu de Costa. Va ser molt fàcil tot plegat: els especialistes varen trobar quatre beines de fusell en el lloc dels fets, quatre beines que corresponien a la munició d'una arma de fabricació russa com les que havien corregut pel país durant el temps de la Guerra Civil. Tot aquest material havia estat requisat en aquell moment, però va resultar que l'Ajuntament d'Aiguafreda en tenia un que havia guardat per donar-la al seu sereno perquè pogués fer la feina amb més seguretat, sobretot a les nits. L'afer es va portar amb una gran discreció; potser fins i tot massa discreció.

- Era massa discreció, Laura, tu creus?

Sí, massa discreció, perquè mentre en Codina seguia fent la seva feina i la investigació seguia el seu curs, va arribar la Festa Major d'Estiu –a Aiguafreda tenien dues festes majors, una a l'estiu i l'altra a l'hivern–. Era el 17 d'agost. Els Grau no eren al ball perquè després de dos intents d'assassinat no estaven d'humor per anar a moure el cos, i menys en un espai públic. Feia poc que s'havia obert la sala de ball del senyor Novellas. Estava situada just a sobre del bar d'aquest home i donava, per la part del darrere, al carrer Sant Ramon. Des d'aquí,

algú –en Matagossos, segons gairebé tothom– va llençar una mena de caixa de sabates embolicada amb parracs. Tenia, però, una petita metxa que espurnejava, senyal que era encesa. En veure-la va córrer el pànic entre la gent, que es va apilotar a la porta en no poder sortir per les finestres (la sala de ball es trobava en un primer pis). En Florenci Bordas –un fonedor que vivia gairebé al davant del bar– demanava calma. Li tocava ser el darrer de sortir, i quan era el seu torn, la bomba va esclatar. Enmig de la confusió ningú va poder organitzar l’auxili a les persones ferides. A mida que anaven arribant la quinzena llarga de ferits a casa del metge, aquest els feia les primeres cures i derivava els més greus cap a centres assistencials de Vic o Granollers. Però en aquells anys els cotxes eren molt rars i n’hi havia molt pocs al poble. Quan va arribar en Bordas, ferit al coll per la metralla, no hi va haver manera de traslladar-lo a l’hospital. Quan hi va poder arribar ja era massa tard i va acabar morint dessagnat.

La gent del poble va creure que el Matagossos s’havia tornat boig i, des de la distància, la Laura els donava la raó anys més tard. Entre els papers de l’arxiu militar i del municipal, la noia es va poder fer una composició del lloc i de com havien anat els fets que varen succeir posteriorment. Sospitós de participar en els atemptats anteriors, en Codina va ser interrogat rigorosament. Va explicar que aquella nit d’estiu feia una calor enganxosa i que es trobava fora de la sala de ball perquè havia sortit a fumar una cigarreta al carrer Sant Ramon –des d’on s’havia tirat la bomba dins de la sala de ball a través d’una finestra–. No havia vist ningú sospitós en tota la nit. Més tard li varen dir a la Laura que l’havien vist

parlar amb algú que no pogueren reconèixer. En demanar-li amb qui parlava, va referir un ferrer –en Lenci– que tenia el taller al mateix carrer Sant Ramon, però aquest ho va negar. La conclusió de la Guàrdia Civil va ser clara: en Codina només podia estar parlant amb en Matagossos i, per tant, era clar que el sereno era el còmplice de l'emboscada. A partir d'aquí es va saber que havien treballat junts fent carbó i es deia que mentre en Matagossos estava emboscada ell li duia menjar i roba. En Codina va passar dos anys a la presó i, quan en va sortir, tot Aiguafreda se li feia hostil, ell que havia estat una persona molt estimada per tota la població –sembla que per aquest motiu li havien donat la plaça de sereno–.

Comença la història oral

Un dia, la Laura va saber que encara era viu un fill de Florenci Bordas, que en el moment de l'atemptat tenia 17 o 18 anys. Va anar-lo a veure a casa seva i varen tenir una llarga xerrada a la que es va afegir la seva dona. Gairebé plorava quan en Joan Bordas li explicava que el Matagossos havia estat un gran amic del seu pare, amb qui anaven a caçar per les rodalies del poble. En el moment de tirar la bomba, en Matagossos no va comptar qui hi havia a dins del local i quan va saber que en Bordas era mort, en Matagossos –diuen– que va comentar que era qui menys s'ho mereixia. També diuen que quan el varen enterrar, al vespre, va baixar al cementiri, com si volgués demanar perdó pel que havia fet. La Laura se l'imaginava a la llum discreta de la lluna, amb el cap cot i les galtes regades de llàgrimes que eren engolides per la seva barba. Era el punt i final. En

Matagossos havia jugat amb foc i s'havia cremat. Ara tocava amagar-se, tornar-se a emboscar. Havia de deixar la societat enrere per sempre més; viure com un animal. Hagués volgut demanar perdó, però els morts no li contestaven. No sabia ni si estaven empenyats amb ell. Estava completament sol, perseguit pels seus fantasmes, que feia setmanes que el rondaven. Feia vuit anys que no havia tornat a veure el seu germà gran –l'havia vist per darrera vegada els primers dies després d'acabar la guerra, just abans de ser dut a la presó–, el seu pare havia mort mentre ell era a la presó –al gener de 1942– i les seves germanes ho varen fer el mateix 1947. Un dels pocs amics que tenia, en Florenci Bordas, l'havia matat ell mateix aquell fatídic any. Abandonat de tothom i del món, en Matagossos moriria el 30 d'octubre de 1947, dos mesos i mig més tard del seu darrer assassinat, en enfrontar-se amb la Guàrdia Civil.

En veure l'informe que en va fer l'agent de la Guàrdia Civil que el va ferir i detenir, la Laura es va adonar que s'havia encarinyat del seu personatge. Unes llàgrimes calentes li rodaven galtes avall, però no li preocupava, protegida com estava en la solitud del seu estudi. Necessitava moure's. La tensió l'havia desgastada. Però, on podia anar que pogués plorar amb tanta llibertat com allà?

Es va obligar a sortir al carrer. Entre la son i els sentiments liquats pels seus ulls, la cara se li havia deformat, però la decisió havia estat presa. Necessitava que li toqués l'aire per mirar de posar distància entre ella i el Matagossos. El notava tan a prop seu que gairebé el podia tocar amb les puntes dels dits, però quan mirava les seves mans, només veia les tecles de

l'ordinador. Les mans parlaven soles, en una mena d'escriptura automàtica, i la Laura es va adonar que era el Matagossos qui les dirigia cap a la tecla correcta. Era ell qui li estava dictant la seva història.

Estava escrivint que la Guàrdia Civil el va trobar a la muntanya i que no va ser per casualitat, com deia l'informe que hi havia al consell de guerra. El buscaven i sabien on parava perquè molta gent d'Aiguafreda li sabia el cau. En veure'l i cridar-li l'alto només podia defensar-se —aquell 1947 s'havia aprovat la nova llei de repressió del banditatge que donava carta blanca als cossos de seguretat de l'estat per acabar amb aquesta mena de rebels—. Potser sí que va ser ell qui va disparar primer, tan hi fa. Va ser ferit als pulmons, on li trobaren tres bales. Moribund, tingué temps de confessar tot allò que la resta del món volia sentir: que era el culpable de tots els atemptats que se li atribuïen, des de la mort de Lluís Montasell al 1938, fins a la bomba col·locada a cal Novellas. Ho va confessar amb un filet de veu i hi va afegir que tenia un còmplice, en Jacint Codina, que ja era a la presó. No pogué confessar d'on havia tret el material per fabricar les bombes per la simple raó que el guàrdia civil no sabia què li havia de fer contestar. Havent acabat la confessió, quan ja no tocava ni quarts ni hores i no s'esperava que aportés cap més informació, en Gómez el dugué a casa del metge d'Aiguafreda. El doctor Viñetas no va poder fer res per salvar-li la vida. Les mans de la Laura seguien escrivint de nord, però la força del Matagossos anava agonitzant. Ara el teclieg era cada vegada més lent i les seves mans escrivien i esborraven, dubtaven del que el Matagossos li estava dictant, tornaven a començar per aturar-se de seguida.

Aprofitant les darreres alenades de vida del Matagossos, la Laura va pitjar la creueta que tancava el processador de textos i va dir que no volia guardar el document. Mentre les darreres paraules escrites pel Matagossos desapareixien de la pantalla, la Laura es justificava a si mateixa:

- No em pot obligar a escriure que va ser un maqui només perquè el matés la Guàrdia Civil!

La Vanguardia, 5 de novembre de 1947

Ha sido capturado en Tagamanent un bandido autor de varios asesinatos.

A continuación el gobernador hizo referencia al reciente servicio llevado a cabo por las fuerzas de la Guardia Civil de Ayguafreda que consiguieron localizar y cercar en el lugar denominado “Pujol” del término municipal de Tagamanent, al bandido Pedro Serra Pou, alias “Matagossos”.

Este sujeto, que merodeaba por los montes desde 1943, es autor del asesinato de un criado de la casa de campo “La Figuera” y del colono de la misma Miguel Martín. También es el autor de la colocación de un artefacto en la casa de Francisco Grau de La Abella, y últimamente perpetró el asesinato de otra persona al arrojar, el día 16 de agosto último, en un baile público de Ayguafreda, un explosivo, suceso en el que también resultaron quince heridos.

- *Ese bandido –siguió diciendo el señor Baeza– al enfrentarse ahora con la Guardia Civil*

entabló un tiroteo durante el cual resultó gravemente herido. Trasladado a Ayguafreda, falleció, no sin antes confesarse autor de los hechos citados.

El gobernador terminó su conversación con los periodistas, encomiando el celo de las fuerzas de la Guardia Civil.

El boig de l'Abella

En la seva carrera professional, el doctor Viñetas es va fer un fart d'apedaçar ferits per arma de foc i de fer-los autòpsies. Ni el dia de Nadal no pogué estar tranquil: en aquella data, l'any 1944, trucaren a la porta de casa seva i li portaren el cos ja sense vida d'un tal Ricardo, un maqui que s'havia fet fort a Puig-Agut després que els seus companys fossin detinguts. Abans de caure a mans de l'exèrcit va preferir disparar-se un tret al cap.

La Setmana Santa següent també tingué feina extra, perquè quan faltaven deu minuts perquè fossin les dotze de la nit un grup de maquis va obrir foc contra un camió de soldats. Resultat: maquis dos, soldats un. Aquell dia jugava el Barça i la Laura ja s'entén que estava fent dues coses alhora. Només d'adonar-se de la falta de respecte que acabava de cometre, va canviar la seva frase: quan faltaven deu minuts perquè fossin les dotze de la nit, un grup de maquis va obrir foc contra un camió de soldats i en van matar un; mentrestant, els rebels varen patir dues baixes. El doctor Viñeta va ser ajudat pel doctor Gispert, el seu col·lega de Centelles, a l'hora de fer les autòpsies. Un dels maquis morts no va poder ser reconegut i només es va apuntar en l'acta de defunció

que era un rebel provinent de França. El soldat era Ramiro Vilariño, mentre l'altre maqui era Josep Canals i Cusidó. En Canals va arribar agonitzant al dispensari i els militars obligaren el metge –segons va dir més endavant– a administrar-li unes injeccions perquè pogués confessar tot el que sabia. Canals era un caçador experimentat i coneixia molt bé els encontorns de Castellar del Vallès, el seu poble natal. Per aquest motiu va ajudar a perseguir les persones emboscades que hi havia per les rodalies del seu poble. En acabar la guerra, va renunciar a un tranquil exili per convertir-se en guia dels escamots maquis que corrien per Catalunya.

No pregunteu com va ser que la Laura es va armar de valor per tornar a l'arxiu militar. Potser va ser la voluntat marcial del qui ha de complir un deure que no pot defugir. El cas és que hi va tornar quan ja tenia clar que el seu tema de recerca anava creixent cap endavant: per a ella, la guerra no havia acabat al 1939, sinó que havia continuat uns quants anys més. Com a mínim fins a la mort del Matagossos. Estava intranquil·la perquè no sabia quina cara posaria l'arxiver quan la tornés a veure i en aquells dies ja no podia comptar amb la presència reconfortant del seu mestre, que havia promès no tornar a posar mai més els peus en aquell arxiu. En arribar a la recepció –després de passar el ritual d'accés a l'edifici custodiat dia i nit per la policia militar– no hi va veure l'arxiver vestit de paisà de la darrera vegada. El seu lloc l'ocupava un militar vestit com a tal, tot i que desarmat. La Laura va expulsar l'aire dels seus pulmons alleujada; mai no hagués sospitat que en algun moment de la seva vida veure algú vestit de militar la faria sentir tan bé.

El que la Laura volia consultar era l'expedient d'en Pere Boix. Pocs dies abans de la mort del Ricardo –aquell maqui que se suïcidà a Puig-Agut– algú de l'Ajuntament havia informat un tinent de l'exèrcit –la Laura encara es demanava què hi feia aquell alt càrrec militar a Aiguafreda– que aquell home –en Pere Boig– havia trobat una partida de maquis enmig de la muntanya. Anant pel bosc –en Boix era carboner i estava més pelat que una rata–, passat el migdia, es va trobar de fit a fit amb un grup de vuit fugits, un dels quals l'apuntava amb una pistola mentre li preguntava on podien anar a dinar. Quan es varen saber els fets, en Boix va ser detingut i posat a disposició del jutge militar. El pobre carboner pelat com una rata va dir que més s'hagués estimat anar a parar a mans dels maquis.

En aquella època, si anaves a parar a cal jutge, la primera pregunta amb què et rebia sempre era la mateixa. Si us penseu que aquesta pregunta versava sobre els morats i signes de maltracte del detingut, aneu errats. El primer que et demanaven els jutges –i la Laura ho sabia molt bé– era què havies fet durant el *período rojo* o el *alzamiento nacional*, segons el jutge que trobessis. I la història d'en Pere Boig –de qui es diu que d'alienat només en tenia el cognom, i amb prou feines– era de les més rocambolesques.

A diferència del seu germà –una diferència que acabà a cops de punys–, en Pere, en esclatar la guerra, no es va embolicar amb el comitè antifeixista, ni va ser membre de cap sindicat o partit –potser no era cert, però en el judici no varen poder demostrar que fos d'una altra manera–. En aquell moment tenia dona i cinc fills i els havia d'alimentar fent de carboner. A més a més, va dir,

ell simpatitzava amb la causa nacional. Els càrrecs del nou ajuntament franquista varen certificar la seva bona conducta durant aquells anys de frenesí i disbauxa sagnolenta, tot i que varen dir que era d'idees esquerranoses.

- I per què en Pere Boix no es va deixar endur per la voràgine revolucionària? –es demanava la Laura.

Quan ho va saber, el riure se li escapava per sota del nas i aquell de la càmera de fotos i el tríode que era més alt que ella se la va mirar amb comprensió. Aquestes coses passaven: pensament i llenguatge són tan a prop que a vegades es confonen i en comptes de pensar parlem, i quan volem parlar, ens descuidem de pensar. La raó de l'oposició –perquè era d'això del que es tractava– d'en Pere Boix al comitè de l'Abella tenia a veure amb un sol tret: un dia, en Pere Boig arriba a casa i la seva dona li diu que els del comitè han anat a requisar-li l'escopeta. Ell, emprenyat, s'enfila cap a la torre de Sant Jaume, on té la seu el comitè, i que si patim, que si patam; patapum, un tret al braç! D'ençà de llavors s'hauria fet de dretes, si més no per algun temps. Això la Laura ho sabia perquè li havia explicat aquell home que havia trobat quan va anar a l'Oller, però devia ser cert, perquè ara ho trobava en les actes del judici.

Ara bé, si el que deien els papers era cert, en Pere Boig no devia estar massa bé de la teulada: no només l'havien detingut per “ajudar” el grup de maquis que l'apuntaven amb una pistola: potser també hi havia tingut alguna cosa a veure el fet que anés cridant pel carrer Nou que “els maquis ja són aquí i jo els aniré a rebre. Fotrem una escabetxina que no quedarà cap fatxa

al poble". Era un bon home amb una mala llet de ferro, i violent que no ho vulgueu saber! Era tan bon home que l'Ajuntament va fer veure que no li coneixia la mala llet i va fer constar en un informe que en Boix no tenia "*bien apuradas las facultades mentales*". La Laura ho va apuntar textualment, no perquè això donés un toc de rigor a la seva recerca i futura tesi, sinó perquè li havia fet una gràcia que l'havia tornada a fer somriure sorneguerament. Que no estigués bé de la teulada –deia l'Ajuntament– no treia que quan li interessava era prou llest, sobretot si era per saltar-se les normes de convivència o per apropiat-se d'allò que no era seu. L'informe degué d'ajudar a què el deixessin en llibertat provisional, amb l'obligació d'estar localitzable: era poc probable que algú hagués cooperat amb els maquis de bon grat quan aquests l'apuntaven amb una pistola. En sortir de la presó, en Pere Boig va agredir un regidor del seu ajuntament, perquè creia que aquest l'havia denunciat a la Guàrdia Civil per tenir relacions amb els maquis. La Laura sabia més endavant que un nebot seu era capità del maquis francès i que en el moment dels fets ja havia estat detingut. Ara, però, se l'imaginava corrent darrere de qualsevol persona que passés pel carrer i que intentés ajudar aquell *politicot* –com ell li deia–. Sort en va tenir, el pobre home, perquè si no, bé prou que s'hi hagués quedat. En Boix, boig com mai, va acabar entrant violentament fins a la cuina d'una de les persones que havia intentar socórrer el *politicot* i va caldre reposar tota la cobrateria que va fer servir per mirar de fer-li la clenxa. Això sí: aquell dia a tot el poble li va quedar clar que amb en Boix no es jugava, sobretot si no es volia haver de reposar tota la vaixella.

En Pere Boix era un escàndol: si durant la guerra s'havia barallat amb el comitè, en iniciar-se el règim franquista es dedicava a insultar qualsevol càrrec polític i els addictes al Movimiento. Això sense tenir en compte allò dels maquis! Pobre com una rata (els jutjats intentaren dues vegades embargar-li els béns, però ell no tenia res), tenia quatre cabres que feia pasturar en terrenys que no eren seus. Era una bronca darrere l'altra; i ell sempre tenia la raó. Era conegut –i temut– per tothom en aquella petita vall vallesana, però a tocar de la comarca d'Osona. Havia amenaçat de mort el seu germà Francesc i l'havia agredit a cops de roc (1930); l'any següent va ser denunciat per agredir un home de 74 anys. Al 1936, abans de començar la guerra, es va enganxar amb dos dels seus germans per una disputa sobre els sindicats i també arribaren a les mans. La seva hora va arribar al maig de 1946, quan intentava robar alguna cosa en una masia de Centelles. En ser descobert, li varen engegar un tret. Es diu que va tenir una mort agònica que algunes persones atribuïren a un verí, però la Laura va veure el sumari de la seva mort a l'arxiu de Vic i no tenia cap dubte de com havia acabat. Era tan pobre que el seu enterrament el va haver de pagar l'Ajuntament.

El boig del sanatori

En Pere Boix no era l'únic que veia maquis, però ell els veia vius, a diferència del doctor Viñeta que quan els veia era per fer-los l'autòpsia. Tampoc no era l'únic que deia públicament que era maqui i que estava esperant

per començar a tallar colls. La germana petita del Matagossos va morir uns mesos abans que aquest al Sanatori del Brull. Era l'abril de 1947. Allà, en el moment que es va produir l'intent d'ocupació de la Vall d'Aran per part de les milícies del Partit Comunista –octubre de 1944–, enmig d'un dinar regat per bon vi, en Carlos Segura es va aixecar de la taula i va deixar glaçats tots els qui estaven amb ell compartint l'àpat. En Segura feia de fregaplats i havia arribat al Brull després de passar per la presó i un camp de concentració, ja que durant la guerra s'havia enrolat a les milícies anarquistes. El taxista que duia i tornava els interns d'aquest establiment especialitzat en la cura de la tuberculosi es va quedar de pedra en sentir aquell alienat que cridava:

- Aquests maquis de la Vall d'Aran són una colla de pamplines! No cal pas que vinguin, que no els necessitem per a res. Els qui som dins del país i hem passat per les presons en tenim prou per fotre una puntada de peu al cabró d'en Franco i tots els seus militars. Només falta que ens ho diguin, i començarem a tallar colls.

El taxista es va quedar glaçat: com podia algú dir, en públic, aquella barbaritat l'any 1944? I encara més quan, mirant-lo de fit a fit, en Segura li va demanar quin càrrec volia que li reservessin al taxista, que ho tindrien en compte un cop conquerissin el poder. El vi s'havia posat del costat del sistema –el vi és l'opi del poble, havien dit alguns anarquistes no feia massa anys–. Si a les txeques es deia que injectaven un no-sé-què als presoners per fer-los confessar, a en Segura no li calia cap potinga química, en tenia prou amb uns gotets de vi. I el taxista

sabia molt bé què havia de fer. Va apurar el seu got i va anar a recollir un passatger, un passatger que duia tricorni i capa i que tenia ganes de conèixer el fregaplats bocamoll.

La Guàrdia Civil de Vic s'hi va presentar de seguida i el va interrogar. Potser li faltava un bull, o potser era l'efecte del vi, però quan li varen demanar la típica pregunta - *¿qué hizo usted durante el alzamiento nacional?*- va contestar que es trobava a França fent de cambrer, però que el 18 de juliol va coincidir amb què se li acabava el contracte i va decidir tornar a Barcelona.

- *Muy interesante, Segura. Y ¿algo más?*

I va seguir cantant: s'havia afiliat a la CNT -*interesante, interesante. Siga por favor*- i se n'havia anat -voluntari- a lluitar al front d'Aragó -*¡cojones con el mochuelo!*-. I va reconèixer que era cert que no feia massa havia dit allò de tallar els colls i alguna altra cosa en contra del règim, que ja no recordava, però que creia que ho havia dit de bon rotllo i sense voler fer mal a ningú -*¡el tío les quiere rebanar el pescuezo sin que les duela!*-.

Ja se li anava passant la mona i recuperava la consciència d'on es trobava quan un número de la Benemèrita es va presentar al sergent amb una llibreta de tapes negres i vermelles -els colors de la CNT-. En Segura va dir que era seva, però que la guardava perquè era un record d'un seu germà que havia mort durant la guerra -de mort natural, evidentment-. De tota manera, ja tenia la sentència gairebé signada i era segur que tardaria uns quants dies a tornar a dormir a casa i a fregar més plats. Aquella llibreta contenia moltes adreces:

- *Nada, unos amigos, mi sargento, y direcciones de lugares donde me daban trabajo...*
- *¿Y esta nota que dice “Carlos de momento no me interesan más clientes, hasta que tenga más genero pues me piden más de lo que puedo hacer”?*
- *Pues le aseguro, mi sargento, que esto no lo he escrito yo.*

En Segura va estar fins al maig de 1945 a l’ombra, meditant i intentant convèncer el jutge que era innocent i que potser havia estat el vi que li havia fet mal. Va tenir la sort que el jutjat de Vic no va trobar-hi indicis de criminalitat i no va elevar el seu sumari al jutjat militar.

- En Boix i en Segura, eren dos bocamolls, o és que hi havia molts maquis per aquesta zona occidental del Montseny? –es demanava la Laura–. Molts, però molts.

Més coses sobre en Pere Boig

A la Laura, en Boix se li tornava cada cop més entranyable; en canvi, no sentia el mateix per en Segura. En Pere Boig era un tros de pa rabiós. No va tardar massa dies a descobrir que era un petit fenomen mediàtic. El 5 de gener de 1933, *La Vanguardia* va publicar la notícia que en Pere Boix i el seu germà Joan havien estat acusats d’agredir a bastonades el sogre d’en Pere Boig. Se’ls demanava un any i vuit mesos de presó per uns fets que havien tingut lloc a Vic. I el 25 de novembre de 1941, el diari també publicava una petita nota que donava compte de com en Pere Boig havia

estat detingut per haver agredit un dels habitants de Puig-Agut, ferit greument d'un tret d'escopeta. La cosa venia d'una mica més enrere, un mes i mig aproximadament abans.

La masia de Puig-Agut segueix sent encara avui dia una incògnita perquè és una casa a mig fer. Les fotos que li feren a principis de segle XX i que la Laura havia vist mostraven una masia a mig construir. I quan, armant-se de valor, s'hi va presentar, va comprovar que era així. O encara pitjor, perquè li faltava la meitat de la llinda de la porta i les dovelles que encara s'hi conservaven estaven numerades, senyal que algú se les havia volgut endur un dia per posar-la en algun altre indret on, potser, faria més bonic que en aquells contraforts del pla de la Calma.

Una nit, el pare i un dels fills de Puig-Agut varen trobar un home que sortia del corral de la casa, el varen perseguir i el pare el va retenir fins que el fill el va ferir a la cama amb una escopeta. El dia següent varen buscar algunes excuses per justificar que el deixessin, sol i ferit, tota la nit al lloc on havia estat agredit. El que realment va passar mai no es podrà saber –pensava la Laura– perquè totes dues parts volien tenir la raó, i en Pere Boix no deixava de repetir que l'havien agredit sense motiu quan passava per un camí públic.

En Pere Boix era un home de paraula i aquella agressió de Puig-Agut no podia quedar sense resposta: pocs dies després, mentre els Crua eren al bosc fent carbó, va disparar contra qui l'havia agredit, que tardaria més de dos-cents dies a recuperar-se en un hospital de Barcelona. Arran d'aquesta agressió en Boix va estar més d'un any a la presó de Granollers.

La Laura recordava la seva visita a l'Oller, on encara es veien les piscines que havien atret tants esquenafreds barcelonins buscant la tranquil·litat d'un espai natural. Sort que no devien tractar massa amb gent com en Pere Boix, en Matagossos, en Segura, això per no parlar dels Crua. Els Crua eren dos germans i el que s'estava a Puig-Agut tenia deu fills. N'hi sobrava més d'un i va decidir posar una filla que tenia en edat adolescent a casa del seu germà, a la Casanova. Un dia, es va descobrir que la noia estava prenyada i un germà va denunciar l'altre com a suposat autor dels fets. Oficialment no es va poder demostrar que hagués estat així, però el seu germà va haver de marxar del poble per sempre més. Després la noia va acabar casant-se amb en Ramonet del Bellit, gest que semblava indicar que aquell pobre cabrer havia tingut alguna cosa a veure amb la suposada violació. Això era Aiguafreda a la postguerra: un paradís terrenal esquitxat de violència, un indret on la guerra encara no havia acabat.

La Laura va abaixar la tapa del seu ordinador i aquest es va hibernar. També ella necessitava descansar, però encara tardaria una estona a poder-ho fer fins que tornés a casa. Mentre viatjava amb el tren recordava allò que li havia explicat aquell home de Valldeneu.

En Pere Boix era tant problemàtic que la Guàrdia Civil va decidir que li fotria una pallissa i que el llençarien al riu. Així, mort el gos, morta la ràbia. Dit i fet: un dia l'agafen, l'apallissen i quan creuen que és a punt de fer el pas a l'altre barri, el llencen al riu Congost. En contra del que havien previst, en Pere Boig es va posar a nedar cap a l'altra riba i al dia següent ja tornava a córrer pel poble! Ai, Pere Boig, Pere Boig, que et volien hibernar!

Però la Laura no tenia clar que les coses haguessin anat exactament així. Un dia descobriria que al 1940 en Pere Boig era ingressat a la presó de Granollers per haver robat unes gallines –quantes vegades va estar a la presó, aquest home?, es preguntava la Laura–. Mentre el lampista canviava una bombeta, en Pere Boig va veure que s’havien descuidat la porta oberta. Com que no volia jugar malament el seu paper de pres, s’hi va acostar sigil·losament. La bombeta es resistia a voler cremar mentre en Pere Boig tornava a ser un home lliure per una estona; un home lliure amb la Guàrdia Civil estalonant-lo. La millor manera d’arribar a Aiguafreda des de Granollers era agafar el tren, i en Pere Boig va creure que millor seguir la via a peu. Xino-xano, xino-xano, cap a casa seva. Potser sí que era una mica bon jan ingenu. I a més no hi veia de lluny!

A les onze del vespre, caminant cap a casa seva, va veure dos embalums repenjats al Pont de l’Abella. Gairebé els desitja bona nit quan va veure que les ombres aquelles eren tricorns. I vinga cames ajudeu-me! En aquest cas la Guàrdia Civil primer li va cridar l’alto i després va disparar. Com que ell seguia corrent, en comptes de tirar a l’aire varen anar a tirar a l’home. No varen aconseguir deturar-lo i va poder travessar de nou la riera i la carretera. Es va presentar a la masia de Fontmolsa, on va demanar que li cuessin el peu: un tret de la Guàrdia Civil li havia destrossat. Tardaria mesos a recuperar-se’n. Mentre la masovera li estava desinfectant i embenant, un dels fills va anar a buscar el metge, el doctor Felius, però abans va anar a veure la Guàrdia Civil. Imagineu-vos quina cara devia posar el pobre home en veure el metge al costat de la Benemèrita! El Jutjat el va enviar

directament a l'hospital de Granollers i després va tornar al Dipòsit Municipal, on les bombetes ja tornaven a cremar.

Canvi de plans

Tot s'anava refredant, i els carrers també. A les teulades començaven a penjar caramells de glaç i calia donar un tomb a la recerca. La Laura tenia clar que només amb documents no podia anar més enllà. Havia de fer un salt qualitatiu, ampliar el seu àmbit d'estudi i donar protagonisme a les informacions que pogués recollir de boca de la gent gran del poble. Però aquesta havia de ser una gran traïció contra la figura del seu mestre, aquell professor que havia passat tota la seva vida clamant contra la història oral. Havia de ser, i havia de ser; i, per tant, ho va ser. I com a tal va ser viscuda. La fidelitat intel·lectual anava de bracet amb la fidelitat sentimental.

El fred li havia glaçat el cor i el feia insensible a la joia dels nous viaranys que acabava d'emprendre. Entumida pels mètodes del seu mestre, la Laura mai no hauria gosat recórrer aquells camins que la duïen a la història oral. Però ara, quan les relacions entre ells s'havien refredat, sentia que estava fent el que volia fer per arribar on volia anar. Els camins dels cors glaçats són inescrutables i difícils de recórrer, però menen al paradís terrenal.

El que havia començat com un pacte de silenci, s'havia d'acabar discretament. Si al mercat de Vic encara s'haguessin vist capellans amb sotana podríem creure que algun d'ells havia fet confessar aquell mestre

covard. Però, en la guerra de silencis en què s'havien emmerdat, aquella separació tenia un deix secular. Ell continuaria amb la seva dona i els seus dos fills, i ella acaralaria per segon cop en pocs anys caramells de glaç que ni la calor estival aconseguiria fondre.

En aquell gèlid hivern, la calor se n'anà i el mestre marxà, però el Matagossos es va quedar amb ella. Tant li feia, en aquell moment, al seu mestre, amb qui dormís la Laura. Podia dormir amb en Matagossos tant com volgués mentre somniava que la perseguia en Pere Boig. Tant li feia tot plegat. Alguna cosa que no havia estat capaç de controlar havia fet trontollar la seva vida familiar. Per sort, tot s'havia portat amb tanta discreció que no passaria com amb en Mon, que, quan va tenir aquella relació amb la mateixa Laura, el rumor es va esbombar per tota la universitat i va ser necessari que fos ell mateix qui fes el primer pas per aconseguir que la realitat s'ajustés al que tothom pensava que era un fet real.

Treball antropològic

El fred s'apoderà dels carrers i de les teulades del cor. I, enmig d'un fred glacial, la Laura va trucar la porta de la casa de l'Àngels Grau. Aquest va ser el primer tema de conversa, el típic tema per trencar el gel –i mai tan ben dit com en aquell dia d'hivern–. Se l'havia imaginada com una senyora gran –de fet, passava de la vuitantena– i es trobava amb una dona que l'obsequiava amb vint anys menys dels que tenia, un somriure que li omplia la cara i unes ganes de parlar i escoltar sobre tot allò. Era

néta de Josep Grau i filla de Francesc Grau, els dos sobrevivents –un més que l’altre; un amb el cul foradat de bala i l’altre intacte– de l’atemptat que el Matagossos va perpetrar a Peu de Costa.

La història de l’Àngels era la d’una nena que tenia set o vuit anys quan els fets varen tenir lloc. Havia viscut la figura del seu avi com el millor avi del món, una persona de paraula, lleial. Tot i haver-hi pensat tot sovint, encara no entenia què havia passat pel cap del Matagossos aquell estiu de 1947. La bomba al Novellas havia sentenciat el seu divorci amb la societat del seu poble, pel simple fet que havia explotat sobre gent innocent. Com el pobre Florenci Bordas.

En sentir el nom, la Laura va posar una cara especial, d’interès. En Bordas –el fill, és clar!– era viu i l’Àngels s’oferia a fer-li el contacte perquè pogués parlar amb ell. L’Àngels li parlava del Paradís, un indret a la riera de la Figuera. De petits hi havien anat a banyar-se en les seves gelades aigües, però després de l’intent d’assassinat les coses varen canviar.

Potser el seu antic mestre havia tingut raó amb allò dels documents, perquè la Laura es va adonar que l’Àngels no coneixia gairebé res del que li explicava sobre el Matagossos, allò que els papers oficials en deien. Per a ella, tot havia començat després de la Guerra. Però en aquell matí d’hivern descobria el vessant polític d’aquell que havia imaginat com un esbojarrat. Descobria unes coses i en confirmava altres: que en Pere Serra i Pou era nascut a Aiguafreda, l’1 de maig de 1909, a can Serra de l’Arca. Era el petit de quatre germans, dos nois i dues noies. No era l’hereu i per aquest motiu no se li va posar el cognom de Serradellarca, com al seu germà gran. Al

contrari, com les seves germanes, el seu cognom era Serra. Can Serra de l'Arca era una de les grans masies de la zona i el pare del Matagossos era un dels majors contribuents del terme. I, com a tal, era a punt de fer el que varen fer moltes altres fortunes pageses: abandonar el camp i intentar viure com a rendista. El problema va ser que als de Serra de l'Arca la jugada no els va sortir bé i la seva hisenda va ser malvenuda més endavant. Per això vivien en una petita caseta del carrer Dachs, on havien construït un petit corral per tenir unes quantes cabres. Durant la guerra, el seu pare va aconseguir l'exclusiva per despatxar carn de xai al poble, tot i la protesta de les altres carnisseries. Després de la guerra la seva germana Carme va continuar venent ous i alguna peça de carn en el mateix indret.

En Matagossos feia cara de bitxo, amb aquells cabells rossos i els seus ulls blaus, sempre acompanyats d'una incipient barba. No sabia llegir ni escriure, i només n'aprendria els rudiments en els llargs mesos que va passar a la presó Model. L'Àngels també va confirmar allò que els documents ja deixaven veure: que tenia un caràcter difícil, rancuniós, segurament sorrut, trets que explicaven en part les seves facècies entre 1936 i la data de la seva mort. Tot i que a la Laura se li feia simpàtic, no podia oblidar allò que havia llegit en algun lloc:

- Era de *“carácter pendenciero y violento y de acción y temible por ser traidor y conocer todos los contornos al dedillo”*.

A mida que havia anat passant el temps, la Laura tenia clar que els papers oferien una imatge del Matagossos diferent de la que en tenia la gent. Sobretot en allò que feia referència als fets ocorreguts durant la Guerra Civil.

I aquella trobada amb la néta de l'objecte del seu odi li va acabar de confirmar. Hi havia una cosa, però, que la feia dubtar i era si podia ser que hagués estat un maqui. La Laura sabia que alguns dels membres dels comitès del poble s'havien acabat exiliant i enrolant a la resistència – el cas més clar era el de Julià Boix–, però els documents i les persones amb qui aniria parlant coincidien –aquesta vegada sí– a no vincular aquell home a aquell procés de resistència antifranquista.

D'entre les persones amb qui va parlar, la Laura conservava un molt bon record de l'estona que havia passat amb en Sobrevias. Aquest Sobrevias era el fill del seu pare –com gairebé tothom– però aquest pare havia estat una persona molt important del poble. La Laura ho havia descobert gairebé al final, quan es va adonar que en Sobrevias –fill– havia donat per suposat que la noia sabia més coses de les que en realitat coneixia. Quan es varen trobar, pels volts de Nadal, en Sobrevias va explicar-li com gràcies a la intervenció del seu pare s'havia repetit el consell de guerra contra en Matagossos. La Laura s'ho va fer repetir:

- M'està dient que el seu pare va aconseguir que el Matagossos fos deixat en llibertat?

La resposta era no. Però sí que es podia dir que gràcies a la seva declaració s'havia repetit el judici. Resulta que en Jaume Sobrevias –el pare– tenia bona relació amb els de can Serra de l'Arca i era una mica –o força– camaleònic.

- Com ha dit? No l'he entès bé!

Com els camaleons, en Sobrevias havia passat en pocs anys de ser el líder local d'Esquerra Republicana a escriure públicament que era addicte al Movimiento Nacional. De fer venir i acompanyar l'avi Macià a

Aiguafreda a salvar la vida dels capellans del poble. De jove havia emigrat a Sud-Amèrica, però quan en va tornar es va quedar a viure a Aiguafreda, on bastiria un important negoci de construcció. A les eleccions de 1934 es va presentar com a cap d'una llista formada pels socis d'una cooperativa obrera del poble, però tothom sabia que eren afins a Esquerra Republicana. Varen guanyar les eleccions, però l'atur i la falta de feina al poble varen tornar en Sobrevias i els seus homes molt impopulars. Tan impopulars que el 18 de juliol va haver de córrer a amagar-se dels que pocs anys abans l'havien fet alcalde. I es va refugiar al Montcau, una masia de Tagamanent, però situada davant per davant d'Aiguafreda. Aquí hi havia altres emboscats que ningú va saber dir qui eren, excepte dos que es distingien tot i anar vestits de paisà: els dos capellans del poble. Un dia, el comitè es presentà a la casa per mirar de detenir algú, potser especialment en Sobrevias. El cas va ser que aquest es va lliurar a la gent que el buscava per evitar que els religiosos caiguessin a mans dels revolucionaris. De tota manera, de poc els va servir, perquè moriren no massa més tard. En Sobrevias va ser arrestat a casa seva fins que una nit se'n va escapar i es va confondre enmig de la multitud de la gran ciutat que era Barcelona. Però una complicació en la seva salut el va fer tornar al poble, on més d'un l'havia trobat a faltar. El seu metge ho tenia clar: aquella dolença només es curava amb sol i aire pur. Com que mantenia contactes amb els de can Serra de l'Arca –sobretot amb el pare del Matagossos, de qui la Laura recordava que era l'administrador– aquests li varen prometre que l'amagarien a la seva casa del carrer Dachs. En arribar a la casa hi va trobar el pare i una filla,

germana del Matagossos. Però al cap d'un parell de dies es va presentar el mateix Matagossos. Si havia marxat al front voluntari, ara en tornava amb la cua entre cames. Només feia que dir:

- Em pensava que m'hi mataven, allà al front.
- Allò no era viure.

Tres ja eren molts, però al carrer Dachs en sobrava un, després de la tornada del Matagossos. I aquest un era en Sobrevias. Però el pare Serradelarca va imposar el seny: en Sobrevias es quedaria i en Matagossos l'acompanyaria cada dia a prendre el sol i l'aire pur. Sortirien de matinada, quan encara el poble dormís en la foscor, i no en tornarien fins havent sopat. D'aquesta manera, cap dels dos correria cap mena de perill. Segur que en Matagossos hagués preferit tenir una altra mena d'animal de companyia, però no podia triar.

Durant un mes anaren sortint cada dia a prendre l'aire i el sol. En Matagossos feia punteria a cops de roc, o recollia alguna cosa per menjar, empaitava un conill i es mirava la cara d'en Sobrevias per veure si li anava canviant el color. Un dia varen trobar un pagès de les rodalies que els va canviar una escopeta vella per quatre patates i alguns pinyons. Però un altre dia varen tenir un ensurt: algú es va apropar a aquella balma on estaven amagats i quan els varen cridar l'alto una mica més i s'escapa algun tret. Per sort, el tremp d'en Florenci Bordas va evitar precipitar-se. En Florenci era molt amic del Matagossos, amb qui anava sovint a caçar, però aquell dia, després de sortir de la feina, no es podia imaginar que li donaria l'ensurt més gran de la seva vida –això si descompteu que seria ell qui causaria la seva mort en aquell atemptat a cal Novellas–.

Arriben els carabiners

Alguna cosa –calculada o no; volguda o trobada– havia anat creixent entre en Sobrevias i en Matagossos. Per això, quan aquell dia del mes de juny de 1938 es presentaren els carabiners a Aiguafreda, en Sobrevias va enviar una de les seves filles a casa del Matagossos per avisar-lo. Aquell dia havia plogut tota la nit, els camps eren amarats d'aigua i els carrers regalimaven. En aquelles condicions era segur que en Matagossos era a casa seva, al carrer Dachs, deixant caure la parsimoniosa pluja que s'entestava a continuar mullant i mullant. Els carabiners eren un grup nombrós –potser uns dos mil, va dir el fill Sobrevias– i anaven casa per casa buscant el que ells anomenaven desertors. Aquests eren gent poc donada a anar al front, que s'havien vist situats fora de la llei des del moment en què s'havia cridat la seva lleva. Cap d'ells no volia anar a la guerra, però molts –si se'ls hagués deixat triar– haurien preferit anar a servir l'exèrcit nacional. Des que havien arribat al poble, la gent no feia més que parlar de la Casa Blanca, del coronel Bayo i de les dones tancades en aquell centre d'internament. Els carabiners passaven casa per casa i la del Sobrevias –no se sap per quina raó– en aquests casos acostumava a ser de les primeres. Quan els carabiners varen trucar la porta, una de les filles va sortir per la porta del darrere mentre veia que entre la multitud uniformada hi havia també uns elements vestits de paisà que donaven indicacions. No els havia vist mai, però tenia molt clar qui eren:

- Els cabrons del SIM – va dir-se ella mateixa.

Només veure'ls, la gent començava a tremolar. Aquesta gent controlaven les famoses txeques de Barcelona –a Vallmajor, al carrer Saragossa, a la Tamarita–. Formaven una comissaria política controlada pels comunistes i a Aiguafreda ja els tenien ben coneguts. Com hi ha món! Els pares del pobre Valentí encara esperaven que els en tornessin el cadàver.

En Valentí Vila havia estat detingut junt amb tres persones més; una d'elles era de Centelles, però les altres vivien a Aiguafreda. Se'ls acusava de repartir propaganda subversiva en un cinema. En Valentí ja tenia 18 anys i feia d'aprenent de paleta, però en Lluís Argemí, el seu veí, tan sols tenia 16 anys. L'Antoni Baqué –germà del cap del comitè d'Aiguafreda– era el més gran: ja tenia 23 anys i era, per tant, major d'edat. Els quatre desgraciats varen tenir la mala sort de fer propagada del seu partit –el POUM– quan aquest ja havia caigut en desgràcia i havia estat il·legalitzat. Detinguts per ordre del delegat d'ordre públic, varen ser duts a la presó de Vic –on passaren una setmana– i després foren traslladats a la Model. Oficialment se'ls acusava de ser derrotistes. Un cop a la presó, varen ser traslladats a un camp de treball de l'Urgell, als Omells de na Gaia.

- El cèlebre camp número 3! –va dir la Laura en sentir aquest nom.

El fill Sobrevias havia perdut la pista de tres dels detinguts, però tenia encara fresca la memòria de Valentí Vila: després d'uns aldarulls a la presó Model, decidiren traslladar els anomenats “presos antifeixistes” a alguns camps de treball. Els camps de treball eren controlats pel SIM i el dels Omells va ser un centre de contenció de tota la ràbia dels qui anaven perdent la

guerra. El director era el *filldeputa* de l'Astorga Vayo, va dir en Sobrevias.

- Astorga Vayo, –va recordar la Laura– va tenir una mort ben galdosa: acabada la guerra el varen internar al camp de refugiats d'Argelès. Un dia, un grup de gent que el coneixien de l'època de la guerra, el va saludar. Es varen animar a xerrar fins que el desgraciat es va adonar que l'havien dut a un lloc solitari. Davant seu algú havia cavat una tomba. Els seus acompanyants somreien segurs que finalment havia arribat la seva hora.
- El *filldeputa* de l'Astorga –va dir en Sobrevias– va ser enterrat amb vida pels seus antics companys.

Per sort, en Valentí Vila no va arribar a conèixer aquell *filldeputa* –com deia en Sobrevias–. Els havien entaforat dins d'un tren de bestiar i els havien tancat totes les obertures. Feia una calor insuportable i una ferum de dimonis; amb el pas del temps els vagons degotaven de pixats. El tren anava escortat per guàrdies d'assalt o carabiners –en Sobrevias no ho podia assegurar–; si havia de fer una parada, aquests baixaven del comboi i apuntaven les seves metralladores contra les finestres del tren. En sortir de Barcelona els havien dit que si algú intentava treure el cap, li fotrien un tret.

En el vagó d'en Valentí, un dels presos va creure que veia una dona guapa i, instintivament, va provar d'obrir la finestra. Tot el vagó va poder comprovar que allò que els havien dit no era mentida: un guàrdia d'assalt va obrir foc contra el pres, però amb tan mala fortuna que el tret va rebentar el cap d'en Valentí. El pobre

aiguafredenc va ser l'únic que no va poder-se adonar que l'amenaça anava de veres: el cap, obert com una magrana, va quedar estampat contra les parets del vagó. De seguida algú va demanar ajuda. L'estació de Sant Vicenç de Castellet, on havien tingut lloc els fets, era un sepulcre. Ningú gosava respirar. Els guàrdies d'assalt havien complert la seva promesa. Només el doctor Torrents va oferir-se a complir el jurament hipocràtic quan algú va demanar un metge; en canvi, el doctor Pujol va callar. Aquests dos metges seguiren trajectòries ben diferents. Tots dos eren presoners que traslladaven al camp de treball; i tots dos hi varen arribar. Però només en Pujol en sortiria viu.

El doctor Torrents va ser afusellat per ordre d'Astorga quan es va negar a certificar la defunció per malaltia d'un pres mort després de ser torturat. Era el pa de cada dia en un camp de treball on el pa no es veia gairebé mai. El seu substitut va ser el doctor Pujol, que també va plantar cara al *filldeputa* de l'Astorga. Aquest, però, va tenir millor fortuna: el director del camp, Astorga Vayo, li digué que no podia ser que hi hagués tants malalts que no podien ser aplicats al treball, que significaven una càrrega per a la societat, i li proposà d'eliminar-los amb una injecció letal. S'hi va negar i aquell *filldeputa* imprevisible, després de mirar-se'l de fit a fit i de sentir que aquell home suava sang, li va dir:

- *No esperaba otra cosa de usted, doctor Pujol. Ahora tengo claro que me será siempre fiel.*

En Pujol es va salvar i va poder anotar en un diari les barbaritats que s'havien comès als Omells. En Sobrevias s'havia emocionat i no podia parar. Tenia els ulls vermells de sang i no parava d'explicar una tragèdia

darrere l'altra. Un dia l'Astorga va fer formar tots els presoners del camp i els va dir que els qui estiguessin massa malalts per seguir treballant, que fessin un pas endavant. Vint-i-dos homes ho feren i no tardaren a descansar... per sempre més: els varen carregar dalt dels camions i en arribar a Maldà els varen metrallar. Un altre dia hi hagué una fuga d'un dels presos i, tal com els havien dit, varen agafar els 7 anteriors i els 7 posteriors, segons l'ordre de la llista, i els varen dur a afusellar. Com que es resistiren, els caçaren com a conills. Tots varen morir. En Sobrevias plorava i entre el plor només s'entenia una paraula: *filldeputa*.

Els cabrons del SIM

Els cabrons del SIM havien arribat a Aiguafreda, va remugar la germana d'en Sobrevias mentre anava cap al carrer Dachs intentant prevenir en Matagossos. No hi va poder arribar, perquè uns carabiners la varen aturar i la varen fer entrar de nou a casa. Ella no va dir res, però al Matagossos tampoc no el varen trobar. En Matagossos era, oficialment, un desertor, perquè havia abandonat el front d'Aragó. Era a gent com ell que buscaven. I més si eren –o havien estat– del POUM!

Aquella nit varen assassinar en Lluís Montasell, aquell mosso de la Figuera que va morir al costat d'un pal de telèfon. Tot i que es va culpar en Matagossos d'aquesta mort, el jutge no ho va considerar provat. En Sobrevias es va recuperar una mica en aquest punt:

- El meu pare hi va tenir un gran paper, en aquesta sentència –va dir.

I era veritat. La Laura ja ho havia llegit al jutjat militar, però ara el fill del mateix Sobrevias li explicava amb tota mena de detalls. En correspondència per les atencions que havia rebut durant la seva convalescència –i potser per qüestions més materials, no oblidem que els Serra de l’Arca encara eren rics en aquell moment– el seu pare havia adreçat un escrit al jutge en què exculpava el Matagossos. En Sobrevias tenia clar que l’autor de l’assassinat no podia ser el Matagossos, perquè aquell dia l’acusat l’estava acompanyant al bosc. Havien passat tot el dia a la muntanya i la nit a casa seva. A més a més, a la casa hi havia una altra persona, una dona, que ho podria corroborar. Això a banda que en Sobrevias declarava que el metge que havia fet l’autòpsia –el seu fill no recordava el nom, però sí que era el metge de la Garriga– havia dit que aquell mort era obra dels carabiners. I assegurava que tot el poble sabia que la mort s’havia atribuït als carabiners, però que en acabar la guerra, el pare i el germà del mort havien canviat la versió dels fets i acusat el Matagossos. Si en Matagossos encara fos viu –va esbossar en Sobrevias– encara li agrairia el gest al meu pare. I tenia raó.

Aquesta declaració va impedir que culpessin el Matagossos de la mort d’en Montasell. Li varen caure dotze anys –va dir en Sobrevias–, però va caldre repetir el judici. I era veritat: l’auditor de guerra va veure que la declaració de Sobrevias –que va dir el mateix que havia presentat per escrit– implicava diferents persones que el jutge no havia tingut ni la més mínima intenció de citar a declarar. En un gest que per a la Laura era estrany, l’auditor va ordenar repetir el judici. De poc va servir,

perquè la nova sentència va ser igualment de dotze anys de presó.

En Sobrevias pare havia estat una mica camaleònic i de ser el president d'Esquerra Republicana va passar en pocs mesos a fer-se veure com a addicte al Movimiento Nacional. I va ser com a tal que es va presentar davant del jutge. Però algú del poble hi va haver de ficar la mà.

La Laura tenia clar que en Sobrevias sabia qui havia ficat la mà en l'assumpte del seu pare, però que no havia arribat el moment de demanar-li obertament. Potser un altre dia seria més fàcil. El cas és que quan la Falange d'Aiguafreda va saber el moviment d'en Sobrevias pare en defensa del Matagossos, es va posar en contacte amb el jutge per fer-li saber que no era addicte al Movimiento Nacional i que el seu passat era més que sospitós. Segons l'informe que va rebre el jutge, Jaume Sobrevias havia estat fundador i president d'ERC. S'havia destacat per les seves posicions esquerranes i havia arribat a convidar el mateix Francesc Macià a venir a Aiguafreda. Si havia hagut de marxar del poble d'amagat no era perquè fos feixista, sinó perquè els seus mateixos companys de partit el volien *pellingar*, seguia la carta que va rebre el jutge.

La condemna fou de dotze anys i un dia de presó; fent càlculs, en Matagossos havia d'estar a l'ombra fins a 1951. Però va sortir de la Model el 18 de juliol de 1943, emparant-se en un indult policial per a delinqüents que no tinguessin delictes de sang.

Només ser fora de la Model, la Guàrdia Civil el va anar a buscar a casa seva i el va dur a la presó de Granollers, per ordre del governador civil. Tot feia pensar a la Laura que els fils del poder, que l'havien dut fins a aquell antre

infecte, sortien de la Figuera i s'estenien fins més enllà, perquè no havia trobat ningú que hagués demostrat saber que en Matagossos, després de sortir de la Model, hagués estat ingressat a la presó de Granollers. Segurament, si en Grau ho sabia, era perquè ell mateix ho havia demanat i promogut.

Un altre cop, aquella estrella

Acabada la xerrada amb el fill d'en Sobrevias, la Laura tenia clar que l'assassinat de Lluís Montasell, amb tota probabilitat, havia estat obra dels carabiners comandats pels homes del SIM, com era fama pública fins que, en acabar la guerra, el germà va canviar la versió dels fets. Més endavant en trobaria una prova irrefutable. Segurament una cosa anava relacionada amb l'altra, però la Laura tenia clar que en Modest Montasell s'havia afiliat a Falange el juny de 1939. De moment, però, només se li va ocórrer obrir la seva bossa de mà i ensenyar aquella estrella de vuit puntes a en Sobrevias. Se la va mirar i de seguida la va reconèixer: era l'ex-libris que feia servir el seu pare! Un ex-libris no és més que un petit tros de paper, normalment gravat, que es posa als llibres per indicar la seva propietat. Fa el mateix efecte que si hi poséssim la nostra signatura, però sense haver de manipular el llibre, al qual s'enganxa amb algun tipus de cola. Hi acostuma a haver el nom del propietari i algun element simbòlic. Però en el cas d'en Sobrevias aquest havia optat per posar-hi només una figura geomètrica: una estrella de vuit puntes generada a partir de la superposició de dos quadrats girats

quaranta-cinc graus. El fet que no dugués nom havia fet pensar la Laura i el seu mestre que es tractava d'un símbol amb connotacions maçòniques o judaiques. Però el fet de descobrir un bri de veritat obria la porta a un misteri encara més gran: com podia ser que un ex-libris hagués esdevingut tan potent com per tornar blanc un arxiver militar i fer aparèixer del no-res una documentació que fins llavors havia estat negada? I encara més: com era que n'hi havia una còpia al paviment de la universitat?

La Laura no s'atrevia a formular la primera pregunta i es va haver d'esforçar per articular la frase que corresponia a la segona. El fill Sobrevias no en tenia ni idea. No sabia perquè el seu pare havia pogut gravar aquell símbol de propietat en un lloc tan poc discret. El seu discurs era fins a cert punt incoherent, perquè intentava construir l'explicació a mida que regirava l'interior de la seva memòria i la butxaca de la gavadina buscant vés a saber què. A la Laura li va semblar entendre que el pare Sobrevias havia deixat aquest símbol personal en totes les edificacions en què havia treballat. Sempre estaven en algun lloc amagat, de manera que la seva presència no destorbés el sentit de propietat dels seus amos. Però la marca del constructor era en algun lloc de l'obra i perdurava per sempre. El dubte, ara, era clar:

- El seu pare va construir algun edifici de la Universitat de Vic? –va dir la Laura.

En Sobrevias primer hagués dit que no, després va començar a dubtar; en un tercer moment ja li semblava recordar que podria ser que sí. I finalment va recordar clarament que sí: el seu pare havia estat el constructor d'un edifici de la Universitat de Vic. Potser fins i tot hi

havia deixat algun element que permetés reconèixer la seva mà enmig del ciment i dels maons. Però aquell ex-libris –deia el fill Sobrevias– era un simple exercici geomètric, no tenia cap simbolisme. La Laura va fer que sí amb el cap, però per dins estava dient que no. Es va allunyar de la casa i amb ella se'n va anar una mica de la calor que contenia. Hagués volgut parlar amb algú més per comentar el que sabia, però ara ja no era possible. Uns eren lluny perquè només anaven a Aiguafreda a l'estiu, amb els altres ja no tenia prou confiança per presentar-se de cop i volta a casa seva; i a ell, el fred li havia arribat tan endins que res no en podria treure. Feia dies que durava aquell silenci sepulcral.

Mentre caminava pel poble, enmig del fred, se li anaven apareixent fantasmes del passat. En Matagossos, en Sobrevias, en Pere Boig, un grup de maquis amb una pistola, aquell home que altra hora havia estat el seu mestre... els veia a cada cantonada i provava d'esquivar-los. I ell no era allà; n'havia estat allunyat pel seu dogmatisme militant. Feia dies que durava aquell silenci sepulcral i que a les teulades del cor havien niat els caramells hivernals. Darrere la fidelitat intel·lectual, s'havia acabat també la fidelitat sentimental.

En Grau cau de la teulada

No era possible!

La Laura havia passat tot el matí mandrejant i cap al migdia havia decidit sortir. Des que no anava a la facultat se sentia més tranquil·la i sobretot tenia més temps. Però el temps la feia pensar. En passar davant del quiosc va veure la portada d'*El 9 Nou*, amb una notícia

que li cridà l'atenció: un home havia resultat ferit en caure de la teulada d'una masia. El localisme té els seus servilismes, va pensar la Laura mentre esbossava un tímid somriure. Però de sobte va girar de nou el cap: no podia ser!

No era possible que aquell pagès fos el mateix Francesc Grau i que hagués caigut mentre arreglava la teulada de la Figuera. La Laura no el coneixia, el Francesc Grau. Havia optat per no anar-lo a veure, tot i que vivia no massa lluny de la seva germana, l'Àngels Grau. Tots dos eren fills i néts dels habitants de la Figuera que havien estat atacats a Peu de Costa. Creia saber que tenia un mal humor agressiu i que era de reaccions imprevisibles. Les relacions amb la seva germana no havien estat precisament bones en els darrers anys i aquesta havia desaconsellat la Laura d'anar-lo a veure. Podia fins i tot ser perillós; això a banda que quan varen passar els fets del Matagossos el seu germà encara no havia nascut. Però ara havia caigut daltabaix. El diari no era massa explícit sobre el seu estat de salut, que tant podia ser greu com lleu.

No li va costar gens trobar el seu telèfon a la guia telefònica; el més difícil va ser marcar aquells maleïts números. Els nervis li feien pitjar el botó que no tocava i quan va sentir que estava trucant, una por angoixant la va convidar a penjar l'aparell. Es va sentir criatura i va tornar a marcar, posada ja en el seu paper d'autèntica professional. A l'altra banda del fil hi havia una veu estranya, desconfiada, i això va fer que la Laura oblidés què s'havien dit fins al moment que varen acordar de trobar-se al dia següent.

Es varen trobar en un bar del poble. No li va costar de reconèixer la persona que buscava, perquè encara duia una cama enguixada i caminava amb unes crosses. La seva presència tenia un efecte amnèsic sobre la Laura, tal com va descobrir més tard: no va ser capaç de recordar res del que havien parlat. Només creia que li havia dit que un dia, mentre arreglava la teulada de la casa, sense saber com i sense veure ningú a prop, es va trobar estès al terra. Sentia dolor per tot el cos i tenia sang a la boca i la cara. El sol lluïa dalt del cel, i per la seva posició va deduir que era més de mitja tarda. No recordava haver parat per dinar, ni cap detall del que havia passat des que estava canviant unes teules de casa seva. Com pogué es va aixecar i va agafar el seu tot terreny camí de l'hospital. Li varen tenir mig dia, mentre li feien proves i més proves, però ell se'n va atipar després de sopar (i de què s'oblidessin de dur-li alguna cosa per menjar). Va mirar cap a tots els costats i va sortir de l'hospital passant per davant de la recepció. Aquí es va acabar tot.

En els dies següents les ferides es varen anar curant, però ell seguia sense recordar res del que havia passat. I sort en tenia! Si hagués sabut el que havia passat no hauria estat allà parlant amb aquella noia. Però ni ell ni la Laura no ho sabien, tot això. Ella només ho descobriria dies més tard, quan va veure el mateix que havia vist aquell dia en Francesc Grau. De moment, ell ho havia oblidat tot, i ella encara no ho podia oblidar. Podien passar una bona estona parlant d'allò sense saber què era allò. I a més a més, en aquest cas, l'ex-libris d'en Sobrevias no va tenir cap efecte sobre ell.

En Sobrevias recorda

Mentrestant, en Sobrevias fill es movia. Després que la Laura marxés de casa seva, havia passat bona part de la nit remenant els vells papers del seu pare. No n'havia dit res a aquella noia, perquè no tenia clar que encara ho conservés. Però quan dos dies més tard ho va aconseguir trobar se sentia satisfet. Va trucar immediatament la Laura, que es va sobresaltar per l'hora que era i els panteixos del seu interlocutor. En Sobrevias havia trobat una cosa que volia ensenyar-li i que li deia que seria molt interessant. Amb aquesta trucada es va iniciar el darrer acte de l'obra de la Laura i el Matagosos.

Però allò no va aparèixer fins que havia passat una bona estona en què en Sobrevias havia explicat de nou la història del seu pare. Havia començat per la relació que tenia amb l'amo de l'Oller –aquell que havia estat assassinat al forn de calç que el mateix Sobrevias havia intentat explotar–. I havia, finalment, arribat al moment en què la guerra havia esclatat i les monges, vestides de carrer i amb sabates de talons que demostraven la seva maldestresa en calçar-se així, havien trucat la seva porta demanant protecció. També li havia recordat com en Baqué –el cap del comitè i alcalde d'Aiguafreda durant els primers mesos de la guerra–, que havia treballat per a ell, s'havia convertit en el seu opositor amb el canvi de règim i l'havia acusat de ser un feixista. Aquí havia començat la rocambolesca història del seu pare. Per evitar-se problemes, s'havia amagat al Montcau, on havia compartit amagatall amb els dos religiosos del poble. En Sobrevias anava armat i, quan va ser el moment, va decidir enfrontar-se als seus captors, però

en intentar sortir per la part del darrere de la casa, va ser detingut per un dels seus antics veïns.

Després d'això, el tingueren tancat a casa seva, on tenia vigilància dia i nit. La seva dona, pensant el perill que corria, perquè a la casa hi havia algunes armes, va fer que una de les filles fes desaparèixer una pistola dins d'un cistell tapat amb un mocador de fer farcells. El vigilant la va aturar i li va demanar que li ensenyés què duia. Sense pensar-s'ho, ella li va etzibar una plantofada enmig de la galta, i aquell milicià es va quedar tan parat que no va saber reaccionar d'altra manera que deixant-la passar. La cosa –com ja es veu– hagués pogut acabar molt, però molt, malament. Però tot i la revolució i els monos de brigadista, les estructures mentals havien canviat molt poc i aquella noia, tot i que feixista, sospitosa i detinguda, era, encara, una Sobrevias. Era molt més que aquell pobre camperol que feia guàrdies a preufet perquè en aquell moment no hi havia cap altra feina en tot el poble. Finalment, en Sobrevias va passar una setmana a la presó d'Aiguafreda. Va ser una setmana de deliberacions, de decidir què feien amb aquell peix gros.

En Sobrevias de sempre tenia una salut precària, però va empitjorar notablement el dia que va sentir la veu d'un nen a la part de fora de la presó, un nen que no era el seu fill, però que ell se'l va imaginar com a tal; un nen que volia veure el seu pare. Davant la situació delicada del pres, el comitè va decidir que el durien a Barcelona per ser ingressat en un hospital. Quan va sortir fora, en Sobrevias va poder veure un moment una de les seves filles i li va demanar que anés fins a la botiga del poble a comprar-li una aigua de Vichy. L'aigua amb gas havia de

calmar el seu mal d'estómac, però en aquest cas li va salvar la vida.

La botiga –cal Xic– venia una mica de tot, com tots aquells establiments en aquell moment, però a més, a la part del darrere, hi havia un espai tancat amb parets de fusta on hi havia la central telefònica. La intimitat de les trucades era més que limitada i, mentre comprava el Vichy, la noia va poder sentir com algú del comitè local parlava amb un dels caps del comitè de Granollers. Va poder deduir que algú estava esperant al mig de la carretera el cotxe en què durien el seu pare, amb intencions no gens amigables. Va deixar fiada l'ampolla d'aigua perquè no duia ni cinc al davantal. Només va dir que ho apuntessin al seu compte, que ja ho trobarien. Un cop a fora de la botiga, quan va donar l'ampolla d'aigua al seu pare, també li va fer saber el que havia sentit. En Sobrevias va demanar i insistir que el portessin a Centelles, on tenia el seu fill en una casa d'uns parents llunyans perquè se'n volia acomiadar. En Roses –tal com coneixien al poble en Peret de cal Sans– no ho va veure clar i ho va consultar al comitè, que va decidir concedir-li aquell desig. Quan varen ser a Centelles –el fill Sobrevias no sabia com– l'home va aconseguir convèncer en Roses que havien d'anar a Barcelona passant per Sant Feliu de Codines, i no per la Garriga. Aquesta va ser la seva salvació –va dir el seu fill a la Laura–.

Sobre això, en Peret havia escrit que, moments abans de recollir en Sobrevias, una veu anònima l'havia previngut dient-li que no agafés la carretera general, perquè al Figaró hi havia una patrulla de la FAI de Granollers que els esperava. També havia posat negre sobre blanc que el dia següent, quan ja fosquejava, havia anat fins a la

Font dels Enamorats on havia recollit el capellà d'Aiguafreda de Dalt, a qui va dur a l'estació del Figaró perquè pogués agafar el tren en direcció a Barcelona. Potser caldria que algú, algun dia, decidís erigir un monument de record al mecànic desconegut.

Tot i que això no havia quedat registrat en cap paper, la Laura anava encaixant peces en el trencaclosques que tenia muntat dins del seu cap. Era conscient que els papers mai no li haguessin permès arribar on ara ja es trobava: lluny, però tampoc no tant, del seu antic mestre, trobava retalls de veritat que provava d'encaixar com qui munta un puzzle. Però calia tornar al lloc on era, perquè el fill de l'exalcalde i expresident d'Esquerra Republicana continuava amb més detalls que lligaven perfectament amb el que la Laura havia recollit en els documents que havia consultat. El seu pare es va amagar en un pis de Barcelona, al carrer Bailén, prop d'una important fàbrica de colònia. El fill Sobrevias recordava perfectament el perfum que exhalava i com cada cop que el tornava a sentir li evocava records d'aquell passat –i la Laura ho entenia perfectament, tot i que ho entendria encara millor, molt millor–. En el seu replà hi havia quatre portes i en Sobrevias –que no tenia res més a fer en tot el dia que guipar per la mireta de la porta– no va tardar a lligar caps: el seu veí era del Socorro Blanco o de la quinta columna. Tant li fotia del que fos, perquè era dels altres... Però els altres també eren humans i espisar els veïns era l'esport de moda en aquells dies, i el veí també havia notat que en Sobrevias estava amagat. Finalment, ningú sap com, un dia varen començar a parlar. El seu veí –el fill Sobrevias no va voler dir a la Laura de qui es tractava– va resultar ser una

persona molt influent mesos més tard, segurament un membre de Falange amb cert poder, i li va oferir el seu ajut per més endavant. La Laura va pronunciar un nom i durant un moment va pensar que en Sobrevias li diria que era aquell home; però no ho va fer. L'home no va dir res. Mai no sabrem qui era l'altre amic d'en Sobrevias... potser millor.

En aquell pis del carrer Bailén, el pare Sobrevias seguia malalt i a més trobava a faltar Aiguafreda. S'enyorava. Tot plegat el va dur a pensar que havia de morir al cap de poc i va decidir que volia anar a passar els seus darrers dies al seu poble. Va demanar al seu únic fill que l'acompanyés i varen sortir amb el cotxe de línia de Castellterçol. D'aquí varen anar a Castellcir, on tenien uns parents, però aquests no els acolliren gaire bé i els feren anar a dormir a la pallissa amb la promesa que marxarien tan aviat com poguessin. Després de caminar tota la matinada, l'albada els va trobar sobre els cingles de la Garga, quan en Sobrevias va poder veure Aiguafreda per primer cop en molts mesos. Tot semblava com sempre, però ell sabia que tot era tant diferent! L'home tremolava com una fulla d'arbre i les llàgrimes havien regat els seus ulls; el fill no ho acabava d'entendre, però finalment també es va contagiar d'aquella malenconia. Esperaren la complicitat de la nit per travessar discretament els carrers del poble i dirigir-se a can Serradelarca, però no a la masia, sinó a la casa que la família tenia al carrer Dachs.

- La casa del Matagossos! –va pensar la Laura.

Efectivament, aquella casa era propietat dels amos de can Serra de l'Arca i l'havia construïda el mateix exalcalde. Hi havia fet un petit corral i tot. El fill sentia

una barreja de por i repugnància per en Serradelarca, fins al punt que va deixar el seu pare allà i va tornar a la casa on estaven la seva mare i les germanes. Així no havia de veure aquell homenet que se li feia com un monstre de dos ulls. Des d'aquell moment, en Sobrevias quedava sota la protecció de la família Serradelarca i el fill perdia la possibilitat de saber què havia passat amb el seu pare en les setmanes següents.

Aquella repugnància que el fill Sobrevias sentia obria la possibilitat que la Laura se sentís orgullosa de poder explicar a aquell home de 88 anys la part de la història que ell no coneixia –i no la coneixia perquè aquelles visites haurien pogut delatar la presència de l'excalde al poble i per la repugnància que sentia per l'amo de la casa, factors tots dos que li havien impedit tornar a anar a aquella casa, malgrat que hi hagués el seu pare—. Li va explicar que al cap de dos o tres dies es va presentar en Matagossos que havia tornat del front, que havien fet quedar en Sobrevias amb ells i que cada dia el duia a la muntanya. Que hi havia passat tot un mes i que, quan havien detingut el Matagossos, el seu pare havia signat el paper que el va lliurar de la mort. I el fill repetia que el seu pare mai no va voler signar cap document acusant ningú, ni d'una banda ni de l'altra. Per a ell, la guerra havia acabat i era millor oblidar i ajudar a oblidar. De fet, aquella mena d'amnèsia havia fet molt bé, com havia passat en el cas de Francesc Grau, que havia caigut de la teulada de la Figuera quan li aparegué un fantasma del passat. Malgrat tot, ell seguia sense recordar-se de res. Però la Laura, en aquell moment, era allà, a la mateixa casa on havien passat els fets que en Sobrevias fill li explicava. Al lloc on havia estat detingut el seu pare,

d'on havia sortit la seva germana amb aquella arma dins del cistell. Era allà i tenia clar que havia fet el que havia de fer quan havia defensat que la recerca documental no tenia perquè estar renyida amb la història oral. Ell s'havia posat fet una fera, però ella se sentia reivindicada en el moment que aquell home vestit amb un polo de ratlles li explicava la història del seu pare. Però la Laura no el coneixia prou, en aquell home. Sabia que li agradava parlar pausadament i que tot el que ara li explicaria seria nou perquè l'home del polo ho havia callat fins que havia cregut que valia la pena confiar en aquella jove que podria ser la seva néta. Per això havia silenciado tantes coses en la primera trobada. Però la Laura s'enganyava.

No era per desconfiança que aquell home no havia aprofundit tant en aquella primera trobada. Era per dues raons: perquè necessitava temps per reconstruir el seu discurs i perquè sabia que necessitava temps per recuperar alguna cosa. Aquesta recerca l'havia mantingut despert durant hores, però finalment l'havia trobada. I finalment el seu discurs potser tindria un sentit: potser el seu discurs ajudaria a entendre què hi havia dins d'aquell sobre. La Laura no ho havia notat, però en la seva primera trobada en Sobrevias no ho havia tingut clar: quan li havia ensenyat l'ex-libris del seu pare, el cor li havia fet un tomb. Feia mesos havia arribat una carta a nom del seu pare –que feia més de quaranta anys que era mort!– i no l'havia oberta no sabia per quin motiu. Al principi no li va fer cap cas, però en el sobre, dibuixada a mà, hi havia la creu de vuit puntes de l'ex-libris del seu pare.

Les mans de la Laura varen començar a tremolar quan aquell home li va donar la carta. Ella només podia saber que el seu destinatari era un home que ja havia mort i que, com a molt, revivia en els discursos de la història. No podia ni imaginar-se que el remitent també estava mort i que tardaria poc a trobar-lo!

Va obrir el sobre com va poder. Els seus dits nerviüts i prims suaven anguniosos. Volia anar de pressa, però tenia por de trencar el que hi hagués al seu interior. Poc a poc va desenganxar la pestanya del sobre i va poder extreure'n un paper, una mica marronós, on hi havia una nova estrella de vuit puntes, una adreça d'un carrer de Barcelona i unes inicials: SP. Era possible, però no podia ser –va pensar la Laura–, que aquelles inicials fossin les d'algun cos especial de policia. L'adreça no corresponia a l'arxiu militar –¿i si era aquell arxiver de qui feia dies que no tenia cap pista?– i per internet va comprovar que no era cap altre establiment militar. De fet, en aquella adreça no hi havia res que hagués fet el salt a la xarxa digital. Era un buit analògic o una broma de mal gust? La Laura hagués volgut comentar amb algú els seus descobriments i les darreres aventures que havia passat. Però això no era una pel·lícula de James Bond ni a ella les dones se li ficaven al llit. Li costava dormir i això li va donar temps per pensar que hauria de trucar en Sobrevias i agrair-li aquella informació –fos la que fos–. L'amnèsia s'havia instal·lat en ella durant unes hores i no recordava res des del moment en què l'home del polo de ratlles li havia donat el sobre fins que havia obert l'ordinador, ja a casa seva. Potser era que calia oblidar per poder seguir endavant.

El bucle

I tant que calia oblidar per poder seguir endavant! Però la Laura no podia, i no podia encara que ho intentava. Hagués volgut marxar aquell mateix vespre a Barcelona per anar a l'adreça que hi havia escrita dins del sobre que en Sobrevias li havia donat. Però no es podia presentar allà –sense ni tan sols saber què hi havia “allà”– en aquelles hores de vespre. Així que va esperar que passés la lànguida nit. Com que es coneixia prou bé, va decidir anar ordenant els seus pensaments. Per fer-ho, la millor manera sempre havia estat posar-se davant de l'ordinador i anar teclejant el discurs que el seu cap li dictés.

Va començar per allò de què la història era una disciplina que buscava l'objectivitat, però que no hi havia consens sobre si es tractava d'una pràctica científica o no. Va tenir una ombra de record que no va voler escriure a l'ordinador sobre el fet que només els documents donaven una certa científicitat i rigor al treball historiogràfic. Abans no hauria dubtat a escriure-ho, però en aquelles dates no podia escriure allò de cap manera: no podia començar un text dient res que la portés a negar la validesa de la història oral. Ell prou que ho hauria fet; hauria prorromput atzagaiades contra els qui confonien els records personals amb el rigor acadèmic. Però ella no era ell, i la fidelitat intel·lectual també s'havia acabat. El fet de pensar que la història fos un discurs, com havien proposat alguns dels grans historiadors, el treia de polleguera: la història era molt més que una narració feta a posteriori, un simple relat o, el que era el mateix, una construcció subjectiva.

L'historiador –el bon historiador o historiadora– havia de transcendir el seu moment històric –allò que Ortega anomenava el jo i les seves circumstàncies– per anar a la recerca de la veritat. I això l'havia de dur, inexorablement, a posar-se en contra de les idees acceptades per la majoria de les persones que amb ell o ella convivien. El coneixement històric no era un discurs inscrit en un temps i un espai, era –simplement– una trobada amb la realitat passada. Perquè la realitat existia, no només havia existit.

La Laura ja no era dels seus. No li devia ni fidelitat intel·lectual ni fidelitat sentimental. Però...

La Laura creia més aviat que la historiadora o l'historiador era una persona com qualsevol altra, immersa en el seu moment històric, que en fer el seu treball seleccionava els fets i n'organitzava les relacions, les causes, les importàncies, les exclusions, el sentit. No podia dir que fos un exercici literari, però creia fermament que la realitat es construïa socialment. Tota la nit va donar voltes al mateix tema, com altres vegades. No era el primer cop que li passava: amb el pas dels anys s'havia adonat que en determinats moments, quan volia pensar alguna cosa que la tocava molt de prop, anava donant voltes al mateix tema sense mai superar un punt concret tot i que indefinit. Havia après que era en aquell punt indefinit on es trobava la clau del que buscava, però també sabia que si no podia seguir endavant era perquè no estava preparada per enfrontar-se amb el que hi hauria a continuació. De manera que continuava donant voltes a les seves reflexions teòriques, i els seus dits anaven escrivint constantment i cíclicament el mateix, però amb altres paraules. Amb les

mateixes paraules combinades de manera diferent. El cas és que no podia sortir del lloc on es trobava, com si una part del seu cervell hagués quedat atrofiada per al pensament. Era com si algú estigués intentant fer-li oblidar alguna cosa que ella encara no era conscient que coneixia. La seva existència, durant hores, s'havia convertit en un bucle epistemològic. La filosofia de la ciència –l'epistemologia– anava i tornava, sempre tornava. I la Laura no podia dur les seves idees més enllà d'aquell punt existencial en què es trobava. Volia oblidar, però no podia. Potser és que per oblidar primer havia d'aprendre. Aprendre per poder-se desprendre, deia en Llach en una cançó.

Mandrosament el dia es va aixecar. Era quan la Laura tenia ganes de ficar-se al llit, però sabia que si se n'anava al llit en aquella hora dormiria molt poc, s'aixecaria de mala lluna i amb el cap tèrbol, i perdria un temps preciós. Tenia, doncs, el temps just per dutxar-se i anar a agafar el tren –el primer tren del matí–. Un cop a Barcelona, miraria què hi havia en aquella adreça, i en funció d'això decidiria com actuar.

I amb aquesta actuació es pensava que podria sortir del seu bucle existencial.

Somni humit d'un matí d'hivern

Va ser una experiència estranya. El seus somnis es barrejaven amb la realitat, i tenien una continuïtat sorprenent. Els sotracs del tren eren els encarregats de sembrar continuïtat entre els somnis i la realitat que passava al seu voltant. Quan el tren accelerava, en Matagossos revolucionari registrava la casa de

l'acompanyant casual del seu viatge, que seia al seu costat, aliè als alts-i-baixos del subconscient de la Laura; quan el comboi es detenia, veia grups de maquis aturant-se a descansar al costat d'un riu de sang. En tornar a arrencar, en Matagossos i en Pere Boig reien un acudit que ella no entenia mentre treien els peus del curs d'aigua. En el moment en què el seu acompanyant va voler baixar del tren, la Laura estava acompanyant en Matagossos cap a aquella balma. Ella anava al darrere i el podia veure ranquejar, encorbat pel pas dels anys. Ja no era el mateix Matagossos que havia conegut abans – el dels documents–, sinó una mena d'ombra que irradiava llum. La llum de la saviesa –pensava la Laura–, però un nou moviment del tren ho destarotava tot i calia tornar a començar. La Laura acompanyava en Matagossos cap a aquella balma, ella anava al darrere i el podia veure ranquejar, encorbat pel pas dels anys, ja no era el mateix Matagossos que havia conegut abans... i de nou un altre sotrac encallava el somni en aquest punt. Era com quan, hores abans, enmig de la nit, havia intentat sortir del cercle viciós de la filosofia de la història i no se n'havia sortit. Era com si alguna cosa li impedís anar més enllà. Només que aquí, de tant en tant, apareixien retalls de somni diferents, nous; però deslligats d'aquell fragment constantment i rítmicament repetit: la Laura acompanyava en Matagossos, anava al darrere i el veia ranquejar... De sobte posava els peus dins del rierol i aquest es tenyia de vermell. En girar la cara, la Laura veia, a l'altre costat del riu, en Pere Boig, amb els peus –calçats amb unes botes de cuir– dins de l'aigua. Una mena de llampec els tornava fonedissos i la Laura passava a una escena nova, aquesta vegada sense

aquella imatge repetida en què ella anava cap a la balma amb ell. En Julià Boix Corachán comentava amb el seu oncle –en Pere Boig– com havia esdevingut capità de la resistència francesa i com havia passat la frontera, i com havia estat detingut. I la Laura es veia a l'arxiu militar llegint el seu expedient, on aquest afer i la graduació que havia obtingut al servei de l'exèrcit francès no havien deixat cap mena de rastre. Boix Corachán, l'enemic dels nazis, passava la frontera pel coll de Nou Creus –la Laura hi havia anat feia anys i la imatge d'aquelles vuit creus (sempre en faltava una!) li havia estat evocada en llegir aquella temptativa maqui al Ripollès–. Havien interceptat un camió carregat amb una trentena de soldats, que havien estat fets presoners. Alguns –quatre o cinc– es varen passar a la resistència. Els altres foren lligats i respectats, perquè el partit havia donat la consigna que no es podia fer mal a les persones ni a les propietats per evitar que els guerrillers es fessin mal vistos per la població local. S'esperava que hi hagués un aixecament generalitzat, que mai no va arribar. El que no va tardar a repetir-se va ser el sotrac del tren, que va fer rebobinar una mica el somni de la Laura. Ara era de nou prop de la frontera, en el moment en què havien de detenir els soldats del camió. Com que estaven armats i semblava que eren una trentena llarga, en Martillo va demanar l'ajut de Mas Tió. Aquest Martillo havia fet anar de corcoll la Laura durant uns dies. No n'havia pogut trobar cap mena de referència ni informació, ni a internet ni enlloc més. Només sabia que quan varen dur en Boix Corachán davant del jutge, aquest va confessar que formava part d'un grup d'una cinquantena d'homes armats i que el seu comandant era

un tal Martillo. Era normal –la Laura ja ho sabia– que entre els membres de la resistència s'utilitzessin noms falsos o pseudònims –a vegades dos o tres alhora–. Això era vital per a l'èxit de les seves activitats: ningú havia de saber qui eren ni quina missió tenien; d'aquesta manera, si eren detinguts i torturats –i segur que eixint d'una cosa venia l'altra– no es podia posar en perill la resta de companys ni tot el pla.

- Busca'l, aquest Martillo, enmig de la muntanya! –va murmurar en Pere Boix traient els peus del rierol.

Certament, deia la Laura en el seu somni. Certament, busca algú que no saps res més que un nom de guerra –*Martillo*– i que qualsevol dels detinguts només et podrà dir si duia barba o no, el color dels ulls i quatre detalls insignificants. A algú que es digués així ningú mai no hauria intentat preguntar-li d'on era, ni si tenia família. Ningú li hauria preguntat i ell mai no n'hauria parlat. I prou que ho sabien tots plegats: massa companys havien mort per confiar en els seus companys. En canvi, si no sabies res de la resta d'homes amb qui anaves, i tenies la mala sort que et capturessin, els soldats o la Guàrdia Civil, per molt que et torturessin, el resultat seria el mateix que torturar un porc: només en traurien xiscles i renecs. I això, encara que el detingut es proposés col·laborar amb els seus captors. Per aquest motiu, els representants de l'ordre en un estat que no era de dret, preferien deixar que aquests rebels se suïcidessin tot sols, o amb la seva ajuda, si s'estimaven massa la vida.

El comandant Martillo

En Martillo havia fet anar de corcoll la Laura, perquè no hi havia manera de poder-lo identificar. Només era un nom que en Boix Corachán havia donat als soldats en el moment de ser detingut i, després, al jutge. La Laura va tardar molt a entendre el que estava passant. Primer va haver de descobrir qui era aquell Mas Tió a qui el comandant de l'escamot en què anava Boix Corachán havia demanat ajuda per detenir els soldats i apoderar-se del camió. Amb l'ajut que varen rebre ja formaven una partida d'un centenar d'homes. No els va ser difícil rodejar el camió i tenir aquells soldats esporuguits amb les mans enlaire i les seves armes al terra. Era molt comprensible, perquè eren soldats de lleva, obligats a donar alguns dels millors dies de la seva vida per una pàtria en què molts d'ells no creien. Era un èxit. Potser varen pensar que seria el primer d'un seguit de cops que els durien a fer fora del país el règim de Paca la Culona. La Laura tenia clar que, per raons de seguretat, cap del centenar d'homes que havien fet aquell cop sabia que estava participant en l'intent més gran d'alliberar el país de la dictadura franquista. Dies més tard, entrarien per la Vall d'Aran tres mil homes de la divisió 204, prendrien diversos pobles de la vall i establirien l'estat major a Bossost. I estarien a punt de capturar el general Moscardó, un peix gros de l'exèrcit. Però dies abans, al Ripollès, mentre l'alegria recorria les cares i els cossos dels guerrillers després de la seva gesta, ningú no sabia que estaven jugant una petita carta en aquella gran partida. Estaven distraient l'atenció de l'exèrcit i la Guàrdia Civil cap allà per poder reduir la pressió sobre la

Vall d'Aran. Ningú no ho sabia per evitar que si algú era detingut ho pogués xerrar als cossos de seguretat de l'estat franquista. Ni en Martillo ni en Mas Tió sabien què feien, i encara menys quina missió tenia encarregada l'altre. Tots dos havien estat informats pels seus superiors, al sud de França –segurament a Osseja–, de manera independent. Tenien la seva petita missió que era un gra de sorra en una platja que ningú els havia descrit. Però sabien que si no hi havia grans de sorra com el seu, no hi hauria platja. En Pere Boig i en Matagossos no podrien posar els peus dins de l'aigua, que de sobte –en el somni de la Laura– s'havia convertit en una platja.

A aquesta platja arribava un missatge –no era una ampolla amb un missatge a l'interior, perquè aquest recurs era massa senzill–, un missatge que es balancejava damunt les onades. Era un paper i en dipositar-lo sobre el palmell de la seva mà la Laura el podia llegir. De fet, no el llegia, sinó que recordava haver-lo llegit en algun arxiu. En Mas Tió es deia Josep i havia nascut a Sant Pere de Torelló. Durant la guerra va ser un element destacat del comitè de Ripoll. Fins i tot va arribar a exercir el càrrec de regidor durant uns anys. En acabar la guerra, va passar la frontera –aquest cop no per plaer– i es va inscriure en un grup guerriller comunista: el maquis! –En Matagossos, en Boix Corachán i el seu oncle es varen mirar fugaçment en sentir aquest nom–. Com que coneixia el terreny com el palmell de la seva mà, en Mas Tió va ser l'encarregat de crear una xarxa d'evasió i d'intercanvis entre la resistència instal·lada al sud de França i els resistents que quedaven en territori espanyol. Duia homes, armes,

documentació, diners –i alguna vegada alguna cosa de contraban escadussera– d'un costat a l'altre i somiava que un dia tot acabaria perquè aquell general del cul gros seria derrocat. Quan anava amb el tren groc, que s'enfarfollava per anar guanyant alçada en un terreny tan trencat com la Baixa Cerdanya, vestit com un turista, en Mas Tió es desesperava. Era un home d'acció que somiava una pàtria completa i lliure.

La Laura el veia en aquell tren, mirant les raconades del paisatge pirinenc, escrutant els mínims detalls, però sense cap interès paisatgístic. Mirava enfora per dissimular i intentant recordar cada plec de les roques, cada coll o pas en una carena, cada agulla solitària i cada canal que es podia superar amb una motxilla de més de vint quilos a l'esquena i una arma a la mà. I calia analitzar-ho ràpidament, guardar-ho a la memòria –la memòria de Mas Tió tampoc no seria accessible per als torturadors– i esperar no haver de fer servir mai aquella informació. Havia d'analitzar-ho, però no amb els seus ulls d'expert grimpador i caminador incansable; ho havia d'analitzar valorant que quan passés per aquells passos complicats de per si duria amb ell persones poc avesades a caminar i a dur pes a l'esquena. Ho havia d'analitzar i confiar a no haver-hi de passar mai: senyal que el pas més fresat i menys difícil continuava obert. Memoritzats aquests indrets, en Mas Tió els deixava com a terreny exclusiu dels isards, que quan arribés el moment sabrien apartar-se'n per fer un petit servei a la causa republicana.

En un bucle oníric, la Laura tornava a veure aquell retall de diari en el palmell de la seva mà i hi llegia que Mas Tió havia mort a principis de novembre de 1947.

Endormiscada en aquell vagó de tren, qualsevol que l'hagués vista hauria pensat que tenia un somni agradable, perquè la seva boca esbossava un lleu somriure. Però no somreia de gust, sinó de pena. En el moment de la seva mort, alguns periòdics varen publicar l'epitafi que els hagués agradat per a aquell guerriller. En el seu somni, les lletres del diari es desenganxaven, amarades d'humitat salada, i es combinaven formant llargues columnes una sobre l'altra. S'anaven tornant de color verd i poc a poc prenién sentit. Com a la pel·lícula *Matrix*, però en un somni de tren de rodalies. La Laura llegia primer paraules aïllades i sense context i després frases denigrants:

“famoso sanguinario”,

“Colegio de Petardistas y Agitadores Internacionales”,

“herido”,

“tres balazos en el estómago”,

“su mismo hijo”

“quien obedecía órdenes emanadas del Zar Stalin, su amo y señor”

“la víctima intentaba emanciparse y vivir del fruto de sus atracos, olvidando trabajar para el engrandecimiento del imperio ruso”

“Con su muerte desastrosa, recogió la semilla que había sembrado.”

La Laura s'hagués volgut despertar per no haver de llegir allò de *“sus maléficas ‘hazañas’ de asesinar a seres indefensos por el mero hecho de tratarse de buenos españoles y ejemplares cristianos.”* Però no era ella qui tenia les regnes del seu somni, sinó aquell tren de rodalies que cada cop anava més ple de gent que es dirigia a la feina o als estudis. De tant en tant, ella els

veia en obrir un moment els ulls. Eren com persones sense cara, amb un rostre desfigurat com l'Ecce Homo de Borja. I una d'elles –d'aquelles persones– li va cridar l'atenció. Era un home corpulent, d'una trentena d'anys, vestit com als anys trenta, però amb un toc afrancesat. El va mirar amb atenció abans que els ulls se li tanquessin de nou i el tren continués la seva marxa. No en tenia cap dubte: aquella mena de personatge amb la cara del Crit d'Edvard Munch que el mirava amb uns ulls buits havia de ser en Martillo. En el somni, aquest ecce homo noruec se li va acostar, va seure en un seient que havia quedat lliure –en realitat el tren anava ple a vessar– i li va dir:

- Sóc en Julià Boix Corachán, capità de la resistència francesa, també anomenat Martillo.

L'arribada del fantasma d'en Boix Corachán va espantar l'home que seia al costat de la Laura, que es va aixecar i va acostar-se a la porta del comboi per baixar-ne a la

propera parada. Això va despertar la Laura i, en obrir els ulls, va veure que s'havia endormiscat i s'havia passat la parada on tenia previst de baixar. El passat l'havia raptada, però li havia permès descobrir que en Martillo i en Boix Corachán eren la mateixa persona. La Laura havia descobert que en el moment de ser detingut i sabent el que li esperava, en Boix Corachán va intentar arrancar-se els galons de capità. No era cert que hagués llençat l'arma només entrar a Espanya ni anat a lliurar-se als soldats que finalment el varen capturar. Ell –en la seva condició de capità– havia ordenat aturar el camió dels trenta soldats; ell els havia dit personalment que no els passaria res i els havia convidat a unir-se a la resistència. No els podia dir massa més, perquè –com un gra de sorra en una platja– no sabia res més a part que ell havia d'entrar al Ripollès i dirigir-se cap a Vallfogona. Eren les ordres que tenia. Aquesta i la de respectar la vida dels soldats per no guanyar-se antipaties entre el poble català.

En Boix Corachán havia llençat l'arma poc abans de ser detingut, quan s'havia adonat que no podrien aguantar la pressió de l'exèrcit ni deu minuts més. Els pocs homes que no foren detinguts en aquell moment –sis o set– varen acabar caient en poder de l'exèrcit a Aiguafreda el dia de Nadal de 1944 i espatllant la Missa del Gall del doctor Viñeta. Ell, desarmat, i sense que ningú dels seus companys sabés qui era en realitat, va dir que era un guerriller ras, sense comandament. Valia més morir oblidat que donar al règim franquista l'oportunitat de fer creure a la població que els comandaments maquis havien estat detinguts. Per aquesta raó va dir als soldats que el detingueren –primer– i al jutge militar –després–

que ell estava sota les ordres d'un comandant a qui coneixien com a Martillo. Però la Laura no havia pogut trobar cap referència a aquest home. I ara, quan el fantasma de Boix Corachán s'havia esfumat i la Laura es disposava a baixar i tornar enrere fins a la que havia de ser la seva parada, tenia clar el que havia passat. Li hagués agradat poder compartir aquell descobriment amb algú, però en Matagossos i en Pere Boig també s'havien esfumat i ja ni veia el riu de sang on havien remullat els seus peus ni el mar que li havia dut el retall de diari que parlava d'en Mas Tió. La realitat era la d'una estació de rodalies plena a vessar de gent, amb una olor característica –Zotal, un desinfectant que allunya rates i altres salvatgines dels túnels del ferrocarril, barrejat amb suor i son d'un matí d'hivern–. Havia de canviar d'andana i tornar enrere. Si no és que volia caminar.

I va preferir caminar. Se sentia contenta amb el seu descobriment, perquè havia pogut esquivar la maniobra de distracció i confusió que en Boix Corachán havia teixit al seu voltant. En Boix Corachán va ser ajusticiat mesos més tard, però el seu silenci va salvar moltes vides. Va morir sense que el general del cul gros es pogués vanagloriar que els seus homes haguessin detingut un dels caps de la resistència. I a més, havia creat un mite que la Guàrdia Civil perseguiria infructuosament: el comandant Martillo. La Laura caminava per un ampli carrer, amb l'esquena apuntant al nord i mirant cap al sud. Com havia canviat aquell espai en pocs anys!, pensava dintre seu. En Matagossos, en Boix Corachán i el seu oncle es varen mirar fugaçment i es varen fotre a riure.

Covarda gesta

Va travessar mitja ciutat a peu. El sol era tan baix que els carrers encara seguien en la penombra mentre buscava una adreça on no sabia què trobaria. Havia activat el ge-pe-essa del seu telèfon mòbil i veia en la pantalla com els carrers anaven movent-se al seu voltant. Tot el món era dins d'una pantalla. Podia decidir si en mirava una imatge presa des d'un satèl·lit o si caminava enmig d'un dibuix geomètric; si hagués volgut, amb la punta del dit, només hauria d'haver arrossegat aquell homenet grogós sobre un carrer i el carrer s'hauria introduït a la pantalla del seu telèfon. Llavors podria decidir si caminava per dins del telèfon o pels carrers reals. Dins del telèfon hauria trobat també en Matagossos, en Sobrevias, l'Àngels Grau...; militars, soldats, policies; comunistes, anarquistes, poumistes, en *Jacques Monard*... I aquí s'hauria aturat.

El filldeputa del Jacques Monard!, com hauria dit en Sobrevias. Igual que en una pel·lícula d'acció, a la Laura li passaven els crèdits davant dels ulls: Ramon Mercader, àlies Jacques Monard. El telèfon li hauria donat la possibilitat de buscar per internet tant un nom com l'altre. Però a ella no li calia. Quan havia fet muntanya, era habitual parlar d'en Jacques Monard, i no perquè fos un expert alpinista, sinó per l'habilitat que va demostrar en la utilització del piolet. Potser només el va empunyar una vegada, no ho sabrem mai, però aquella eina que servia per tallar el glaç en les geleres alpines i per assegurar el pas dels escaladors, aquell dia es va clavar en el cap d'en Lev Davidovich Bronstein. En Lev era l'únic trotskista que quedava en aquells moments: tots havien

estat detinguts, empresonats, *passejats* o desapareguts. Ell estava exiliat a Mèxic i continuava sent trotskista per la senzilla raó que Trotski era ell mateix. Si Ramon Merdader era *Jacques Monard*, Lev Davidovich Bronstein era Lleó Trotski.

Havia estat un dels herois de la Revolució Russa, però com passa sempre, després de la revolució vingué la guerra civil i després aparegueren les dissidències. Trotski es va enemistar amb Stalin i va haver de sortir del país comes ajudeu-me. Tenia unes certes simpaties a Mèxic, on el pintor Diego Rivera va gestionar que li donessin asil polític. La Laura hauria pogut buscar en el món paral·lel que duia en el seu telèfon aquella cançó de Joaquín Sabina, *Por el bulevard de los sueños rotos*:

- *“Cuando Agustín se sienta al piano Diego Rivera, lápiz en mano, dibuja a Frida Kahlo desnuda”?*

La Laura no sabia qui era l'Agustín que apareixia en la cançó, però tenia clar que Diego Rivera era el marit de Frida Kahlo. Ell era un pintor, gros i ample, vint-i-un anys més gran que la seva dona; ella era menuda, gairebé minusvàlida física i d'aspecte indígena. En aquell moment estaven casats, potser fins i tot s'estimaven; però acabarien divorciant-se i tornant-se a ajuntar. Eren infidels compulsius. De fet, es diu que Rivera es va embolicar, entre altres, amb la germana de Frida durant una temporada, mentre ella es convertiria amb el temps en una de les icones del bisexualisme. Quan va arribar Trotski a casa dels Rivera, les feromones varen acabar de fer la resta. Dins del món telefònic de la Laura, les feromones eren unes substàncies químiques que els individus de la majoria d'espècies animals secretaven

cap a l'exterior amb la intenció de comunicar algun tipus d'informació. Això les feia diferents de les hormones, que servien principalment per a la comunicació interna. Tot i que la informació podia ser de diferents tipus, un tipus d'informació molt feromonòsica era la sexual.

Amb les seves ulleres rodones, la seva camisa blanca amb el coll ben emmidonat i l'americana negra, Trostki devia ser força feromenós i això va fer-lo més atractiu als ulls de Frida Kahlo. Tenia també una mata de cabell especial, que es fa difícil de descriure, perquè tenia unes ondulacions que no arribaven a rínxols i que Trostki pentinava endarrere. No costa gaire imaginar-se aquella dona fosca i magre provant d'esbullar-li els cabells amb suaus carícies. Tot i que no era el seu primer amant, en Trostki va ser la causa que el pintor i la seva dona se separessin i que l'amant s'hagués de buscar un piset discret on somiava –no en ella– sinó en la revolució mundial. Un dia, en Jacques es va presentar a la casa.

Deia que volia aprendre del seu mestre –i era veritat–. Necessitava saber-ho tot d'ell –i era veritat, perquè els serveis secrets soviètics necessitaven aquella informació–. Ara quedaria molt bé dir que en Jacques hi va entrar enrotllant-se amb la serventa de Trostki i dibuixar aquí una escena de llit i sexe. Però la Laura tenia altra feina en aquell moment i sabia que a qui s'havia tirat era a la germana de la serventa. En tenia prou amb saber que gràcies a aquesta noia havia aconseguit arribar fins al mateix despatx del mestre a qui havia d'assassinar. En Jacques havia escrit un text que volia que el mestre llegís amb atenció i li'n donés la seva opinió. Trostki estava assegut en una cadira giratòria, davant la taula del seu despatx. Llegia amb

atenció; amb tanta atenció que no es va adonar que en Jacques havia agafat el piolet que tenia penjat a l'estudi, que se li acostava per darrere i que li clavava enmig del cap. De seguida va saltar l'alarma i el traïdor va ser detingut, condemnat i empresonat a Mèxic. Trostki tardaria poques hores a morir. Era el 20 d'agost de 1940. En *Jacques Monard* era dels de la ceba i del pa amb tomàquet; és a dir, català i comunista. Amb la seva gesta els serveis secrets russos es varen poder posar una medalla i en Jacques només passaria vint anys en una presó mexicana. Era poc preu si s'havia pogut eliminar un dissident. I, a més, la seva gesta –covarda gesta, pensava la Laura– el va fer mereixedor del títol d'Herói de la Unió Soviètica, on va arribar després d'una estada a Txecoslovàquia. Més tard es va traslladar a Cuba i va treballar per al govern castrista, però a Rússia està considerat un herói. Dins del telèfon mòbil de la Laura es podia llegir que disposava d'un lloc d'honor en el museu dedicat al KGB, el Comitè per a la Seguretat de l'Estat, la principal policia secreta soviètica. Però la Laura no tenia cap interès a esbrinar si allò era cert o no, perquè en *Jacques* o en Ramon Mercadé no li causava cap simpatia. I tampoc la seva germana, Maria Mercader, que havia estat una actriu, casada en segones núpcies amb Vittorio de Sica. “*El món és un pañuelo que no es limpia amb detergent*”, que deia l'Albert Pla, aquell artista sabadellenc que cantava des d'un sofà i que va saltar a la fama als anys noranta.

La pensió del no-res

Guiada pel ge-pe-essa del seu telèfon, la Laura finalment va arribar a l'adreça que estava escrita en aquell paper que li havia donat en Sobrevias. Era un carrer proper a la Sagrada Família que antigament havia fet olor de colònia. La Laura s'imaginava aquella olor que en Sobrevias li havia descrit i que havia marcat per sempre més el record que tenia de la zona de Barcelona on el seu pare havia estat amagat durant la guerra. En algun lloc proper a on ara es trobava la Laura, en Sobrevias –el constructor d'Aiguafreda que era alcalde en el moment de començar la Guerra Civil– havia estat amagat i havia acabat fent amistat amb un altre home del mateix replà que finalment va ser un personatge reconegut de la quinta columna. Pel que se n'havia pogut saber, la família no va voler mai que se'n sabés el nom; la Laura només havia pogut saber que més endavant els hauria ajudat d'una manera o altra. En Sobrevias pare havia estat alcalde per Esquerra Republicana i, per tant, havia de ser al costat de la República, però algunes de les persones que treballaven per a ell, quan va venir l'època dels comitès i les venjances, l'acusaren de ser feixista. La resta ja la coneixem.

Mig segle llarg més tard, la Laura era en el mateix barri on en Sobrevias s'havia amagat i tenia la certesa que havia canviat molt, moltíssim. La Laura no creia que l'adreça que li havien donat tingués res a veure amb el fet que el darrer alcalde d'Aiguafreda d'abans de la guerra s'hagués amagat aquí. Tot plegat havia de ser una coincidència. Mentre pensava això es va trobar plantada davant del bloc de pisos que estava escrit en aquell

paper. La Laura s'havia fixat que el sobre en què s'havia enviat aquell paper portava un mata-segells de feia pocs mesos i que el paper que contenia no tenia el color marronós tan característic del paper envellit. La carta havia estat enviada des de Barcelona feia una mica més de mig any i tot feia pensar que anava adreçada a algú que pensava que en Sobrevias encara seria viu. Però, palplantada davant d'aquell edifici fosc, la Laura va adonar-se que aquell missatge no podia anar adreçat al pare d'en Sobrevias, que hauria de tenir més de cent anys en el moment que es va enviar. El remitent sabia que l'estava enviant al seu fill! I aquest, en el moment en què varen obrir el sobre amb la Laura, va veure que en realitat anava dirigida a ella –o a algú com ella–: aquella carta havia d'acabar a mans de qui tingués una estrella de vuit puntes feta a partir de la superposició de dos quadrats desencaixats. I només la Laura –tot i no saber-ne massa res– s'havia presentat a casa dels Sobrevias amb un dibuix com l'ex-libris de l'excalde del poble.

La Laura pensava i no en treia l'entrellat. Seguia davant d'aquell bloc de pisos, on hi havia una pensió, com si estigués ancorada a la vorera. Havia pensat que en arribar allà hi trobaria alguna cosa especial, i ara sabia que res d'especial no hi havia en aquell bloc de pisos: una pensió que ocupava un parell de plantes i una sèrie d'habitatges familiars a la part superior. Res d'especial, tampoc, en els números del costat. Sospitava que on havia d'anar era a la pensió. Però, com s'hi presentaria? Quina excusa podria donar?

Va recordar-se d'una professora que havia tingut ja feia anys, que els havia dit que quan no sabessin com actuar professionalment, simplement es comportessin com ho

faria una persona normal. Això de normal la despistava una mica, perquè no sabia ben bé què volia dir, però ja havia decidit actuar normalment i entrar a la pensió. A l'entrada, a la recepció, hi havia una noia, que de seguida la va saludar. La Laura va treure el paper que li havia donat en Sobrevias i aquesta vegada no va passar res. La recepcionista –semblava romanesa o d'algun país de l'Est– només li va dir que aquella era l'adreça del seu establiment, però que no sabia què li estava demanant. La Laura tampoc no tenia ni idea de què havia de demanar. Tot i que hi havia l'estrella de vuit puntes dibuixada, la noia, o no l'havia reconeguda, o no li havia dit res, aquella estrella. Aquesta darrera possibilitat era la més probable. Varen passar uns segons llargs, molt llargs. La Laura se sentia perduda, perquè aquella pista l'havia duta fins a un carreró sense sortida. Estava a punt de donar les gràcies just abans de sortir del local, quan els seus passos ja l'havien duta fins a la porta, quan va sentir la veu de la noia que li demanava un moment. La Laura es va esperar i –en veure que l'havia sentida i s'havia aturat– la recepcionista va marxar cap a una zona reservada de l'establiment. Va tardar potser cinc minuts a tornar a aparèixer, cinc llargs minuts durant els quals el cap de la Laura va centrifugar qualsevol tipus d'idea. Finalment, però, la noia havia tornat.

Venia acompanyada d'una altra persona, que la seguia una mica més enrere. En arribar al mostrador, la recepcionista va deixar passar la dona a qui guiava i la Laura es va acostar maquinalment al mostrador. Va semblar que aquella dona havia de ser la mestressa del local i al cap de poc en tenia plena convicció per la manera com parlava. La Laura no sabia què havia passat

durant els cinc minuts que la recepcionista havia tardat a tornar, però s'imaginava que havia anat a buscar la mestressa. Només llavors es va adonar que era encara d'hora al matí. Potser feia tan sols cinc minuts aquella dona que estava a punt de donar-li la solució a les seves incògnites encara dormia. Tenia la veu encara enrogallada i devia necessitar una ajuda per acabar-se de despertar, perquè va demanar a la recepcionista que li portés un cafè.

- Bé, millor que en siguin dos –li va dir quan ja travessava la porta de la cuina.

La Laura no tenia cap mirall a mà, però de sobte es va imaginar amb els ulls inflats, rogens de son, i cara de monstre que tornava del més enllà. Li va ensenyar el paper i li va dir el que sabia, o sigui, res. Que algú havia enviat una carta a un amic seu i que dins del sobre només hi havia aquell paper amb l'adreça de la pensió.

La mestressa es va mirar el paper llargament. Ho havia entès de seguida, però va allargar els segons fins que la recepcionista va tornar amb els cafès. Llavors es varen asseure en un sofà que hi havia a l'entrada, en un racó molt discret que els clients estimaven molt per tractar assumptes personals. A aquella hora no hi havia ningú en aquella zona de la pensió: els qui tenien pressa ja eren fora i els mandrosos encara eren al llit.

Dos terrossos de sucre i tres voltes de cullera més tard, els ulls inquietos de la Laura esperaven una resposta. Havia arribat el moment. La mestressa li va preguntar si havia dormit poc aquella nit. Era evident que sí. I encara més: li va preguntar si el fet de no dormir estava relacionat amb aquella carta. També era evident que sí.

Va semblar que canviava de tema i li va preguntar per la seva feina, per la família i per un seguit de coses que a la Laura li semblaven irrellevants. No ho eren, però. Al final, va formular-li la darrera pregunta:

- Tu saps què vol dir aquesta estrella de vuit puntes?

La Laura va dir que sincerament no en tenia ni idea. I fins i tot hi va afegir que algunes vegades, quan l'havia mostrada a algunes persones, havien ocorregut reaccions que ella anomenava "especials". En canvi, en altres casos no havia passat res. Creia que podia ser la marca de propietat d'una col·lecció de llibres, va afegir-hi, mentre es deia ella mateixa que no podia anar més enllà. Havia decidit que no explicaria res de l'ex-libris d'en Sobrevias per no complicar el seu fill en un afer que encara no sabia cap a on la duria. Quan la Laura va callar, es va fer un llarg silenci. Un silenci que podia arribar a ser angoixant i que quan anava a convertir-s'hi va ser interromput per la mestressa.

Aquesta dona li va explicar que feia mesos –potser ja feia un any– havia arribat un home que parlava català amb un accent una mica estrany. No deia mai res; no parlava amb ningú. Havia estat unes quantes setmanes a la pensió. Sortia cada dia de bon matí i havia demanat que li preparassin l'esmorzar i el dinar per poder-se'ls endur. Fins i tot el cafè es feia posar en un petit termo que ell mateix havia portat d'allà on vingués. Mai no va dir d'on venia ni on anava. A vegades semblava que tornava cansat, exhaust; els dies que havia plogut les seves sabates desprenien un fang vermellós, difícil de netejar. Es feia rentar la roba a la bugaderia de la pensió, però mai no havia comentat res del color d'aquell fang.

Ningú sabia ni d'on venia ni on anava. Aparentava tenir per sobre dels vuitanta anys, però era encara fort. Caminava una mica ranquejant, però ranquejava tant al matí com al vespre. O sigui, que era la seva manera natural de caminar. Tenia els ulls blaus, molt blaus i el cabell blanc. Era fosc de pell, una pell tosca, gastada no tant pels anys com pels esforços que havia hagut de fer al llarg del temps. Si li haguessin dit que el seu nom era fals, la mestressa s'ho hauria cregut. El seu carnet d'identitat era dels nous i no feia massa que li havia estat expedit, cosa estranya en una persona d'aquella edat.

La Laura no entenia res i ho entenia tot alhora. No entenia perquè aquella dona –la mestressa– l'havia duta a un racó tan apartat per parlar-li d'un client de qui no sabia res. Al cap i a la fi, res comprometedor hi havia en tot el que li havia dit fins al moment. Però alhora ho entenia tot: aquell home havia de ser la raó per la qual algunes persones, quan veien una estrella de vuit puntes, actuaven de maneres especials, mentre a altres allò no els deia res. Tenia clar que havia de fer la prova. Va ficar la mà a la seva bossa lentament, mentre la mestressa se la mirava. Va obrir una petita carpeta i va treure l'estrella de vuit puntes que havia demanat en préstec de l'arxiu. Li va ensenyar, lentament, tant lentament com va ser capaç, per poder veure si aquella dona reaccionava mecànicament a la vista de l'estrella o si, en canvi, li caldria preguntar-li si allò li deia alguna cosa.

No va fer falta. Només d'obrir-ho al damunt de la taula, la mestressa va exclamar:

- Era aquell home!

La Laura s'esperava qualsevol reacció, però no entenia què volia dir la mestressa amb allò de què "era aquell home". Va deixar-li uns segons perquè es pogués explicar mentre els seus ulls –rogencs i endormiscats– la interrogaven de prop. Per tota resposta, ella li va dir:

- Espera un moment: tinc una cosa per a vostè.

I va aixecar-se d'una revolada. Va ficar-se darrere del mostrador de recepció, on la recepcionista havia seguit la conversa però no n'havia entès ni sentit res. I va desaparèixer cap a dins dels espais privats. La Laura recordava aquell dia a l'arxiu militar, quan en veure aquella estrella de vuit puntes l'arxiver havia actuat de la mateixa manera. Aquesta vegada, però, no va haver d'esperar tant. Al cap de poc –un poc allargassat per a la Laura– la mestressa va tornar amb un sobre a les mans. Li va allargar sense dir res. A la part del davant no hi havia cap adreça ni el nom de cap destinatari; només hi havia un dibuix, més maldestre que els altres, que representava una estrella de vuit puntes. Quan li va haver donat, la Laura no sabia què fer-ne. I quan se n'adonà, la mestressa, li va dir:

- Em sembla que vostè i jo no som més que simples missatgers. No cal que l'obri ara mateix. Potser millor així.

El dia que aquell home havia marxat, li havia lliurat aquell sobre, que seguia tancat com el primer dia. I li havia demanat que si algun dia es presentava algú en aquell establiment amb un dibuix com el que hi havia a la part del davant del sobre –l'estrella de vuit puntes– que fos tan amable de donar-l'hi. Ell sabia que la mestressa seria discreta i que compliria el que se li havia encarregat. Una olor de cafè embolcallava el local i

alguns dels clients més mandrosos acabaven de baixar al menjador. L'home tenia les maletes preparades. No havia dit res la nit anterior i, per tant, no tenien el compte preparat. Havia anat pagant regularment – potser cada setmana– el que devia i si aquell dia hagués desaparegut sense pagar el romanent que tenia pendent, l'establiment no se n'hauria ressentit. Tot just devia quatre o cinc nits i quatre o cinc àpats. Va pagar en efectiu.

- És veritat, sempre pagava en efectiu!

Va ser en el moment en què ja havia pagat, que li havia donat el sobre i les instruccions. De fet, l'home se'n va anar a recollir la maleta –havia arribat amb una sola maleta i marxava amb el mateix que havia arribat–, la va agafar amb una mà, va dirigir els seus passos cap a l'exterior i va fer veure que s'acabava de recordar que tenia una cosa per donar a la mestressa. La recepcionista que havia tingut en aquell moment –la darrera catalana que havia pogut contractar– més endavant li va explicar que era com si ho hagués vist en una obra de teatre o en una pel·lícula. Era un oblit premeditat escrit en el guió. Potser les coses haguessin anat de manera diferent si l'hagués atès la mestressa mateixa. El cas és que – després de fer veure que s'havia descuidat de lliurar el sobre d'una manera molt matussera– va demanar per la mestressa, dient que li volia lliurar una cosa. Ella va sortir i li ho va explicar.

L'home marxava de Barcelona i no tenia previst tornar-hi; havia quedat en aquella pensió amb una altra persona que durant totes aquelles setmanes no s'havia presentat. Ell sabia que tard o d'hora hi aniria. I li volia demanar un favor molt especial, a la mestressa: que si

un dia algú li parlava d'una estrella de vuit puntes com la que hi havia dibuixada al sobre, que li donés aquell sobre, fos qui fos la persona que n'hi parlés. No havia dit res més. Ni gràcies no havia dit. Es varen acomiadar i el temps havia passat fins que la Laura havia arribat amb aquell dibuix.

La mestressa va pretextar que tenia coses per fer – “sempre hi ha molta feina en un establiment com el nostre”, va dir– i la Laura va entendre que ella havia entès que aquell sobre li estava cremant les mans. Es varen saludar, li va agrair tot el que li havia explicat i que li donés “allò”, fos el que fos, i la mestressa li va dir que es quedés en aquell espai reservat tot el temps que li fes falta. Quan va haver marxat, la Laura es va aixecar – sense obrir el sobre– va anar a acomiadar-se de la recepcionista i va empènyer la porta per sortir. Abans, però, li va dir que agrais novament a la mestressa tot el que aquesta havia fet per ajudar-la. Si heu tingut a les mans un sobre tancat que no sabeu què conté, però que fa mesos que us espera, entendreu com se sentia la Laura. Caminava de pressa, però sentia que avançava a poc a poc; volia parar per obrir el sobre, però no acabava de trobar el lloc. Tenia por que en sortís alguna cosa de dins o que en obrir-lo canviés alguna cosa a fora. Li va costar molt temps decidir que tot plegat era que havia vist massa pel·lícules d'Indiana Jones i que era hora d'asseure's en un banc per mirar què hi havia al seu interior. Volia creure que era una carta que havia arribat a un destinatari equivocat. La Laura Desmolins s'havia interposat entre dues persones que no havien arribat a coincidir. Potser era una carta d'amor; potser qualsevol altra futilesa. I com que s'anava repetint que seria això

el que trobaria al seu interior, ja es veia tornant a la pensió i dient –discretament– a la mestressa que allò no anava per a ella, que ella –la Laura Desmolins– no tenia res a veure amb aquell vell discret, aquell amant ressec pel pas del temps, aquell vés a saber què que –enmig de la seva solitud– havia pensat que estava esperant algú o que algú algun dia aniria a buscar-lo. Aquell amant que potser mai no havia sabut que la seva amada havia mort feia poc.

Però llavors, quin paper jugava el fill Sobrevias en tot aquest enrenou? I com podia ser que una estrella de vuit puntes tingués tant poder sobre segons quines persones? Potser sí que tot plegat no era més una gesta covarda com la d'en Jacques Monard, però sense cap interès per a ningú. Potser aquell home que ranquejava lleugerament havia mort i a dins hi havia el seu testament. Potser... Potser, potser.

La solució passava per obrir aquell sobre, però la Laura no ho veia clar. Per tercera vegada va dir-se ella mateixa:

- Jo sóc la Laura Desmolins, becària de la Universitat de Vic, actualment sense director de tesi. M'ho tinc ben merescut, per fiar-me de la gent i sortir-me de la senda marcada pels documents. Laura Desmolins: tot això no va per tu; o sigui, que obre immediatament aquest sobre! Veuràs que a dins hi ha un paper sense cap valor, el llençaràs a la paperera, agafaràs el primer tren cap a casa, et ficaràs al llit i demà engegaràs l'ordinador i escriuràs la teva tesi doctoral.

Va obrir amb compte el sobre –aquest cop sí–. I hi va trobar un paper doblat, amb l'encapçalament d'aquella

pensió. No podia ser una carta d'amor, amb aquell encapçalament. Abans de desdoblar el paper, la Laura el va voler olorar. Era una mania que tenia, li agradava tant l'olor de paper vell! Però aquell no era un paper vell i només feia olor de paper. Segurament aquell home l'havia agafat la nit abans de marxar i no havia tingut temps d'impregnar-se de la seva olor. Se'l va mirar una darrera vegada i el va obrir... i tot va tornar a començar!

L'excursió o el treball de camp

Si li haguessin dit que aquell paper l'havia escrit el mateix Jacques Monard, la Laura s'ho hauria ben cregut. El misteri continuava en el mateix punt, o tot encara resultava més obscur. Semblava una novel·la de Dan Brown. No era una carta d'amor, ni el testament d'un desconegut. Tampoc res permetia pensar que aquella carta anés dirigida a ningú en concret. Podia no ser per a la Laura Desmolins, però era difícil pensar que pogués anar adreçada a algú més. L'estrella de vuit puntes de l'interior confirmava que anava adreçada a algú que en sabés alguna cosa, d'allò que aparentment era un ex-libris. I la Laura no en sabia res, però no creia que hi hagués ningú enlloc del món que en sabés més que ella. Sabia que una estrella de vuit puntes era anomenada estrella de Salomó i que havia estat molt estesa per totes les cultures mediterrànies. També se l'anomenava estrella d'Abderrahman primer, que havia estat califa d'Al-Àndalus, i que va ser ell qui la va popularitzar arreu del món mediterrani. Era el resultat de la superposició de dos quadrats concèntrics, un dels quals havia estat girat 45 graus. Aquesta creu havia estat inscrita en les

primeres monedes encunyades a la Península Ibèrica durant l'ocupació musulmana i la ciutat de Granada –la Granada musulmana– era plena d'aquell símbol que decorava edificis i joies, apareixia en gravats i una mica pertot arreu. Una estrella de vuit puntes –la *Rub el hizb*– es feia servir a l'Alcorà per indicar el final d'un capítol. Etimològicament voldria dir quarta part i sembla que caldria descodificar-la com una representació del paradís, un espai que en la tradició islàmica estava rodejat de vuit muntanyes.

La Laura recordava que l'Àngels Grau li havia dit que de petita s'havia anat a banyar al Paradís. Ni el Google Maps ni l'Institut Cartogràfic de Catalunya no varen permetre a la Laura localitzar aquest topònim. Només més endavant el situaria sobre un mapa de l'editorial Alpina. I aquí començaria una excursió que feia temps que tenia pendent. Mentre preparava l'excursió, la Laura es preguntava la raó d'aquella sortida, donat que no pensava trobar ningú per parlar en aquell indret i, encara menys, cap document surant sobre les aigües: allò havia estat un somni! Tenia clar, però, per quin motiu estava preparant la seva motxilla. Era per guanyar temps i poder pensar.

Necessitava pensar perquè dins d'aquell sobre marcat amb una creu de vuit puntes hi havia –només– un número de telèfon mòbil i una signatura que ja coneixia: SP. Era la mateixa signatura que hi havia en la carta que li havia donat en Sobrevias fill, però ara seguia sense saber de què anava tot plegat. Mentre posava els entrepens, les barretes energètiques de disseny i la beguda dins de la motxilla, la Laura també posava els seus pensaments en ordre: algú desconegut havia enviat

a algú altre –també desconegut– una nota amb un simple número de telèfon i una signatura. Aquest algú altre havia resultat ser la Laura Desmolins, estudiant de doctorat a la Universitat de Vic, que feia setmanes que no es parlava amb el seu director de tesi. De nou el bucle del pensament circular li impedia anar més enllà. On es trobava la dificultat? Era, potser, pensar sobre la relació amb el seu professor? O el que no la deixava anar més enllà i la feia revenir constantment sobre aquest pensament era que tard o d'hora hauria de decidir trucar a aquell número?

Era clar que necessitava guanyar temps i pensar una mica. La Laura s'havia inventat el mot: pensar era un compost de pensar i passejar i es referia al desenvolupament del pensament deambulatori. Pensar mentre es camina condueix a pensaments diferents dels que produeix pensar assegut o estirat. El pensament que camina és un pensament actiu, no el pensament de la depressió i l'abatiment. Per aquest motiu necessitava anar sobre el terreny, visitar aquelles terres i veure on la deixaven després d'una bona pensajada. Un parell d'entrepanes, fruita, líquids per beure, alguna cosa per picar. Un llapis i paper per prendre notes dels pensejaments... I una corda per si de cas?

Les cordes desanimen de pensar, distreuen l'atenció dels caminants. Potser millor deixar-les a casa. Però una petita corda pot ajudar a passar un pas complicat. Era un element de seguretat, i al cap i a la fi, la seva motxilla, tot i que pesada, mai no arribaria a ser comparable a la que portaven els guerrillers després de la guerra civil. La va ficar a dins, es va penjar la motxilla a l'esquena i va

sortir de pressa cap a l'estació, no fos que encara perdés el tren.

Va baixar a l'estació del tren i va deixar que la força de la gravetat la conduís fins als primers carrers d'Aiguafreda. Un cop aquí un calfred li va recórrer el cos: potser aquell telèfon que tenia apuntat en un paper era d'algú del poble, algú que l'estava mirant des d'una finestra. Va passar pel centre del poble per evitar així les cases d'algunes de les persones amb qui havia parlat dies abans. I si aquell telèfon era d'alguna d'elles? I si era el telèfon del mateix Sobrevias fill, que li havia organitzat un petit joc de pistes scout? Apressada, va sortir del poble i no es va sentir lliure fins que va deixar les darreres cases del carrer d'Avencó al seu darrere. Guiada pel mapa, va passar pel pont de Peu de Costa, on en Matagossos havia intentat matar l'amo i l'hereu de la Figuera i el que havia aconseguit era matar un mosso de la casa. Es va enfilem fins al collet del Gall, que sortia en la documentació judicial que havia consultat. A l'altra banda de la riera –*a tiro de fusil*, que es deia antigament– hi havia un esperó rocallós cobert per la vegetació. Era un lloc magnífic per situar-hi un franc tirador. Hi hagués volgut anar, però estava tan brut de vegetació, aquell bosc, que de seguida va desistir d'acostar-s'hi. Segons el mapa, el Paradís era poc més enllà. La Laura entenia que els de la Figuera no hi haguessin tornat més, a banyar-s'hi, trobant-se aquest lloc tan a prop com estava de l'indret on els havien intentat assassinar. A l'estiu els joves del poble hi anaven a banyar-se, però aquell hivern no hi havia ni una ànima. L'alegria típica de la gatzara estival havia deixat lloc a un nus que asfixiava el coll de la Laura.

Tenia por; tenia por que li aparegués algun dels personatges que només coneixia en els papers, o de què li truqués el mòbil. El va treure de la butxaca i se'l va mirar. Per sort no hi havia cobertura! Tot i això, el va apagar per evitar tenir cap ensurt.

Hi va estar poc, al Paradís. Sobre el mapa s'havia plantejat esmorzar al costat del torrent, però no havia calculat que era mig matí i encara el sol no hi havia arribat. Tot era blanc de rosada i feia un fred glacial. Segurament hi havia inversió tèrmica i com més amunt anés, més càlid seria l'ambient. A més, a mida que pugés seria més fàcil que els raigs del sol arribessin fins a ella i li desentumessin els músculs. En aquell sot no es podia ni pensar!

Va desfer el camí fins al collet del Gall i va iniciar la pujada cap a la Figuera. Pensava en el topònim del pont de Peu de Costa. De costes, en veia moltes, però només aquell pont duia el nom de Peu de Costa, com si només hi hagués una sola costa en aquells indrets. I creia que sabia per què això era d'aquella manera: aquella no era una costa qualsevol, era la costa que conduïa a la Figuera, la casa més important de Tagamanent.

Només travessar el pont de Peu de Costa, la Laura havia sortit del municipi d'Aiguafreda i havia entrat a Tagamanent. En aquell moment ja no tardaria gaire a arribar a les envistes de la Codina, la masia on quan va esclatar la guerra vivien el pare i els dos germans Montasell. El camí tradicional es conservava només en part i havia estat tallat en dos o tres indrets per una pista sense asfaltar. La Laura va intentar seguir el traçat tradicional: era un camí que de tant passar-hi s'havia anat enfondit en la roca d'aquella carena. En alguns

trossos encara es veia que havia estat empedrat i aquí i allà la Laura imaginava que veia les petjades del Matagossos que tornava de fer carbó, dels homes de la Figuera un dijous quan venien del mercat de Granollers i, en un raconet, els passos amagats d'en Pere Boix, que veia maquis, i també les petjades dels maquis que havien passat per allà –en Facerias, el Duende, en López Raimundo i tants altres– i les dels guàrdies civils i militars que els volien aturar. “La guerra silenciada a l’Alt Congost” havia estat el títol del primer article científic que la Laura havia publicat, aquella darrera tardor. Ella havia pensat que algun poble la convidaria a presentar en públic el resultat de les seves recerques, però no va ser així. Semblava com si només ella fos capaç de veure, impresos en el sòl del camí, els passos de maquis, soldats i guàrdies civils. Un calfred va recórrer el seu cos quan li va venir al cap que potser en aquell racó de món la guerra civil encara no havia acabat. I aquell tremolor no era de fred, perquè ara estava assegurada a les envistes de la masia, sobre un marge ple de fanals i el sol li acarona suaument la cara.

Menjava lentament, assaborint el paisatge i el sol que li havia arribat després de deixar enrere el fred del fons de la vall. Va obrir el mapa, per decidir on aniria després d’arribar-se a la Figuera, que ja veia una mica més amunt de la carena. I es va adonar que havia passat pel costat de la Taquilla sense ni fixar-s’hi. Durant el judici contra en Matagossos, en Francesc Grau havia declarat que quan els del comitè havien arribat a casa seva tenien la intenció de detenir-lo i fer-lo *passejar* fins a la Taquilla. Aquesta informació havia estat atribuïda a Lluís Montasell, el fill gran de la Codina, que havia estat mort

al 1938 i que, per tant, no podia ni afirmar ni negar res sobre aquest punt. El lloc on volien dur a terme l'assassinat es troba just a sota de la Codina, abans de fer-hi cap. Aquí hi havia una roca on la gent que arribava amb tren deixava els bitllets que havia fet servir. N'hi havia tants, de bitllets, que la gent li donava el nom de la Taquilla per aquest motiu. Molts d'aquests viatgers s'estaven a la Figuera, que feia les funcions de casa de turisme rural molt primerenca. Molta gent important de la Barcelona de tombant de segle havia passat per aquella casa, seguint les recomanacions de Joan Maragall o Josep Pijoan.

Just en el moment d'arribar a la Taquilla el terreny canviava de color i les pissarres grisoses deixaven pas a les pedres sorrenques vermelloses de la part superior de la carena. La Laura es va mirar les botes i va veure que les duia completament enfangades d'un fang vermellós... i això la va transportar un altre cop a Barcelona, a aquella conversa amb la mestressa de la pensió que li havia dit que aquell home a vegades duia un fang vermellós enganxat a les sabates. Instintivament va pensar en el seu telèfon i el cor li va fer un tomb; per sort, l'havia apagat poques hores abans.

Es va aixecar i va donar un tomb per les runes de la Codina. No entenia com podia ser que en menys de mig segle no quedés ni un sol pany de paret sencer d'aquella que havia estat una de les quatre grans cases de la parròquia. Tot estava enrunat i entre les runes cap detall no recordava l'estada de la família Montasell. Aquest record li vindria mitja hora més tard, quan arribés a l'entrada de la Figuera i veiés els pals del telèfon que comunicaven la casa amb el poble d'Aiguafreda. El

cadàver de Lluís Montasell havia aparegut al peu d'un d'aquells pals, segurament en el segon, per la distància i la posició que els papers del jutjat en donaven. La Laura estava indignada!

No, no era pel fet que en Matagossos hagués estat acusat d'haver matat aquell home just en aquell indret i que després el jutge considerés que no es podia provar aquell assassinat. Era per una raó molt més greu i que a ella, com a dona, la indignava encara molt més.

Judici per la mort d'en Montasell

En Montasell havia estat mort a trets el 8 de juny de 1938, però la Laura sempre havia cregut que en Matagossos era innocent. De fet, el jutge així ho va considerar. Quan encara creia que els papers ho eren tot en el domini de la història, la Laura havia estat revisant els expedients dels judicis del jutjat de Granollers des de l'inici de la Guerra Civil fins als anys cinquanta. Havia estat durant el darrer estiu, enmig d'un dia calorós de juliol. Aquell dia, a Granollers, només podia ser un dijous –a Granollers tot el que era important passava els dijous, el dia del mercat, fins i tot un bombardeig que va tenir lloc un dimarts–. Aquell dijous va ser un dia de glòria i els paradistes i els seus clients li feien nosa mentre anava de l'Arxiu Comarcal al Municipal. Tot va començar quan se li acabava el temps que tenia destinat a revisar el fons del Jutjat de Granollers. La Laura tenia pressa per revisar els sumaris de la darrera caixa (la 1938-3 del Jutjat Penal) i, en passar un sumari, li va aparèixer un lligall que deia “Assassinat de Lluís

Montasell, 1938". Al principi va pensar que no li aportaria res de nou, però va ser tot al contrari.

Aquest lligall començava amb una carta del jutge de Tagamanent datada el 17 de juny de 1938, encara no deu dies després de l'assassinat. En ella es comunicava al jutjat de Granollers que l'escopeta que s'havia trobat al costat del cadàver de Lluís Montasell havia quedat en poder dels carabiners, "*que se encontraban en dicho lugar*" en el moment de fer l'aixecament del cadàver. La Laura sempre havia sospitat que els carabiners havien estat implicats en aquest cas! Però la cosa continuava.

Els carabiners anaven perduts; no sabien qui podia ser l'autor de l'assassinat (de fet, no hi hagué ningú inculpat en aquest judici de 1938). L'escopeta era del mateix Montasell i l'autòpsia va demostrar que no havia mort d'un tret d'escopeta i que tampoc era possible que es tractés d'un suïcidi. El cos presentava cinc ferides de bala, quatre de les quals al pulmó dret. El jutge volia que el metge que feia les funcions de forense fos més explícit i li va demanar més detalls, i el doctor Juvany va ser clar i precís: les ferides havien estat provocades per un fusell metrallador i no podia tractar-se d'un suïcidi.

La Laura estava indignada i, sabent-se sola, no tenia ni esma d'eixugar les llàgrimes que queien per les seves galtes. I això que només ho estava recordant. Aquell dia de juliol havia hagut de fer el cor valent per no tacar l'expedient judicial, però a casa havia plorat d'indignació. Era una mentida darrere de l'altra: si al 1938 s'havia dit que qui havia trobat el cadàver havia estat un altre mossò de la Figuera que es deia Genís Castellà, al 1939 el cos havia estat trobat per la mestressa de la casa, la dona de Josep Grau, filla de la

masia de l'Oller i germana i tieta dels Sentias que havien estat assassinats pel comitè al 1936. Rius de sang regaven una vall que clamava venjança!

Al 1938 s'havia declarat que tothom, fins i tot el seu pare, creia que Lluís Montasell era al front, perquè havia estat mobilitzat setmanes abans. Al 1939 tothom va declarar que el mort –en Lluís– estava amagat en un bosc proper a la Figuera per no haver de fer la guerra amb els *rojós* i que de nits continuava treballant en aquella masia. La Laura havia arribat a la convicció que en Montasell havia estat mort –qui sap si afusellat– pels carabiners i que la causa era que s'havia convertit en un desertor. També havia descobert que havia estat regidor a Tagamanent pel POUM, un partit més o menys trotskista. Desertor i trotskista –això darrer volia dir traïdor a la República des de mitjan 1937–, els carabiners no haurien mirat prim si l'haguessin trobat, i quatre bales al pulmó volia dir no mirar prim! Aquell calorós dia de juliol la Laura va tenir clar que els assassins havien estat els carabiners o algun número del SIM. I en tenia una prova que considerava irrefutable: l'escopeta d'en Montasell, que havia desaparegut en la instrucció del cas, va desaparèixer de la comandància dels carabiners i va ser duta –*en virtud de órdenes de la superioridad*– al cap del Servei d'Investigació Militar.

La Laura no va tardar a lligar caps: si el 8 de juny de 1938 havia estat assassinat Lluís Montasell, dos dies més tard era mort de manera violenta –també a Tagamanent– un home nascut a Tortosa –José Rosales–. Just acabada la guerra es va concloure que el darrer havia estat mort pels carabiners i el SIM, que eren més d'un miler. L'únic

nom que apareixia entre aquesta munió de persones era el del seu cap, Alberto Bayo.

La Laura no havia pogut documentar si aquest cap del SIM era el tinent coronel Alberto Bayo, aquell que havia netejat el Montseny de gent –segons ell– indesitjable i que després acabaria instruint les milícies cubanes. Era l'amo i senyor de la Casa Blanca de l'Abella. De fet, si hi havia hagut el Bayo, segur que hi havia hagut una txeca!

Visita a la Casa Blanca

La Laura va deixar enrere la Figuera. No podia suportar durant més temps el malestar que havia nascut d'aquella injustícia. I a més, no tenia cap ganes de trobar-se en Francesc, l'actual propietari de la masia. Ja havia parlat amb ell, però no recordava gairebé res i el que deia s'havia de qüestionar d'ençà que havia caigut de la teulada, precisament, d'aquella casa.

El dia havia anat passant i en ple hivern la nit arribava força d'hora. De tornada, va poder veure, a l'altra banda de la vall –molt, molt lluny– la masia de can Serra de l'Arca, la casa d'on era fill el Matagossos. Tenia intenció d'anar-hi, però ja començava a pensar que no tenia prou temps. Havia de desfer el camí i travessar de nou i discretament Aiguafreda fins arribar a l'altra banda de l'estació del ferrocarril. Ara ja sabia on era la Casa Blanca. Baixava mirant constantment el lloc on en Matagossos havia nascut, perquè sabia que havia estat amagat en unes balmes que hi havia per sota de la masia. La Laura no sabia quina era exactament, però començava a intuir on es trobava. Potser un altre dia s'hi

arribaria, però de moment tenia ganes de visitar la Casa Blanca.

Quan hi va arribar la va reconèixer sense massa problemes gràcies a la fotografia que en tenia i malgrat els canvis que havia patit des que va ser construïda als anys trenta. Des de fora de la tanca, la Laura es va imaginar aquells balcons plens de dones detingudes, dones tristes que esperaven el que no volien que passés. La majoria eren allà perquè els seus germans, pares o fills s'havien negat a incorporar-se a l'exèrcit de la República. Com que eren tants –hi havia pobles on eren més d'un centenar– el Ministeri de Defensa Nacional va decidir perseguir-los amb els carabiners ajudats pels homes del SIM. Els del SIM en realitat es dedicaven al contraespionatge i això volia dir a perseguir qualsevol forma de desviació que es donés a la rereguarda. Perseguien els qui es dedicaven a l'estraperlo, els qui anomenaven derrotistes –perquè desmotivaven la població i els combatents– i alguns militants de partits il·legalitzats o desacreditats –els afiliats al POUM o a la CNT, per exemple–. Tot i que la seva missió principal havia de ser perseguir els feixistes que havien quedat en terreny republicà –el que es va anomenar la quinta columna–. Eren terribles. Controlaven camps de treball com aquell dels Omells de na Gaia on havien anat a parar alguns aiguafredencs, com el pobre Valentí Vila. I es creien que podien estar per sobre de l'estat de dret, de manera que no deixaven que la seva actuació fos tutelada pel poder judicial.

La Laura havia llegit moltes coses d'aquests homes i sempre havia trobat el nom del cos al qual servien associat a adjectius de menyspreu: *“el odiado SIM”*, *“el*

fatídico SIM” i altres coses per l’estil. A Aiguafreda havien fet acte de presència per perseguir els emboscats i, com que no els trobaven, s’havien dedicat a detenir els seus familiars. A Tagamanent es deia que s’hi havien presentat com si es tractés d’una plaga i que perseguïen els emboscats com si fossin conills. Si els enxampaven, els enviaven al front o als camps de treball. Si no els trobaven, agafaven algun familiar, especialment dones – i això indignava especialment la Laura– i les conduïen a la Casa Blanca. Hi passaven vint-i-quatre hores i si el seu fill, pare, germà o parent desertor no apareixia, les duïen a Barcelona, a alguna presó. L’Alt Congost va ser un cau d’emboscats i els carabiners i el SIM hi varen deixar la seva marca.

Començava a fosquejar i la Laura no podia fer una fotografia mig decent d’aquell xalet que la gent del poble tan aviat anomenava Casa Blanca com El Barco – pel color i la forma que tenia–. A més a més, la tanca de xiprers que hi havia davant de la casa feia la feina més difícil. Buscant un angle va passar a prop de la masia de l’Oller, que havia visitat en una altra ocasió. Encara duïa el telèfon apagat per evitar-se ensurts.

Francesc Fàbregas i Vehil va ser un arquitecte conegut, però de segona fila, que segur que va morir sense saber per quin motiu seria conegut a Aiguafreda. Al 1934 Fàbregas va projectar-hi la Casa Blanca. Era un xalet construït per satisfer els afanys de distinció social d’un senyor de Barcelona que es va desplaçar fins a la colònia de l’Oller per poder exhibir públicament la privacitat del seu oci. En començar la guerra, la casa va ser expropiada, però després va tornar a mans dels seus antics propietaris. Tot i que la Laura no podia fer-ne una

foto en condicions, havia de reconèixer que la casa tenia encant i estil. De fet, Francesc Fàbregas havia estat membre del GATCPAC (Grup d'Artistes i Tècnics Catalans pel Progrés de l'Arquitectura Contemporània), però també va ser un comunista acèrrim, militant del PSUC i membre del govern de la Generalitat i de l'exèrcit republicà. Aquest passat li valgué un passaport directe a l'Havana, on l'esclat de la revolució li serví per posar els seus coneixements al servei de la causa comunista.

Caure a mans del SIM era sinònim de tenir problemes i algunes de les persones detingudes per aquest cos mai no tornaven a ser vistes amb vida. Per això als pobles de les rodalies la gent continuava amagant-se i l'estiu de 1937 a Seva es va arribar a produir una manifestació de dones en contra de la guerra. Aquelles dones es diu que aconsellaven que els quintos desertessin i fugissin a l'estranger. Cridaven pel carrer i duïen pancartes, però cap home els feia costat, excepte alguns nens agafats a les seves faldilles i en Pere Boig, que seguia cridant que li tornessin la seva escopeta. No s'adonava que pixava fora de test.

Per al govern era clar que calia fer alguna cosa, si es volia guanyar la guerra; i es va considerar que el SIM era el mecanisme adequat per gestionar aquest afer. De desertors n'hi havia a tot arreu i calia aturar aquell procés. De manera que des de finals de 1937 es va començar a detenir els familiars dels emboscats i fugitius. Els poders locals varen haver de cooperar en aquestes tasques i la Laura recordava com la Generalitat havia intervingut l'ajuntament de Tona per no haver estat capaç de complir els seus deures en aquest sentit. A Tona mateix, uns desconeguts varen calar foc als

pallers del mas Oliva i amenaçar els seus habitants si no entregaven els seus fills, que s'havien amagat per no anar a la guerra. Què podien fer aquelles pobres mares? –es demanava la Laura. Els ajuntaments multaven els familiars dels desertors que hi havia al seu poble, i els feien pagar l'equipament que necessitaven els mossos que anaven al front. També enviaven cartes obligant els familiars a presentar-se a la Casa Blanca. Algunes publicacions donaven a conèixer els noms dels desertors, per escarni públic...

La Laura sabia què trobava tota aquesta gent quan arribava a la Casa Blanca. Eren rebuts de qualsevol manera i quedaven sota el control del tinent coronel Alberto Bayo. Bayo era nascut a Cuba, on aniria a morir. A l'inici de la guerra va dur a terme un desesperat intent d'alliberar algunes de les Illes Balears del feixisme, però va ser un fracàs militar molt sonat. Després va ser integrat al SIM i, quan li varen demanar quin servei volia que li assignessin, va dir que volia el comandament de les forces combinades entre agents del SIM i carabiners que estaven acabant de perfilar en aquells moments per perseguir els feixistes que estaven amagats pel Montseny per no anar al servei militar. La Laura havia llegit com en les seves memòries de l'any 1944 el mateix Bayo reconeixia que se n'havia anat a netejar el Montseny de feixistes i desertors i es mostrava orgullós d'haver netejat el camp de gent "indesitjable". Acabat el conflicte bèl·lic espanyol, Bayo s'exilià a Mèxic, on fou professor d'una escola d'aviació i instructor militar de les guerrilles cubanes del Movimiento 26 de Julio, encapçalades per Fidel Castro i Che Guevara. Finalment,

es va unir als guerrillers com a assessor militar i participà a la revolució cubana.

En clau de guerra

La Laura mai no aconseguiria saber si el que hi havia hagut a la Casa Blanca havia estat una txeca amb tots els ets i uts. Una txeca era una presó controlada per gent del SIM, on la justícia republicana era sistemàticament ignorada i violada. Eren conegudes les tortures que s’hi cometien i la gent tremolava només de sentir el seu nom. En cap document –excepte en la denúncia de Teresa Brió– no es parlava d’una txeca al poble, però la Laura tenia molt interès a seguir la pista que havia aparegut en el judici contra Alfonso Laurencic. Laurencic va ser un personatge molt estrany –i segurament camaleònic– i el dissenyador de dues de les txeques més importants de Barcelona. Abans de ser sentenciat a mort, el seu advocat defensor li va preguntar per les tortures que s’aplicaven en una txeca de Barcelona i ell, referint-se als maons que hi havia al terra, va dir que “*En la Blanca están mucho más juntos*”. La Laura creia que aquesta txeca anomenada Blanca havia de ser la d’Aiguafreda, però no en va trobar cap més referència documental; però, a més de la denúncia de la Teresa Brió, la Laura sabia que també alguns veïns del poble li havien dit que a la Casa Blanca hi havia hagut una txeca. Del que no tenia dubte era de la dimensió de gènere que havia adquirit la repressió. La Laura havia documentat una seixantena de dones de pobles de les rodalies que havien estat detingudes a partir de juny de 1938. Més de la meitat foren excarcerades el 24 d’agost d’aquell any,

quan el Ministeri de Defensa va indultar els seus familiars desertors. De tota manera, havien passat, de mitjana, més de cinquanta dies a la presó. A Tona, les noies que treballaven a la fàbrica Estabanell i que tenien germans o altres familiars desertors varen ser despatxades. Durant mesos la fressa dels telers no martellejaria les orelles de la Carme Serrabasa ni de la Maria Collado, perquè aquelles dues dones varen ser detingudes a la fàbrica –junt a altres deu persones (vuit d’elles eren dones, recordava la Laura)–. Totes elles varen passar a disposició del Tribunal Especial de Guàrdia de Barcelona acusades d’haver promogut disturbis de caràcter derrotista i manifestacions contra el règim legal a la fàbrica. La Carme i la Maria varen passar 96 dies a la Presó de Dones de Barcelona i en altres establiments. El soroll de la fàbrica havia estat substituït pels crits sords que demanaven justícia. Crits que ningú no volia escoltar tot i sentir-los reiteradament.

El cas de la pobra Carme havia estat extraordinàriament desgraciat. Quan llegia la documentació, la Laura s’havia d’aguantar les llàgrimes: la Carme havia perdut un germà que havia estat amagat durant un any per no anar al servei militar. Mentre era amagat, ella havia estat detinguda, i, llavors, els seus pares –ja grans– havien de quedar sols i deseparats. Per aquest motiu el fill va abandonar el bosc i va ser obligat a presentar-se a la Casa Blanca. D’aquí l’enviaren al front de l’Ebre, però fou afusellat en el moment que intentava creuar el riu per passar-se a l’exèrcit nacional. Acabada la guerra, al juny de 1939, la Maria Puig Casadevall –una obrera tèxtil afiliada a la UGT que treballava a la fàbrica

Estabanell– va ser condemnada a quinze anys de presó per tot el que hi havia passat. Com que era de les *altres*, tenia una oïda destrossada pels sorolls dels telers, però això no li va impedir sentir la sentència quan el jutge la hi comunicà. La indignació de la Laura va augmentar quan va saber que a Tagamanent un home havia hagut d’anar a Barcelona per respondre de la deserció del seu germà. Però a la Laura li arribaven més al fons del cor els casos com el de Florència Altarriba. La Florència tenia seixanta anys d’edat, i vivia a la Cortada (el Brull). Era vídua. Havia estat detinguda a inicis de juliol de 1938 i conduïda de qualsevol manera en un camió fins a la Casa Blanca. Aquella mateixa nit passaria a Barcelona, on estaria empresonada en una presó del SIM fins al 27 d’agost. La raó de la seva detenció –tenia seixanta anys!, deia la Laura– era que tenia dos fills desertors i no els volia delatar. Va ser amenaçada de mort al Brull i quan va arribar a Aiguafreda li varen prendre la mica de menjar que havia pogut arreplegar abans de sortir de casa. El seu fill es deia Jaume i, tot i que els carabiners s’havien instal·lat durant alguns dies a casa seva i la seva mare havia estat detinguda, va tenir la sang freda de no sortir del cau on estava amagat fins que els nacionals varen arribar al poble, el 2 de febrer de 1939.

Si encara fos viva, la Florència recordaria com els carabiners havien torturat alguns dels seus veïns. Aquells cabrons de carabiners –a la Laura se li regirava l’estómac només de pensar-ho– anaven guiats per un home del poble. Una cosa semblant podria explicar la Carme Anfruns, de Centelles, detinguda tres vegades durant la guerra perquè el seu marit havia desertat. O la Maria Argelich, de Castellterçol, que tenia 68 anys. La

Laura recordava que la Maria havia passat vuit mesos a la presó per tenir dos emboscats a casa seva i que tota la seva família havia corregut la mateixa sort. A l'Àngela Barfull, de Viladrau, la varen detenir per tenir dos germans desertors. Abans d'arribar a la Casa Blanca, ja li havien pres tot el que duia, incloent joies, documentació i diners. La Concepció Clapés, de la Móra, també va ser detinguda.

Cap d'aquelles dones no va denunciar haver estat violada, però segur que més d'un home es va aprofitar de la seva superioritat republicana, pensava la Laura en un rampell feminista totalment explicable.

La trucada crucial

Quan va arribar a casa, la Laura va connectar novament el seu telèfon i va mirar el correu: res d'important, però alguna cosa havia arribat. Al cap d'un minut, mentre es preparava per anar a la dutxa, li varen arribar un seguit de trucades perdudes d'un número que no coneixia. Havia insistit diverses vegades, i això li feia pensar que no era ningú que volgués vendre-li res. Però la Laura era d'aquelles persones que mai no tornaven les trucades perdudes que no podien identificar i a més es volia dutxar. Es trauria la pols del camí, les restes de fang vermellós i menjaria una mica; després se n'aniria al llit i l'endemà seria un altre dia. Mentre era a la dutxa, el telèfon va trucar de nou i es va produir la típica escena del debat amb un mateix sobre si havia de sortir de la banyera –i arriscar-se a una patinada criminal– o si continuar sota aquell raig d'aigua calenta que li feia pessigollejar la pell de les mans. Aquell dia havia fet fred

de debò i ara, en contacte amb l'aigua calenta, la sang tornava a circular lliurement pels capil·lars més allunyats del seu cor. La sang tornava a regar aquells capil·lars allunyats del seu cor en una premonició inesperada.

Quan, després de dutxar-se, va recollir la roba bruta i les botes, va veure que el terra era vermell de fang, un fang indiscret que delatava que havia estat fora durant tot el dia. Havia visitat alguns dels llocs que fins aquell moment només havia llegit. Va mirar el telèfon i va veure que qui l'havia trucada era aquell mateix número desconegut que havia provat de comunicar-se amb ella altres vegades al llarg del dia. No s'hi va pensar gaire i va optar per apagar el telèfon novament. Volia una nit tranquil·la i la tindria.

No va tenir tota una nit tranquil·la, però l'esgotament li va proporcionar unes hores de total tranquil·litat, com si fos en un altre món. Els ulls se li varen obrir cap a la matinada i, quan va passar això, la Laura va entendre que el seu cos ja en tenia prou i va decidir aixecar-se del llit. Asseguda a la cuina, pensava què havia de fer. Podia seguir fent veure que no se'n recordava, però no es podia enganyar ella mateixa: sabia que tenia un telèfon al qual hauria de trucar tard o d'hora. Potser quan abans millor, es va dir. Però era massa d'hora.

Mentre esperava l'hora de trucar, va engegar l'ordinador. Finalment el seu mestre li havia enviat un missatge, un breu missatge que li deia que el degà volia parlar amb ella. Que li ho havia d'haver comunicat abans, però que se n'havia despistat. Esperava que no fos massa tard. La Laura va lligar caps: si el telèfon del degà coincidia amb el número que apareixia en la seva llista de trucades perdudes, segurament ja era massa

tard. Va recordar que tenia el mòbil apagat i quan el va engegar res de nou no va passar. Ningú l'havia trucada durant la nit. Era massa d'hora; era l'hora fosca que el cafè desvetlla. No podia trucar a ningú a aquella hora criminal. Va obrir l'ordinador i va escriure algunes coses que tenia fresques a la memòria o que havia anotat en un quadern i que feien referència al dia anterior.

El dia es va llevar lentament, tan lentament que a la Laura li semblava que li sortiria al·lèrgia. Potser eren els fanals sobre els que havia esmorzat el dia anterior. Finalment, però, va arribar l'hora en què li va semblar que ja podia trucar aquell número desconegut. No només havia arribat l'hora, sinó que ella estava preparada per fer-ho. Va baixar al carrer i va buscar una cabina telefònica residual. Va donar voltes per mitja ciutat mentre pensava com havien canviat els hàbits telefònics en pocs anys i com havien desaparegut aquells prismes de cristall blavós del paisatge urbà. Finalment en va trobar una i encara funcionava: des d'aquí podria trucar aquell telèfon sense que quedés constància del seu número de mòbil.

Després d'una llarguíssima espera, algú va despenjar el telèfon a l'altre costat dels fils. La Laura va balbucejat el que havia assajat i es va intentar presentar, va demanar disculpes per si s'havia equivocat –gairebé hagués preferit que hagués estat així– i finalment va deixar que el seu interlocutor parlés. Una veu d'home, segurament gran, li va dir que si estava trucant en aquell número era perquè abans s'havien donat tot un seguit de circumstàncies que ell feia temps que estava esperant. La veu estava coberta per un to misteriós que feia dubtar la Laura que tot plegat no fos sinó un passatemps

d'un vell xiroi o esbojarrat. Li va venir al cap la imatge d'en Pere Boig, però ella sabia que era mort i enterrat feia més de cinquanta anys. La veu va continuar parlant. Li va dir que segurament es preguntava amb qui estava parlant, però que li calia tenir paciència que ben –ben–aviat ho sabia. Ell no la coneixia, i ella tampoc a ell. No s'havien vist mai, excepte en una infinitíssima possibilitat –remota– que no creia que s'hagués produït. Però, si l'estava trucant en aquell telèfon era que havia arribat al punt on calia fer el darrer pas. Li va dir que ja li explicaria com havia arribat fins al punt de no retorn, però que allò no importava en aquell moment. Ell tenia poc temps i necessitava veure aquella veu que només sentia entrecreuada i monosil·làbica a l'altra banda de l'auricular. Es veurien –si la Laura ho volia– en un lloc discret, apartat de mirades indiscretes; en un lloc on el temps es pogués descomptar durant unes hores i tinguessin temps per recordar altres temps, de record difícil. La Laura –desconfiada, evidentment– sabia de quins temps li estava parlant. Era de la guerra, segur; no en tenia cap dubte. I la Laura va sentir que en aquell moment no es podia fer enrere: per arribar fins aquí havia esmerçat mesos, dies i nits; s'havia allunyat del seu professor i havia posat en perill el seu futur professional. Li hagués volgut dir a la veu de l'altra banda del fil que no, però li havia de dir que sí, perquè sabia que així tot allò prendria sentit. Finalment prendria sentit.

Va dir un sí tremolós, ombrívol; poruc. No podia ser d'una altra manera, donat que estava parlant amb un fantasma que es negava a dir-li qui era. La veu li va dir que si quedaven, s'havia de presentar on ell li digués i

quan li digués; i que, en cas contrari, mai més no tornaria a saber d'ell. El temps se'ls estava acabant, va dir, i no podien fer-lo esperar. Va dir un nom, que la Laura no va entendre, i se'l va fer repetir:

- Demà al matí, a la *bauma*. No em falleu!

Va dir sí, pensant que podria tornar-s'ho fer repetir, però quan se'n va adonar la veu ja havia desaparegut i el telèfon feia un soroll que indicava que l'havien penjat. Havia dit la cauma?, la balma?, la sauna? Què coi havia dit aquella veu?

Caminava embadocada camí de casa, intentant reconstruir la conversa i buscant trobar la paraula que faltava al seu vocabulari.

- Recoï de vell xiroi i les seves manies! Podria haver-se assegurat que la Laura l'entenia, el coi de vell! –renegava la Laura–.

El Google –un cop a casa– anava descartant possibilitats: tot i que *cauma* semblava fer referència a un cap i, per tant, a un accident geogràfic, semblava que més aviat es feia servir com a sinònim de febrada. *Sauna* oferia massa possibilitats, i cap d'elles evident. *Balmes* n'hi havia moltes, moltíssimes. Però la cosa es tancava geogràficament en el moment de saber que en algun lloc les balmes eren anomenades *baumes*. Una balma, o bauma, era un abric rocós no gaire profund al peu d'un cingle o vessant rocallós d'una muntanya. No arribava a tenir la profunditat d'una cova i el que la feia diferent era que permetia que la llum arribés fins al fons de l'abric. La Laura va comprendre que tenia una balma per visitar. Era una elecció de casino: o tot o res. Havia de decidir que havia sentit el nom bauma a l'altra banda del fil telefònic, triar-ne una i l'endemà anar-hi a cercar el

propietari d'aquella veu. La intuïció era clara, però faltava que l'aposta fos l'encertada.

Una nova excursió

De bon matí, la Laura tornava a sortir d'excursió. Va tornar a baixar del tren a l'estació de l'Abella i la força de la gravetat la dugué als primers carrers d'Aiguafreda, sota l'atenta mirada d'algú que creia que la coneixia bé. Va evitar passar pels carrers principals i va enfilarse un seguit de carrers marcats amb els colors vermell i blanc del sender de gran recorregut. En sortir del poble se sentia satisfeta d'haver pogut fer aquell tros de camí en l'anonimat. No va tardar gaire a arribar a Can Bauma, les restes de la qual quedaven a la dreta del seu camí. De fet, poca cosa en quedava ja, de la masia que s'havia construït aprofitant l'esquerda a la roca. El que millor es conservava era un gran mur que tancava la part oberta a la paret natural. La Laura va treure el paper en què havia imprès la fitxa del catàleg de patrimoni que havia fet el seu antic mestre, i va comprovar que era cert que antigament aquell mur havia estat una gran columna per aguantar el sostre de la balma. També va poder distingir les restes del suposat forn de pa i d'una bassa enganxada a la paret principal de la casa. No hi havia cap signe d'ocupació recent. No semblava que ni tan sols un excursionista accidental hi hagués passat una trista nit. Es va abrigar i es va arraulir contra el mur, a la part de fora de la balma. Si tot plegat no hagués estat enmig d'un frondós bosc de pins, potser quan el sol avancés més cap a migdia els seus raigs acaronarien la cara de la

Laura. S'hi va arraulir, però allà no passava res, excepte un vent glacial que convidava a marxar-ne.

La Laura va estar allà i en aquella posició una bona estona, una estona suficient per quedar encartonada de fred i per arribar a la conclusió que s'havia equivocat d'indret. La veu metàl·lica del telèfon no havia vocalitzat prou bé i ella tremolava de fred a causa d'aquell pecat original. Per instint de supervivència va decidir sortir i tornar al camí que passava per sobre de la balma, on el sol començava a il·luminar tímidament. No es veia cap ànima enlloc. Havia de començar a acceptar que s'havia equivocat d'indret... Va fer el darrer esforç per tornar a pensar i lligar alguns caps... si el lloc era una balma i aquell home l'esperava allà, el lloc havia de ser més amunt i l'home no podia ser altre que... La Laura va deixar que el vent s'endugués les paraules que acabava de pronunciar en veu alta. No hi podia fer res més. Per sort no semblava haver-hi ningú allà a prop i les seves paraules ja s'havien perdut en l'infinit.

Va agafar la seva motxilla i va sentir els seus passos encaminar-se cap al nord, pujant una mica més, seguint el sender de gran recorregut. Tenia pressa per no arribar tard. Panteixava. I cada inspiració li feia arribar a l'interior dels pulmons petits cristalls de fred que se li clavaven com agulles. I això que queien uns tímids raigs de sol. Al cap de poc va veure la silueta de la casa, retallada sobre el cel blau, impol·lut, glacial. Era can Serra de l'Arca. A mida que s'hi acostava les arcades de l'eixida s'anaven distingint enmig d'un edifici pràcticament enrunat. Tot tenia aspecte de mort, de cementiri improvisat; i l'aire flairava a fum. No estava sola!

Però a la casa no hi havia ningú. La vista era espectacular: al fons, retallada en la muntanya del davant, altiva, majestuosa, s'aixecava la Figuera. Més a ponent, i ja al fons del tot, es retallaven les muntanyes de Montserrat, d'un blanc blavós que arribava enmig de la diafanitat de l'aire hivernal. El poble quedava pràcticament als seus peus. Un tren passava per la via, aliè a tot el que la Laura estava vivint. Cap al nord, per sobre de la casa i dels antics camps, un cingle blanquinós que amagava la resta del món posava un toc de bellesa en aquella raconada. Però la Laura no havia pujat fins aquí per fruir del paisatge i qui l'estava esperant tampoc. En els seus records, la balma que buscava quedava per sota de la casa, a la banda solella, just on li semblava intuir que hi havia un filet de fum. Havia arribat l'hora de descobrir amb qui havia parlat el dia anterior.

Va dirigir-se cap al caient del cingle. Un corriol desdibuixat baixava enmig del bosc ràpidament. A la Laura li costava mantenir l'equilibri i s'agafava a totes les mates i arbustos que trobava. A baix, un petit balmat en una paret de pedra rogenca. La Laura va entendre allò del fang vermellós en el mateix moment que veia una filagarsa de fum sortir d'un racó del refugi. S'hi va acostar lentament, molt lentament. Les cendres encara eren calentes i hi havia brases d'un vermell roent. No estava sola en aquell indret, notava en l'aire la presència d'algú més. Es va girar i el va veure arribar. Caminava cap a ella ranquejant. No hi havia dubte: aquell home era ell.

Es varen mirar com si es coneguessin de feia anys. Ella era més jove del que s'havia imaginat i ell semblava no tenir els anys que havia de tenir. Seguia duent aquella

barba de sempre, el cabell era blanc i els ulls, aquells ulls blaus, tenien la brillantor que els documents li havien mostrat. Finalment, tota la recerca havia adquirit sentit, perquè tots dos s'havien trobat en aquell lloc desert, un matí d'hivern que feia un fred blavós que es ficava als pulmons. Ell li va indicar el foc, i s'hi arrauliren.

Quan la Laura va veure que aquell home treia la seva manta, va sentir encara més fred. Però ell no la volia per tapar-se la seva àmplia esquena, sinó que li estava oferint a la seva acompanyant. La Laura va agrair el gest, potser una mica fora de moda en aquell moment. Mentrestant ell atiaava el foc amb una precisió admirable. En segons tingueren unes flames davant seu que escalfaren el gèlid matí. Havia arribat el moment d'escoltar.

Una història que es descabdella

Vaig néixer a la casa que hi ha sobre del cingle, un dia de maig de 1909, va començar a explicar aquell home. Era el més petit de dos germans que tenien dues germanes. Però, si hagués tingut ús de raó des del moment de néixer, hauria entès que les coses mai no em serien massa favorables. El meu pare va anar a l'ajuntament del poble, a dir que havia estat pare per tercera vegada, i quan –ritualment felicitat– li varen demanar com es deia la criatura, va dir que es diria Pere Serra i Pou. L'home que deia ser el meu pare m'acabava de retallar el cognom. Jo era fill d'un Frederic Serradelarca que, en ser davant del jutge municipal, va dir que jo em deia Pere Serra. Només Pere Serra. De serres n'hi ha molts per aquestes terres, però de Serradelarca només hi

havia el meu germà gran. A la meva germana gran també li havien posat el cognom de Serra i més endavant el meu pare faria el mateix amb la meva germana petita. Ho volia deixar clar des de bon començament: aquella casa seria sempre dels Serradelarca i no d'altra gent. Petit, indefens, havia estat condemnat en el moment de néixer a no ser res, a haver-me de guanyar la vida, no com a pagès, sinó com a jornalier per compte d'altres. M'havia de buscar la vida – com dieu avui dia– i deixar que el meu germà s'encarregués de l'herència familiar.

De jove vaig ser un nen normal, un nen que anava creixent en una masia força aïllada de la resta del poble. Veus que lluny que queda el poble des d'aquí? –li va preguntar–. La Laura va assentir-hi sense dir res. Vaig créixer sense saber què era una escola. Només vaig aprendre a llegir i a escriure en aquelles llargues hores a la presó, quan el germà mercedari em venia a buscar per parlar amb mi, al principi; després vàrem fer una mica de repàs, i de doctrina. M'ensenyava les paraules, a escriure-les i a llegir-les; i també la Paraula de Déu. Així vaig acabar d'entendre algunes coses que només havia sentit de tant en tant a l'església. Era un nen i m'escapava sempre que podia de les faldilles de la meva mare. Amb alguns altres nens del poble, anàvem a jugar a pilota davant la paret de l'església. Mentre el rector cantava l'ofici i els fidels del poble es donaven la pau, el més ferotge de la patuleia aiguafredenca suava rere una pilota apedaçada. Quan sentíem les campanes era l'hora de tornar a entrar discretament, enganxar-se a les faldilles de la mare i esperar que tot acabés i que el proper diumenge tornés a començar.

El pare, acabada la missa, ens duia a fer el vermut a la fonda del poble: quatre patates rosses, un got de vi i gasosa per als nens. Era un ritual repetit cada setmana: missa, futbol, vermut; missa, futbol, vermut; missa, futbol vermut... Un dia em vaig fer gran, deia la meva mare, i ja era hora de canviar el ritual. Tenia raó. D'ençà de llavors, ni missa, ni futbol, ni vermut. Baixava molt poc al poble, perquè em passava els dies a bosc, tallant arbres o fent piles de carbó. En aquells anys era un ofici ben pagat, sobretot el carbó. És ara que no val res, però llavors el carbó es convertia en or. Sobretot per a les grans famílies del poble, en Calixto i els de can Vila; ah, sí!, i els pòtols de la Figuera. Tenien la paella pel mànec. Pagaven el que volien als seus treballadors. Aiguafreda, Tagamanent, Sant Martí, Centelles, tots els pobles de la rodalia vivien del bosc. No hi havia cap indústria on anar a treballar. Les fàbriques del Ter eren massa lluny dels pobles i el Vallès no era massa més a prop. Era un món tancat entre muntanyes, vuit muntanyes en un paradís. Un paradís turístic. Els primers turistes havien arribat amb la construcció del ferrocarril. El tren els va dur, carregats de maletes i embalums, i rodejats de minyones i servei. A Centelles hi varen crear una gran colònia i a l'Oller també, però només varen donar feina a les fondes i botigues, i encara poca i en un segon moment. Els fills de les masies i de les cases del poble no teníem altra alternativa que anar a bosc, i treballar per als quatre cacics de sempre. Però a Aiguafreda va haver-hi un canvi, un petit canvi de grans conseqüències.

En Jaume Sobrevias

Un dia va arribar en Jaume Sobrevias. Era nascut als Hostalets i havia emigrat a Argentina, on havia après l'ofici de la construcció. Tenia tota la família als Hostalets i ja feia anys que no els veia. Quan va tenir un petit raconet va decidir que vindrien a veure els qui s'havien quedat aquí. Tenia un bitllet d'anada i tornada, però el matrimoni mai no faria el viatge de retorn. En ser aquí, la seva dona es va posar malalta. I varen decidir instal·lar-se en aquest poble. Varen quedar-se a Aiguafreda, jo diria que de lloguer, i mentrestant en Sobrevias començava a fer feines pel seu compte. Va teixir certa amistat amb els de l'Oller i els va acabar arrendant els forns de calç amb la intenció de convertir-los en una fàbrica de ciment. El ciment era molt més rendible. De calç en podia fabricar qualsevol. De fet, en Pere Boix era un calciner experimentat. La pedra per fer la calç només es trobava al fons de la vall, i des de Centelles fins al Figaró, seguint aquesta veta de pedra de calç, es varen anar obrint nous forns, cada vegada més grans i més industrials. En Sentias es va associar amb en Falgueras de Centelles i tenien a mitges la pedrera i els forns de Sant Antoni. El malparit d'en Falgueras havia connectat els seus forns a la xarxa elèctrica sense que ningú ho sabés. A Centelles, als anys vint, el servei elèctric havia passat a mans de l'ajuntament, sempre s'ha dit que per evitar que quedés sota el monopoli de l'Estabanell. Quan l'ajuntament va saber que en Falgueras s'havia passat de llest, tot varen ser excuses i presses per regularitzar la situació. Però et penses que li va passar res? N'hi ha que neixen estrellats!

En Sobrevias va començar a explotar el forn de calç mentre estudiava con fer el salt cap a la producció de ciment. No devia ser fàcil, perquè abans que ho arrendés ell ho havia explotat un enginyer foraster sense massa èxit. Però en Sobrevias era un home d'empenta: va fer construir una línia de vagonetes tirades per animals que portaven la calç que sortia dels forns fins a l'andana de la via morta de l'estació del ferrocarril. Si hagués pogut fer el salt al ciment, s'hauria fet d'or.

Però en Sobrevias era mal vist al poble. No era nascut a Aiguafreda i els Hostalets eren molt lluny per a la gent que com ell venien de l'altra banda de l'oceà. La gent del poble s'imaginava que allò ja era Osona, i que Aiguafreda era una cosa diferent. A més, en Sobrevias llegia, tenia una bona biblioteca i era capaç de seguir les notícies dels diaris i les converses de la gent. També tenia una ràdio. I aquell esperit emprenedor, que en un poble tan tancat es va convertir en emprenyador, molest. Ell ho sabia. Sabia que no era ben vist, però era conscient que l'època del carbó s'estava acabant. Els sindicats catòlics deien i repetien que l'electricitat permetria que cadascú tingués el seu teler a casa seva. En comptes de treballar en grans fàbriques, on els costums es corrompien i la revolució niava entre la borra, en Sobrevias somiava un món fet de petites cases –amb un hortet i una habitació on hi hauria un parell o tres de telers que farien anar els pares, els avis i els fills en harmonia—. Connectats a la xarxa elèctrica, no els caldria anar a pidolar feina als grans empresaris que, com l'Estabanell, volien impedir que la gent del poble tingués accés a l'electricitat i pogués fer-li la competència des de casa. Aquests grans empresaris

anaven a missa, però es feien el sord al que deien els sindicats catòlics i a les noves doctrines de l'església.

La casa, l'hortet i el teler, aquest era l'ideal d'en Sobrevias. Era un revolucionari. Passat el temps del carbó, en un espai sense aigua –aquí, amb els cursos irregulars del Congost o de la riera d'Avencó, no es podien fer anar fàbriques–, en Sobrevias anava fent petits passos per millorar un poble on els golls encara eren ben presents. L'aigua que hi havia al poble no donava per muntar una indústria. Si es volia canviar l'estructura productiva de la vall, calia electrificar el poble. Però si es volia dissenyar un poble petit, fet de cases petites per viure-hi la gent, amb electricitat i treball per a tothom, calia dur aigua a les cases. En Sobrevias ho va provar, però l'ajuntament –controlat pels quatre de sempre– li va denegar els permisos. Va haver d'esperar un temps prudencial i fer presentar el projecte per un home de palla. Finalment tindria la concessió de l'aigua que venia d'Aiguafreda de Dalt. Més d'un es va empenyar quan es va veure burlat pel murri d'en Sobrevias. Anys més tard li comprarien el subministrament d'aigües potables d'Aiguafreda, però no tardarien a adonar-se que era deficitari o que deixava ingressos migrats a canvi de moltes hores de feina. En Sobrevias devia somriure de l'infantilisme envejós d'alguns dels seus veïns: no havien estat capaços d'adonar-se que el negoci no era vendre aigua, sinó vendre cases amb aigua corrent. Sense aigua els estiuejants no compraven una casa. Sense aigua i sense electricitat.

El seu projecte de petites indústries familiars mogudes per l'electricitat no va tirar endavant, potser perquè els

obrers es varen deixar captivar pels cants de les sirenes dels sindicats de classe que anaven guanyant terreny mentre el sindicalisme catòlic –anomenat despectivament *sindicalisme groc*– anava sent cada cop més residual. En Sobrevias sabia que aquests sindicats, que volien tenir una àmplia implantació, jugaven amb els llocs de treball de les fàbriques. Si els amos no hi posaven remei –i al principi no els va semblar gens malament– eren els càrrecs del sindicat els qui decidien qui treballava, quan treballava i on. Quan l’amo o l’encarregat volien posar o treure un treballador, ho havien de consultar amb els líders sindicals. L’Estabanell pla que ho sabia! Si no s’hi avenien, els treballadors declaraven la vaga i tot arreglat. El tema va ser molt important. Poc abans de la guerra, dos germans Boix, del carrer Nou de l’Abella –ara no recordo quins eren, va dir– varen acabar a garrotades en una disputa que va començar en haver de decidir si es podia entrar a treballar en una fàbrica sense passar pel sindicat o sense ser-ne membre.

En aquells moments, Aiguafreda tindria dues o tres fàbriques, petites si les comparem amb les del Ter o del Vallès, però fàbriques al cap i a la fi. A més a més, en Sobrevias donava feina a alguns treballadors. El seu negoci de construcció contractava molta gent sense ofici. Era un treball molt ben pagat i de jornades més curtes i menys estressants, en comparació amb les feines del bosc. Però alguns propietaris treien foc pels queixals: entre les fàbriques i la construcció, bona part dels seus jornalers anaven abandonant el bosc o els demanaven augments de sou considerables. A l’altre extrem del Montseny, fins i tot s’havien organitzat en un

sindicat que agrupava roders i altres oficis vinculats a l'explotació forestal. En no trobar mà d'obra que s'hi volgués llogar, els grans traficants de carbó varen recórrer a oferir la feina a carboners i bosquerols vinguts d'arreu. Molts vingueren del sud de Catalunya o del país valencià: eren els anomenats *tortosins*. Feien les piles on es coïa el carbó de manera lleugerament diferent a com s'havia fet tradicionalment aquí, però el resultat era pràcticament el mateix: un producte deshidratat, lleuger i d'alt poder calòric que funcionava a la perfecció com a combustible per a les cuines econòmiques que cada dia eren més presents en les cases del camp i la ciutat.

En un poble tancat entre muntanyes com era Aiguafreda, l'ambient bullia com en una olla de pressió. En Sobrevias anava fent alguns diners, però sempre els reinvertia en algun nou projecte, especialment en aquella fàbrica de ciment que no acabava de funcionar. Un dia, llegint una enciclopèdia, en Sobrevias va descobrir allò de l'estrella de vuit puntes i va veure que el paradís turístic que era el seu poble estava rodejat, justament, per vuit muntanyes, tal com deia l'Alcorà. La metàfora li va agradar, i el constructor va fer de l'estrella de vuit puntes el seu ex-libris. Els anys passaven i en Sobrevias feia cases per a la gent del poble o per als estiuejants. Estava content d'algunes de les seves obres, i les va començar a signar amb el seu ex-libris. Somiava que el seu únic fill –la resta havien estat noies– algun dia arribaria a ser enginyer o arquitecte. Però els temps li jugarien una nova mala passada.

Algunes de les persones que en Sobrevias havia anat contractant, com en Baqué –i em sembla que el Tortosí també, va dir l'home–, quan va esclatar la guerra es

varen apuntar a les milícies anarquistes o comunistes i varen prendre el poder tant a Aiguafreda com a l'Abella. En Baqué va ser elegit president del comitè d'Aiguafreda, i després alcalde. El Tortosí, que segurament havia treballat al forn de calç de l'Oller, va ser el cap del comitè de l'Abella. Eren dos caràcters totalment oposats que només tenien un punt en comú. Un era comunista –del POUM– i l'altre era anarquista –de la CNT-FAI–; un era estimat en el seu poble, l'altre va tardar poques hores a convertir-se en el terror local. Però tenien en comú una suposada militància antifeixista, una militància que els feia veure enemics tant on n'hi havia com on no hi eren. I també els unia el fet que eren humans i que, amb una arma a la mà, es consideraven els amos del bé i del mal. De seguida va córrer la brama: en Sobrevias era un feixista. I la brama es va autocomplir: en saber que pel poble corrien aquests rumors, en Sobrevias es va amagar. Tot el seu món se n'havia anat en orris en pocs dies: els sindicats mataven els capellans que havien defensat un sindicalisme diferent, els comunistes acabarien perseguint els anarquistes i els trotskistes oblidant la guerra contra l'enemic comú, les monges del convent de Natzaret, amb qui mai no havia acabat de simpatitzar, li havien demanat ajuda, espaordides, amb una por que buidava les seves entranyes. L'aventura que anys abans havia iniciat un beneficiat de Centelles –en Fortià Solà i la Penya– d'imaginar un nou model de sindicat, de previsió social, un món nou sense extremismes, havia fracassat engolida per l'espiral embogidora de la sang. Allò no tenia marxa enrere.

En Sobrevias viuria encara uns anys més, però socialment i moralment era un home mort. La seva salut sempre va estar ressentida i als anys cinquanta va dir adéu per sempre més al seu projecte de reforma social. Els sindicats verticals no eren el que ell havia somiat i l'electricitat no havia dut aquell món nou de pau: la vall envoltada per muntanyes havia estat presa per l'exèrcit i la Guàrdia Civil. Mentre grups de maquis provaven de fer tornar el temps enrere, la cooperativa obrera que havia fundat s'havia convertit en caserna militar per detenir-los. Finalment, en Sobrevias va descansar en pau. Era l'any 1954.

L'home que ranquejava

La Laura havia seguit tot el discurs d'aquell home, un discurs que havia imaginat a partir dels documents, però que no havia pogut formular completament. Ell, mentrestant, havia anat atiant el foc. Recordava com en altres temps feia el foc amb carbó, perquè aquest no feia fum i això li permetia passar desapercebut. Però ara, mig segle llarg més tard, quan tothom l'havia oblidat, no corrien cap perill. Espanya s'havia convertit en una democràcia, tenia una constitució que feia dècades que durava –mai abans hi havia hagut una carta magna que estigués en vigor tants anys–. Era una constitució feta en un pacte, una constitució inacabada, però amb el pacte implícit que mai no s'acabaria de desenvolupar. L'electricitat arribava a totes les cases i feia funcionar eines com els telèfons mòbils que no necessitaven ni fils. Ja es parlava de cotxes elèctrics. Però aquesta era una

electricitat que enrampava, una electricitat despullada d'imaginari social: electrons de signe negatiu.

La Laura se'l va mirar dolçament, perquè les seves sospites s'havien confirmat i aquell home ranquejant era qui ella es pensava. Tenia els ulls blaus que deien els documents i que la gent amb qui havia parlat havia oblidat. Però no entenia què hi feia allà, en aquella balma freda i humida, al costat d'un foc que ni escalfava. Li estava oferint una mena de cafè d'un termo i l'havia d'acceptar, però no li feia cap gràcia beure el mateix cafè fosc que aquell mort del passat: aquell home havia mort l'any 1947.

L'home va endevinar els seus pensaments –i la Laura immediatament va pensar en les neurones especulars, en la telepatia o en la comunicació sense fils a través del temps i de l'espai–. Va fer un glop del suposat cafè i va continuar mentre deixava el termo prop del foc per ajudar-lo a mantenir la temperatura de la beguda. La Laura va desconnectar el telèfon que vibrava queixant-se que l'havien deixat mut.

Si has arribat fins aquí ja deus saber que vaig morir al 1947, no massa lluny d'aquí. Però no, no sóc cap fantasma, sóc en Pere Serra, el *Matagossos* per a tothom. Un dia vaig matar els gossos d'uns veïns i d'aquí em va quedar el malnom. A mi m'hagués agradat que em diguessin en Serradelarca Petit, però jo no havia de formar part de l'elit selecta dels pagesos locals. Saps que el meu pare era una de les grans fortunes del poble? La Laura va fer que sí amb el cap. Mira què en queda, ara, d'aquella gran masia: quatre runes i aquella eixida que tenia tan bona vista sobre el poble. Quan havia de prendre decisions importants o quan venien visites, el

meu pare sortia sota aquestes voltes i mirava el fons de la vall. Allà hi havia els carrers, la gent que els recorria, i alguns dels seus pocs amics. Mirant el poble des d'aquí dalt se'n sentia una part més. El contacte visual el feia més aiguafredenc, però jo crec que en sentia recança. En aquells dies els grans propietaris s'anaven acostant al fons de les valls, les masies –encara ocupades– eren gestionades per masovers que anaven a parts. L'elit pagesa havia de viure de rendes, tenir una casa no massa gran al nucli del poble i, de tant en tant, tornar a la masia on havien nascut tots els seus familiars. La propietat era la seva riquesa, o això es pensaven. Ara, el bosc no val res i les cases són aterrades. Mira els Grau: viuen de rendes mentre la casa els cau a trossos. Mira qui vulguis de les grans famílies del poble i veuràs que tenen grans cases que són carcanades sense ànima; parets deshabitades o sense funció. Són com una mà foradada per on s'escolen els diners que els seus amos hi inverteixen. Veus la Codina, allà dalt? En Modesto es pensava que amb el seu treball es podria convertir algun dia en propietari de la masia. Per quedar bé amb l'amo es va fer de Falange i es va inventar que jo havia matat el seu germà. Pobre desgraciat! No sé pas què s'ha fet d'ell, però des d'aquí es veuen perfectament les runes de la masia. L'amo va preferir deixar-la enrunar lentament abans que vendre-la al masover; així li pagava el favor que li havia fet quan em va denunciar al 1939. Ja sé què em vols demanar –va dir–. No, no el vaig matar jo. Varen ser els fills de puta del SIM, clar que m'han dit que aquests varen cremar tots els papers i que mai no se sabrà tota la veritat. Durant anys vaig intentar enxampar en Bayo, el porc que havia ordenat tota aquella

persecució. La guerra era perduda. Si Franco hagués volgut hauria acabat un any abans, però es va enrocar a l'Ebre. Mentrestant els del SIM seguien fent de les seves. Estaven més enllà del bé i del mal. Si hagués trobat en Bayo, a aquest sí que li hauria arrancat els ulls amb les meves mans! Fill de la gran...

En Matagossos va callar. Va agafar el termo, el va obrir i li va allargar a la Laura:

- Vols un altre trago de mate?
- Em pensava que era cafè.

No, no era cafè.

Quan els castristes varen conquerir el poder, vaig adonar-me que mai no em podria acostar al qui havia instruït les seves milícies —el coronel Bayo—. Estava constantment protegit i era un home respectat; em sembla que tenia algun càrrec en alguna acadèmia militar. Era impossible arrancar-li els ulls, en aquelles condicions, i la justícia espanyola sempre havia mirat cap a un altre costat. Vaig sortir de l'illa i vaig fer cap a Argentina. En Sobrevias encara hi tenia alguns coneguts o parents llunyans i abans de marxar m'havia dit que els anés a veure. Em va donar una targeta de visita seva, que em va obrir moltes portes. Ningú va preguntar mai res, perquè en Sobrevias era respectat per la seva integritat personal. Tant els feia qui fos jo i d'on vingués, en Sobrevias m'havia protegit i amb això en tenien prou. Crec que pertanyien a alguna germandat secreta, però mai no ho he sabut. Vaig començar una nova vida, també allà, dedicada al bosc. Mai no he estat res en aquesta vida, un bosquerol primer i un bosquerol transatlàntic després. Però he pogut sobreviure i avui som aquí, que és, en definitiva, el que compta.

La Laura seguia sense entendre res, però escoltava tot el que li deia aquell fantasma aparegut del passat amb un termo ple de mate. Tot i que el jutge no em va considerar culpable de l'assassinat d'en Lluís Montasell – el fill del masover d'aquella masia d'allà davant, la Codina–, vaig anar a parar a la presó per les meves activitats durant la guerra. Em varen caure dotze anys i un dia de presó, però com que no tenia delictes de sang em varen deixar anar el dia després que la sentència fos ferma. Vaig tornar a casa. El meu pare havia mort mentre era a la presó i ningú m'ho havia fet saber. Havia passat quatre anys sense rebre cap visita, llevat de la del meu advocat i una d'en Sobrevias. Ningú es volia complicar la vida anant a veure un home acusat de rebel·lió militar. Quan hi vaig tornar, Aiguafreda seguia més o menys com abans. Vaig arribar-hi caminant, al vespre. Em pensava que ningú m'esperava. Vaig anar a casa, on esperava trobar el meu pare i la meva germana. Només la vaig trobar a ella. Havia envellit, tenia els cabells blancs, estava arrugada com una patata vella. Es va quedar petrificada només de veure'm, i em va abraçar. Des que havia mort la meva mare, ningú m'havia tornat a abraçar. Em va fer passar. Encara conservava la meva habitació tal com quan havia marxat. Em va dir si sabia que el pare era mort i després me'n va donar quatre detalls. Tant hi feia. Jo no duia el seu cognom, al cap i a la fi. La Carme em va explicar que al 1942 al pare li havia apretat la baterola de fer-se canviar el cognom. Arreglant papers amb el nou ajuntament, va descobrir que li havien posat de cognom Serradelarca i va demanar de dir-se només Serra, que era el veritable cognom. Ningú va entendre què li havia

passat. O sigui, que només el germà gran, en Josep –el de Centelles–, es deia Serradellarca des de 1942. La família havia desaparegut, havien perdut la casa i la propietat. Potser ningú els havia perdonat que el pare hagués tingut el monopoli de la carn de xai i cabra durant la guerra. La meva germana Maria s’havia casat i vivia al carrer Sant Ramon. Es feien poc amb la Carme i amb en Josep. Gairebé ni es veien. Hi havia dies en què tots plegats passaven gana. La Carme havia provat de posar una botiga de carn i peix, però no se n’havia sortit. Acabaria fregant els terres del sanatori de tuberculosos del Brull, on es contagiaria d’aquest virus i moriria poc abans que jo. La Maria moriria pocs mesos després.

Sí, quan vaig morir m’havia quedat sol: sense pares, sense germanes, allunyat de la resta de la família, una família empobrida, i amb una etiqueta al front que deia “expresoner” o potser alguna cosa encara pitjor. El dia següent, la Guàrdia Civil es va presentar a casa de la meva germana. Varen preguntar per mi i em varen dur de nou a la presó de Granollers. No sé ni de què se m’acusava, només vaig descobrir una mica més tard que darrere d’aquest moviment hi havia un vell conegut: en Josep Grau de la Figuera. Llavors el meu antic amo ja era el cap de Falange i feia de jutge de pau; això li permetia controlar tot els fils que, com el del telèfon, sortien de la Figuera. Vaig estar un mes a la presó i si en vaig sortir va ser perquè no cabíem en aquell edifici que havia estat un convent. Els mateixos funcionaris varen informar el governador civil que se m’havien acabat els vint dies de reclusió que ell mateix m’havia imposat. Suposo que en Grau degué de pensar que ja havia après la lliçó. I era veritat: si seguia a Aiguafreda m’exposava a seguir

rebut visites de la Guàrdia Civil. Així que només em quedava l'alternativa de tornar-me a emboscar. Vaig venir aquí, en aquesta bauma, on de petits havíem jugat amb els meus germans. De tant en tant tornava al poble, a veure la meva germana Carme. Un dia també vaig anar a veure la Maria, però el seu home em va fer mala cara, i no hi vaig tornar més. El meu lloc era a les muntanyes. De tant en tant pujava sobre el cingle i mirava la casa que hauria de ser encara de la nostra família: era un munt de rocs que s'ensorraven cada dia més. Girava la vista enrere i veia el poble d'Aiguafreda al fons de la vall, hi veia la gent, però ja no m'hi sentia lligat. Eren com formigues, formigues d'aquelles del cul vermell que pessiguen com la mare que les va parir. Ells i jo formàvem part de mons diferents.

Eren anys difícils, els boscos eren plens de gent: carboners, llenyataires, caçadors, algun excursionista, el doctor Llobet –si sabessis el susto que li vaig fotre, al pobre doctor Llobet– i alguns patriotes que seguien fent la guerra pel seu compte. No eren militants polítics –parlo dels primers– eren gent que simplement no podien tornar a les ciutats i els pobles per no acabar afusellats. Alguns eren encara adolescents, però havien crescut en un clima de violència i guerra civil que els havia tret tots els complexos propis de la seva edat. Eren carn de canó que la Guàrdia Civil s'encarregaria d'anar picant poc a poc.

Un boig que no ho era tant

La Laura sabia bé de què li parlava en Matagossos: també ella havia hagut de passar més d'una vegada per

Aiguafreda sense deixar-se veure. Ell, de tant en tant, hi tornava a veure la seva germana, a robar quatre patates en algun hort i alguna gallina despistada fora del seu corral. Ell sabia com ningú que el bosc era habitat, que a les nits passaven persones sense fer soroll ni encendre cap llum. Que uns dies aquí i altres allà es veia la resplendor fugaç d'un foc atiat per algun emboscat. Feia temps que durava i la cosa s'anava escalfant. De nit passaven homes armats, homes inexperts guiats per uns ulls que escrutaven en la nit per evitar-se ensurts. A un d'ells el coneixia molt bé. Tenia cara de lelo però darrere d'aquells ulls perduts hi havia tots els camins i dreceres dels contorns. De tant en tant trobava maquis, que l'apuntaven amb una pistola. I tenia el valor d'anar pel seu poble dient que quan arribessin els maquis farien una bona neteja al poble. Ningú li feia ni cas; era lelo aquell home. O això volia fer creure a tothom.

Sí, digueu-li boig al lelo, si voleu. Que de boig no en tenia ni un pèl. Com que durant la guerra el Tortosí li havia disparat un tret al braç, tothom es pensava que s'havia passat a l'altre bàndol. Però després de la guerra va començar a amenaçar els nous càrrecs feixistes. Digueu-li lelo si voleu, però no tonto. Darrere l'aparença de mig boig, d'aquell que no hi toca, hi havia l'oncle d'un capità de la resistència francesa. Només a ell se li permetia dir públicament que estava al mateix costat dels rebels. Si el tancaven a la presó s'ho prenia com una bendició, com a mínim tindria alguna cosa per dur-se a la boca i així podria parlar amb qui volgués. Era ell qui mantenia la moral entre els detinguts antifeixistes, qui duia missatges dels familiars als presos. Només era analfabet pel que li interessava i tenia una memòria prodigiosa

que li permetia memoritzar les cartes que després llegia als presos. Així, quan el registraven a l'entrada, no li trobaven mai res; cap paper no el comprometia. Si algun dels presoners sortia en llibertat, ell sempre recordava en quina escletxa de la muntanya havia deixat les seves cartes, que sabia de memòria, però que per als seus destinataris tenien un valor sentimental molt gran.

Si no hagués estat per la seva presència a la vall de l'Alt Congost, els dirigents del Partit Comunista mai no haurien pensat a instal·lar un campament a les rodalies de Vic. No va ser idea seva; ell era un home del poble, sense instrucció. Qui en va saber veure el valor estratègic va ser el seu nebot, en Julià. Era capità de la resistència i quan es va plantejar la tàctica a seguir, allà a l'exili, quan encara la segona guerra mundial no havia acabat, es va aixecar enmig de la reunió i va dir:

- El corredor del Congost és una feina per als Boix.

Tenir un oncle així era un regal per a qualsevol grup guerriller. Si la Guàrdia Civil el detenia i li demanava què era aquell paper que duia a la butxaca, d'una revolada se'l ficava a la boca i deia que era el seu esmorzar. De fet, era tan pobre i passava tanta gana que no us estranyi que hagués dit a algú que volia trobar-se la Guàrdia Civil amb un paper a la butxaca. Sempre duia un escuradents penjat a la boca, per si de cas se la trobava fit a fit. No, no és broma –va dir en Matagossos–, era tan boig que ningú pensava que els maquis el poguessin aprofitar. I a més, tenia un parent que era esgarrat i per aquest motiu viatjava gratis amb el tren. La primera vegada que la policia armada el va detenir no anava equivocada: ell era l'enllaç amb la resistència del

Ripollès. La seguretat de Boix Corachán –el Martillo, ho sabies?– i els seus homes depenia d'aquell seu parent llunyà. Haguessis dit que era tonto del cul, i potser hauries encertat, però ell creia que jugava una pel·lícula de lladres i policies. Era com si estigués en un joc de rol. Quan fins i tot l'ajuntament el va defensar davant les acusacions de ser un enllaç amb la guerrilla, el seu valor estratègic va pujar com el petroli. Crec que ell en va ser conscient fins al darrer moment de la seva vida.

- D'això no en diuen res els papers, va pensar la Laura. I en Matagossos va continuar:
- Els papers no diuen la veritat, noia.

La Laura no entenia com podia ser que li hagués endevinat el pensament. Allò era prodigiós. Mentrestant ell seguia: hi havia un nano jove que volia alguns papers sobre tot això. No sé com havia arribat fins a mi, però un dia se'm va plantar a la casa on m'estava a Argentina. Un antic conegut d'en Sobrevias me'l va adreçar, segur que sense sospitar res, absolutament res. El cas és que estava palplantat davant la porta demanant per parlar amb mi. Duia un vés a saber què d'excusa.

Un jove alt i ben plantat

No en podia saber res, perquè allò ningú ho sabia. I a més, en Matagossos feia anys que era mort. Aquell jove parlava com un savi, era alt i ben plantat, però la veu li tremolava. No estava segur de ser on volia ser i menys encara de voler seguir estant allà durant gaire temps. Els ulls blaus se'l miraven de dalt a baix i la seva boca li deia que no el podia ajudar, que l'havien informat malament. Com podia ser? Què havia passat a l'altra banda de

l'oceà que ara anessin a destorbar la vellesa del Matagossos? Alguna cosa devia saber aquell jove que insistia a preguntar si encara hi havia en Baqué en algun lloc del món. Ell prou bé que ho sabia, que en Baqué havia fugit a Veneçuela. Però calia fingir no saber ni qui era.

I aquell jove alt i ben plantat, amb veu de savi, seguia preguntant. Tots dos sabien que era qüestió de temps, que si no li deia res, marxaria pensant que s'havia equivocat. Però el nano era dur de pelar. Anava insistint: tornava al tema d'en Baqué i després preguntava per la Tomassa, la seva dona, i feia referències al POUM, i a noms de gent de Falange del poble... però res. Ell seguia sense recordar res. I en Sobrevias què?, quin paper havia jugat l'exalcalde d'Esquerra Republicana en tot plegat? Potser el jove ben plantat va notar que alguna cosa punxava per dins el seu interlocutor, però tenia clar que no deixaria anar cap mena d'informació, si és que la tenia. Li va deixar una tarja de visita per si recordava alguna cosa, però en Matagossos no la va fer servir tot i que ho havia recordat tot en un instant.

Algú en aquella balma va dir que el món tenia, més o menys, la mida d'un mocador de butxaca i amb això la Laura va comprendre qui era aquell jove alt i ben plantat, amb veu de savi. L'havia tingut de professor, primer; i d'amant després. Aquell no podia ser altre que... el mateix Mon. Sí, recordava perfectament que aquell estiu en Mon havia decidit anar de vacances a Argentina i que quan ella li deia que l'hi volia acompanyar, sempre li responia tendrament que no i li omplia la boca de petons perquè callés. Aquell cabron ben plantat havia arribat fins al mateix Matagossos i no

l'havia reconegut! Però ara, veient tot el que havia passat en els darrers mesos, res no li estranyava, a la pobra Laura. No era veritat que tot hagués començat quan el seu professor li havia demanat de què volia fer la tesi doctoral i ella havia triat fer-la sobre la guerra civil en aquest coi de muntanyes perquè de jove hi havia estiuat. No, no era veritat: res no la unia a Aiguafreda. Havia triat aquesta recerca perquè mentre en Mon va ser fora va poder anar al seu despatx per parlar amb un altre professor i s'havia endut una carpeta amb apunts d'en Mon. En Mon estava obsessionat amb el POUM d'Aiguafreda i sabia que en Baqué i la Tomassa eren encara vius. Només ells podien dur-lo fins a la informació que buscava. El que en Mon no va tenir temps d'acabar de saber era que aquest parell estaven vivint a Aiguafreda, on havien tornat amb la democràcia. Aquest pensament va ser com un llamp que en la nit havia interromput les paraules del Matagossos.

El guiatge nocturn

Al principi cap dels homes de la nit es volia fiar del Matagossos, donat que no havia estat comunista i que, a més a més, havia desertat de l'exèrcit republicà. Però la necessitat fa la funció i si no hagués estat pel Matagossos, el dia de Nadal de 1944 hi hauria hagut un riu de sang corrent per l'Alt Congost. Aquell dia varen matar en Ricardo, un maqui que preferí suïcidar-se abans de caure a mans de l'exèrcit.

Feia un dia fred i boirós, més boirós del que era habitual a Aiguafreda. Un grup de guerrillers anava per les muntanyes desorientat i se'ls veia cansats. En

Matagossos els va veure mentre preparava una carbonera a la baga de can Carlos. Ells no es varen adonar de la seva presència. Alguna cosa es va desencadenar dins del cap del Matagossos. Aquell matí havia vist els soldats que pujaven cap a Puig-Agut. En Matagossos va pensar que devien pujar fins a Tagamanent i que no s'acostarien cap a la baga on feinejava. De tota manera, tenia un ull a la feina i l'altre al camí. Cap al migdia encara no havien passat, fet que el feia pensar que no haurien pujat a Tagamanent. Encara que haguessin agafat un altre camí els hauria sentit, acostumat com estava a escrutat tots els sorolls de la muntanya. Era clar que no havien passat la carena del Turó Vermell. Quan va veure els guerrillers, va tenir la intuïció que anaven directe a la gola del llop i va decidir sortir-los al pas. Quan el varen veure el varen apuntar amb les seves armes i el feren aixecar els braços. Ho va fer i s'hi va acostar molt a poc a poc, sense fer cap moviment bruscat. De seguida va veure que qui li estava parlant era el líder del grup. S'hi va acostar i només se li va ocórrer dir: "els soldats són allà baix". No s'ho volien creure, perquè no n'estaven informats. Però és que els soldats feia tot just un mes que havien arribat al poble. El que cap d'aquells homes no sabia era que el seu confident –en Pere Boig– aquells dies havia estat detingut i no havia pogut fer arribar aquesta informació als homes del sud de França. Mentre el qui comandava el grup interrogava el Matagossos, algú els va interrompre per dir-li que, si aquest tenia raó, els altres estaven en perill. Pel que va entendre el Matagossos, el grup es va dividir en dos abans de sortir del Pla de la Calma. S'havien de trobar a les envistes d'Aiguafreda, on

situarien un vigilant dalt d'un turó, descansarien i el dia següent continuarien la seva marxa. Era una maniobra rutinària de precaució, però ells no comptaven amb què el poble havia estat ocupat militarment. Si era així, s'havien ficat just a la gola del llop. No varen tardar a sentir les seves dents metrallant-los.

Els temors d'aquells homes es varen fer realitat quan varen sentir alguns trets que venien de Puig-Agut. Aquella va ser una nit de Nadal ensangonada. En arribar prop de la masia, el segon grup la va trobar deshabitada, però no hi varen veure res estrany. Segurament els habitants de la casa havien baixat al poble per celebrar la Missa del Gall. Un parell o tres d'homes havien saltat la finestra de la cuina i eren a l'interior de la casa provant de trobar algú o alguna cosa de valor. Els altres s'esperaven a l'era, just al davant de la porta de mig punt que donava entrada a la casa. Quan algú va insinuar que tot plegat li semblava estrany, ja era massa tard.

Algú va cridar des de la foscor. Eren els soldats, que els demanaven que es rendissin. Conscients de la seva situació, varen deixar escapar un parell de trets, però de seguida els de fora deixaren les armes al terra i avançaren cap a on els deien amb les mans al cap. Però els qui eren dins de la casa optaren per una altra estratègia: calia resistir, perquè potser els seus companys –que estaven parlant amb el Matagossos, tot i que ells no ho sabien– podrien donar un tomb a la situació. Però l'altre grup, en sentir els trets, va optar per tornar enrere. Varen encanyonar en Matagossos i l'obligaren a treure'ls d'allà. Murri i coneixedor de camins i corriols, el guia els va dur cap al sud, pel mig del

bosc que hi ha entre el Soler i Cruells. Anaven fora de camí, perquè en Matagossos sabia que els soldats mai no s'allunyaven del terreny fressat. Mentre no sortissin al camí, res no havien de témer. Des del torrent de la Dona Morta varen pujar cap als peus de Tagamanent, que varen deixar a la dreta. De tant en tant la boira i la claror de la lluna els permetien veure'n la silueta de l'església retallada contra el cel emboirat. En arribar al camí, en Matagossos va voler ser el primer a travessar-lo. Sabia que estaven sols, però potser hi havia la patrulla de la Guàrdia Civil que anava de paisà. Aquests eren pitjors que l'exèrcit: es movien dia i nit si era necessari, i anaven vestits de bosquerols. Si trobaven en Matagossos els coneixeria de seguida, perquè sabia qui treballava a cada pam d'aquells boscos.

Però no hi havia ningú. Quan en Matagossos va ser a l'altre costat del camí, amagat enmig del bosc, va fer el senyal que havien convingut, aquell soroll típic dels mussols. D'un en un, amb les armes carregades, els guerrillers varen anar passant a intervals regulars. Quan el grup es va haver replegat, el Matagossos els va fer baixar per un camí de molt mala petja cap al sot del Purgatori. En aquell moment, aquella casa ja feia dècades que era abandonada. Quedava tan desavinent de tot arreu que era pràcticament impossible que cap passavolant s'hi hagués refugiat. En Matagossos els va fer separar i avançar en ventall, separats una cinquantena de metres els uns dels altres, per si de cas. En arribar a la casa, el que duia el comandament del grup va ordenar al Matagossos que anés a mirar què hi havia a dins. En va sortir i els va fer un senyal perquè hi entressin. La casa era buida. S'hi va instal·lar la major

part del grup, excepte un home que va quedar apostat a fora fent guàrdia. En Matagossos sabia que no els molestarien en tota la nit. El camí estava molt perdut, perquè feia anys que no es feien piles de carbó en aquella torrentada, i ningú s'atreveria a aventurar-s'hi de nit. Imagineu-vos què suposaria avançar per un terreny emboscat i desconegut, una nit fosca i humida, sabent que aneu a l'encontre d'un grup d'homes armats que estaran apostats darrere de qualsevol arbre o de qualsevol roca. Era un suïcidi anunciat; cap comandament militar gosaria donar aquesta ordre a les seves tropes. Només un caporal de la Guàrdia Civil, el que comandava la partida de camuflatge, podia tenir valor per emprendre aquest camí. Però en Matagossos sabia que no era per allà. Podien dormir tranquils, que ningú els amoïnaria.

Els homes, exhausts després de tot el dia i part de la nit de caminar fora de camins petjats, acabaven de muntar les seves màrfegues per dormir quan sentiren, a la llunyania, uns trets. Algú havia estat descobert per l'exèrcit o la Guàrdia Civil i havia decidit fer-los front. Era en Ricardo, un dels tres guerrillers que havien entrat a Puig-Agut. Els companys que s'havien quedat a l'era s'havien rendit quan varen aparèixer els soldats, i els dos que eren amb ell dins de la casa, provaren de saltar per una finestra del primer pis. A baix els esperaven alguns soldats que no tardaren a reduir-los i lligar-los. Sol, suant sang, en Ricardo no es podia lliurar als soldats. Pel seu passat, sabia bé que no tardarien a afusellar-lo. Resistir tampoc no tenia sentit, ara que la resta de la partida havia caigut a mans de l'exèrcit. Només li quedava una solució: aguantar tot el que pogués i fer el màxim de

soroll possible per avisar els companys de l'altre grup. Va acostar-se a la finestra, va trencar el vidre amb la culata de la metralladora, i va disparar una ràfega cap a la foscor. Alguns trets li respongueren de seguida. Després es va fer un silenci sepulcral. Va disparar una altra ràfega i va sentir una forta explosió a l'altre costat de la casa. Sabia que li quedava poc temps. Es va recolzar el canó de la seva arma al cap i, quan el primer soldat arribava a la sala on es trobava, va prémer el gallet. Tot havia acabat per a ell. Va tenir un darrer pensament i va desitjar que els seus companys haguessin sentit els trets i que la seva mort no hagués estat en va. Mai va poder tenir la confirmació que havia estat així.

Quan el Matagossos va fer una pausa en el seu relat, la Laura va recordar que Cándido Juárez havia format part del grup comandat per Martillo. En entrar en terra espanyola no va sentir l'alenada de les masses darrere del seu clatell, sinó una gran indiferència per part de la població catalana. Per a la major part de la gent, la guerra feia temps que havia acabat i, tot i que passaven gana, encara eren vius. El plaer d'estar viu havia anorreat el seu desig de revolta. Quan en va ser conscient, el grup amb què anava –format a l'inici per una cinquantena d'homes– es va desmoralitzar. Quan l'exèrcit els havia encerclat i la major part dels seus companys –inclòs el capità Martillo– s'havien rendit, varen avançar cap al sud, provant d'arribar a Barcelona. Però tenien la Guàrdia Civil que no els deixava de petja. El que no sabien era que aquí els esperava l'exèrcit. Decidiren avançar en dos grups diferents. El seu era format per set homes. Anys més tard ho va resumir

amargament: *“Del grupo de 50 que habíamos pasado la frontera sólo quedábamos siete, y el día de Nochebuena de 1944 nos detuvieron en Aiguafreda (Barcelona)”*. De fet, els varen detenir a Tagamanent, perquè Puig-Agut, tot i la proximitat a Aiguafreda, forma part d'aquell municipi. Puig-Agut era propietat de Calixto Fontdevila, un dels caps de la Falange d'Aiguafreda –aquest cop sí– que l'explotava amb uns masovers que feia tres anys ja se les havien tingut amb en Pere Boix.

La Laura recordava els fets vagament. Tres anys abans, en Pere Boix sortia de Puig-Agut una nit en què no tenia res per menjar. Hi havia entrat a veure si hi trobava alguna cosa, però va tenir la mala fortuna que el masover i el seu fill el varen veure en el moment de saltar la tanca de la casa. Hi varen haver corredisses i el pare es llençà als seus peus, el féu caure i l'empregueren a cops de puny. Mentrestant, el fill havia tingut temps d'anar a casa, agafar l'escopeta de caça que sempre tenia carregada, sortir darrere del fugitiu i disparar-li un tret en una cama. Era al vespre, i els masovers varen dir que havien baixat a Aiguafreda a donar-ne part al jutge de pau, però que en no trobar-lo se'n varen anar tranquil·lament al llit. Mentrestant en Pere Boix es dessagnava sota una nit d'octubre en què va poder comprovar que els estels, a la nit, es movien i canviaven de posició. Els Crua –així es deien els masovers de Puig-Agut– eren una família nombrosa, amb 10 fills per mantenir. No tenien diners ni per pagar la llicència d'armes, però a la que poguessin ho farien –varen dir– perquè estaven afiliats a la Falange. No podia ser d'altra manera, sabent que el seu amo era en Calixto

Fontdevila, que els havia anat a buscar al sud de Catalunya.

La Laura creia que calia fer cas dels informes que deien que en Pere Boix en aquell moment no tenia cap mena d'antecedent judicial. A més, durant la guerra s'havia posat de part dels nacionals –la Laura recordava aquella escena increïble en què el Boig es va presentar a la seu del comitè reclamant la seva arma i en va sortir amb un tret al braç– tot i que quan el conflicte va acabar va posar els nous càrrecs municipals com a objecte de la seva ràbia. En Boix era un antisistema compulsiu. I no tenia res de tonto, com sabien molt bé els responsables de la Falange del seu poble.

Quan el varen deixar en llibertat, en Boix sentia que els Crua, aquells falangistes d'aparador, li havien de pagar el mal que li havien fet. Una nit, mentre el pare i els seus nanos feien carbó, algú va disparar amb una escopeta contra un dels fills. No calia ser Sherlock Holmes per posar en Pere Boix com a principal sospitós del fet.

En Matagossos va continuar dient que en Crua era tan malparit que fins i tot havia destrossat la vida del seu germà. Eren com la nit i el dia, els dos germans. Mentre en Josep vivia a Puig-Agut, el seu germà Joaquim era el masover de la Casanova de Sant Miquel. Un dia en Josep va enviar una filla menor d'edat a casa del seu germà, amb la intenció que s'hi quedés fins que fos gran. Eren deu germans i no els podien mantenir. Així que a casa del seu germà havia d'estar segura. Però al cap d'un temps a la noia no li venia la regla fins que es va descobrir que estava embarassada. De seguida en Josep va fer córrer la veu que el seu germà l'havia violada i ho va denunciar al jutjat. En Joaquim i la seva dona tenien

clar que era una maniobra per treure'ls alguns dels escassos diners que havien pogut estalviar. Finalment el cas es va sobreseure i la noia es va acabar casant amb un antic nòvio que havia tingut i que no va tenir valor de dir que la criatura no fos seva. De tota manera, en Joaquim i la seva família van haver de marxar del poble per les acusacions de què havia estat objecte i se'n va tornar cap al sud de Tarragona. Abans, però, havia fet un gran favor al Matagossos, perquè ell i la seva dona havien declarat que el dia que es va assassinar en Lluís Montasell els carabiners s'havien instal·lat a la seva casa, i comentaven que havien matat un emboscat. Aquesta declaració i la d'en Sobrevias varen ser les que varen lliurar en Matagossos de la pena de mort.

A una banda i l'altra –deia en Matagossos– la família Crua era la viva imatge de la guerra que encara no havia acabat: dins de les mateixes famílies hi havia persones a cada bàndol.

Els maquis a la Casanova

Per aquelles dates, els pobles de l'Alt Congost estaven ocupats militarment. La Guàrdia Civil no havia pogut contenir l'ofensiva maqui i s'havia demanat la col·laboració de l'exèrcit per perseguir els rebels. Després de la mort de dos maquis a la Font dels Enamorats, un altre soldat –ja era el segon– va morir entre la Casanova de Sant Miquel i can Serra de l'Arca.

Des del Purgatori, en Matagossos va guiar aquell grup de guerrillers cap a la riera d'Avencó, amb la intenció de dur-los cap al Brull i apartar-los del centre d'accions militars. Va ser una etapa esgotadora, durant la qual

hagueren de travessar dues carenes que es feren interminables per a uns homes que, tot i estar cansats, no havien pogut dormir aquella nit. Havent sentit els trets, temien pels seus companys i també per ells mateixos. Els espetecs de les armes s'havien sentit molt a prop i encara que el Matagossos els hagués dit que estaven segurs en el lloc on eren, no s'ho havien cregut. Mal dormits i cansats de dies de marxa, se'ls féu molt difícil aquella ruta que seguia corriols de carboners per no arriscar-se a sortir als grans camins ni deixar-se veure per la gent de les masies. Anaven sempre per dintre del bosc, amb el Matagossos uns metres endavant perquè si trobaven algú tinguessin temps d'amagar-se o posar-se a la defensiva. Cap al vespre arribaven a la Casanova de Sant Miquel, una masia lleugerament per sobre de la riera d'Avencó. El Matagossos sabia que els masovers havien declarat a favor seu a petició d'en Sobrevias i, tot i que no els havia tornat a veure des d'abans de l'inici de la guerra, estava segur que els ajudarien. I per si de cas, les armes els donarien arguments perquè col·laboressin amb la seva causa.

Al ser a les envistes de la casa, no veieren res estrany. El que no sabien era que poques hores abans hi havia estat un grup de soldats i guàrdies civils. Havien demanat si a les rodalies hi havia alguna casa on apostar-se i s'havien fet conduir fins a can Serra de l'Arca. Un grup de soldats es va quedar camuflat a la pallissa de la casa, mentre el masover acompanyava la resta del grup a la casa natal d'en Matagossos, que en aquell moment, tot i estar caient a trossos poc a poc, era encara habitada.

El masover de Serra de l'Arca era al poble, on havia anat a missa, i es va emportar un bon ensurt en veure la casa

plena de soldats i guàrdies civils, i la seva dona amb aquells ulls que volien sortir de les seves òrbites. Va comprovar que ja s'havien fet convidar i eren asseguts a taula, però no es va atrevir ni a pensar que tenien una mica de barra. Tampoc no va protestar quan li insinuaren de quedar-se a dormir a l'habitació del matrimoni, que era la que tenia millors vistes sobre les rodalies.

Després de sopar, el masover de la Casanova –que havia conduït els soldats fins a Serra de l'Arca– va ser convidat a tornar a casa seva, però, com si fos un nen, es negava a fer el camí de fosc i tot sol. La Guàrdia Civil deia que l'acompanyés algun soldat, i els militars feien l'orni dient que podia tornar tot sol, que no corria cap perill. Finalment, s'ho varen fer a les palletes, els soldats varen perdre, i varen triar en Miquel Miralles per acompanyar-lo fins a la casa. Havent-hi els seus companys, que havien ocupat la pallissa, es podia quedar a dormir amb ells i al dia següent ja es retrobarien.

Però mentrestant les coses havien canviat allà baix. El grup que en Matagossos guiava havia arribat a la Casanova. Les dones i els nens de la casa se'ls miraven amb cara de pànic, perquè sabien tot allò que no podien explicar: que segurament hi havia soldats a la pallissa i que a can Serra de l'Arca hi havia l'exèrcit i la Guàrdia Civil. Abans de sopar, varen resar el rosari amb més devoció que mai. Quan el masover i en Miralles –el soldat que l'acompanyava– varen entrar a la casa, de seguida es varen veure encanyonats. En Matagossos va assenyalar en Crua i va dir als seus companys:

- Aquest és dels nostres. No li feu res!

S'assegueren al voltant de la taula i discutiren què feien amb el soldat, a qui evidentment havien prèviament desarmat. Mentrestant, els soldats que s'havien refugiat a la pallissa estaven cagats de por i decidiren sortir discretament per la porta del darrere –per on s'entrava l'herba acabada de segar– i pujar fins a Serra de l'Arca. Un cop allà, varen trucar a la porta i, un cop a dins, el masover i la seva família els sentien discutir sobre què havien de fer. Finalment cridaren el masover i l'enviaren a dur un missatge a l'alcalde d'Aiguafreda; segurament li demanaven reforços i que hi pugés el sometent. Però quan va tornar a casa, ja no hi quedava ningú i no en va saber res més. Només els va quedar un esglai que no oblidarien mai més per llarga que fos la seva vida.

Quan els soldats de la pallissa marxaven, en Matagossos va sentir una fressa i va esperar uns minuts a dir-ho als qui anaven amb ell. Si alguna cosa no volia el pobre carboner, era que s'esbatussessin entre ells. Per això els havia dut fins allà: perquè no es trobessin amb l'exèrcit. I, si l'havien trobat, li semblava que no era qüestió de provocar el que feia dos dies que intentava evitar. Com que en Miralles feia nosa i insistia a marxar cap a Serra de l'Arca, el deslligaren i el dugueren acompanyat d'un parell d'homes. En Matagossos mai no va saber què havia passat, però al cap d'una estona varen tornar aquell parell de guerrillers dient que el presoner havia estat mort en intentar fugir.

Emprenyat i fet una fera, en Matagossos va ordenar que aquells homes agafessin les seves coses i que el seguissin sense protestar. No volien ni podien, però finalment li varen fer cas. Si no haguessin matat aquell soldat, el dia següent, ell els hauria dut per la carena de

Serra de l'Arca. Però en aquell moment estava tan indignat que va preferir treure-se'ls de sobre com més aviat millor. Durant la nit varen remuntar la riera del Pujol per la riba dreta, seguint camins de carboners i avançant fora de senders en molts indrets. Sabien que havien d'estar callats si no volien ser descoberts per la gent del Pujol, de Picamena o de Ferreres. La vall, de tan tancada com era, permetia una transmissió de sorolls molt precisa. Per sort, avançant en complet silenci, els homes eren pràcticament invisibles enmig de la foscor d'aquells alzinars. No faltava gaire perquè sortís el sol quan el Matagossos s'aturà davant d'una barraca que hi havia a les Rodones del Solà. Era de carboners o d'artigaires. Ell hi va entrar, va veure que no hi havia ningú a dins i els va convidar a entrar. Tot i posar un home de guàrdia, com que es va adormir d'esgotament, aquella nit en Matagossos no va tenir cap problema per sortir discretament i donar per acabada la seva aventura guerrillera. Quan es varen despertar, era gairebé migdia, però seguien vius. Aquells homes mai no varen saber si havien estat guiats pel Matagossos, si aquell home era el seu àngel de la guarda o si, simplement, tot havia format part d'un somni.

Una mort anunciada

Els fets varen tenir lloc el 29 d'octubre de 1947, un dimecres. Aquell dia els mitjans de comunicació preveien que les precipitacions que ocupaven el centre de la península es desplacessin cap a l'est i, per segon dia consecutiu, a Catalunya fes un temps rúfol i humit. Tot i això, en el lloc dels fets només va ploure dèbilment.

La Guàrdia Civil va fer un informe en què es deia que, trobant-se prop del Pujol de Tagamanent, un destacament que vigilava els boscos havia trobat un home armat que sortia d'una cabana coberta amb una lona. Era un tendal que havia agafat d'un vago de tren de l'estació de l'Abella i que tenia guardat en aquesta balma per si calia protegir-se del fred i la humitat. Varen dir que era al Pujol, però tot això que ara t'explicaré va passar aquí mateix, va continuar en Matagossos. Devien ser les set del vespre, de finals d'octubre, quan el sol anava de baixa.

Segons la Guàrdia Civil, quan em varen cridar l'alto, els vaig disparar amb la meva escopeta i això va engregar un intens tiroteig. Al final em varen ferir –tres bales als pulmons, deia el cos armat–, i quan es varen acostar varen descobrir qui era jo. S'havien trobat cara a cara amb el Matagossos –el “cèlebre bandoler” dirien el dia després de la meva mort els mitjans de comunicació–, l'havien apartat de la circulació i encara no sabien de qui es tractava. En Gómez de seguida ho va veure clar. Jo era aquell a qui tant havien buscat en els darrers mesos, aquell que era la preocupació de tots els seus comandaments i fins i tot del governador civil. Oficialment em varen interrogar i em varen dur al dispensari d'Aiguafreda, on vaig morir just passada la mitjanit.

Varen fer constar a l'atestat que jo havia incriminat en Quim Codina, el sereno d'Aiguafreda. La veritat és que érem bons amics i que havíem treballat junts, però el varen agafar com a cap de turc per fer veure que alguna cosa s'estava fent per protegir els ciutadans de bé. En Quim era tan innocent de tot el que se l'acusava, com ho

era jo de la mort d'en Montasell, però més d'un necessitava veure maquis i rebels darrere de cada cantonada. Normalment en Gómez no anava vestit de guàrdia civil. Era de la brigada, que en deien ells. I el cabró sabia que l'olor de colònia i la barba afaitada delataven els membres del cos armat que, com ell, es feien passar per fugitius. Per això, quan sortia a fer alguna missió, abans de res, es passava dos dies amagat en alguna balma i després corria pels rodals com si fos un guerriller extraviat. Més d'un company havia confiat en ell i havia acabat arrossegant els seus ossos fins a la presó per aquesta badada. Però amb mi no podia. Sabia més jo d'ell que ell de mi. Per a ell en Matagossos era tan sols una llegenda que treia la son del governador civil.

Sabíeu que el governador civil va venir a l'enterrament d'en Bordas? La Laura ho sabia perquè ho havia recollit la premsa de l'època i li havia confirmat el fill del difunt. En Bordas era un fonedor que treballava als tallers que hi havia a Aiguafreda. Durant la guerra es varen reconvertir per dedicar-se a fer material bèl·lic. Tothom que sabia treballar el ferro o que era capaç de dissimular prou la seva inexpertesa en aquesta feina estava exempt d'anar al front. Es pensava que treballant a la fàbrica ja havien fet la seva contribució a la causa republicana. Això explicava que a Aiguafreda el tema dels emboscats no hagués tingut cap transcendència: aquí no calia emboscar-se per evitar anar al front; n'hi havia prou amb tenir algun contacte que t'enxufés a treballar a la CEMSA.

La mort d'en Bordas va ser una desgràcia. Érem amics, ell i jo. En els bons temps havíem anat junts a caçar de

tant en tant, i quan va morir en aquell atemptat al bar Novellas em va caure l'ànima als peus. De tots els habitants d'Aiguafreda i l'Abella junts, ell era qui menys s'ho mereixia. La nit del seu enterrament vaig sortir del bosc i vaig anar a fer-li la darrera visita al cementiri. Feia un clar de lluna que em podia delatar, però em vaig voler arriscar. En Bordas era molt estimat al poble. I era el meu millor amic. Però les coses varen anar com varen anar.

Varen dir que aquella bomba l'havia posada jo. Potser sí. Jo només sóc un mort que parla amb una desconeguda i li ofereix un altre trago de mate. En Gómez va posar a l'atestat que jo havia confessat aquella mort, la del mosso de la Figuera i fins i tot la d'en Montasell. Era fàcil fer confessar un moribund que no tardaria a deixar el món dels vius. Va escriure que jo vaig ser l'autor de les tres morts, i que havia posat la bomba a la casa dels Grau, a l'Abella. I hi va emmerdar en Quim fins dalt de tot. Però jo només sóc un mort que parla amb una desconeguda sota el sostre humit d'una balma fumada. Com que no en tenia ni idea, en Gómez va fer constar que, a causa del mal estat en què em trobava, no vaig tenir temps de confessar qui em facilitava el material per fer les bombes. I l'advocat d'en Quim Codina volia saber si era possible que jo estigués delirant, fins i tot si, amb tres bales al pulmó, podia seguir parlant. Segons ell, havia de ser difícil parlar en aquestes condicions. Us puc ben assegurar que ho devia ser molt.

Després he sabut que l'home que va fer d'advocat d'en Quim, un cop jo ja era mort, va basar la seva defensa en què l'única cosa que tenien contra el seu client era el que jo havia declarat durant els minuts previs a la meva

mort. Aquest home s'havia especialitzat a defensar casos de rebels i terroristes, com en deien ells. Era un invàlid de guerra, addicte, com no podia ser d'altra manera, al Movimiento, i havia estat l'encarregat de la depuració dels col·legiats del Col·legi de Metges de Barcelona. Si ho comptéssim pel nombre de casos que va guanyar, devia ser l'advocat més nefast de Barcelona, perquè la majoria dels seus "clients" acabaven al Camp de la Bóta. Eren els signes del temps i ell un pària dins d'un estat de dret més aviat tort.

En Gómez també va dir que jo duia una escopeta i vuit cartutxos. I una navalla. I una bossa o dues amb les meves pertinences. I una nota escrita darrere d'una pàgina d'un calendari que permetia pensar que estava fent el seguiment d'algun soldat que s'havia instal·lat a la Llobeta. Ni el jutge ni la Guàrdia Civil varen donar massa importància a aquella nota, perquè tots sabien que l'havia escrita en Gómez.

La Laura es preguntava com podia aquell home tenir tanta informació de coses que havien passat després de la seva mort. Es moria de ganes de preguntar-li-ho, però no volia interrompre el seu discurs incoherent, que anava i venia d'un tema a l'altre i feia cabrioles en el temps. Però, si havia estat a Cuba i després a Argentina, com sabia tots aquells detalls que la Laura només havia conegut perquè estaven recollits en la documentació de l'arxiu militar?

En Matagossos sabia fins i tot que el seu germà havia anat voluntàriament a reconèixer el seu cadàver a la sala on es feien les autòpsies del cementiri vell d'Aiguafreda, poc abans que el cadàver fos enterrat sense cap cerimònia, en una fossa al costat de la porta, a mà dreta,

però per la part de fora del cementiri. En Josep, el meu germà, encara es deia Serradelarca –el seu pare ja s’havia fet canviar el cognom, però el fill no– i la Guàrdia Civil no entenia com podia ser que ell i jo fóssim germans si el cognom era diferent. Però no li varen demanar massa explicacions, perquè els anava molt bé que algú certifiqués que aquell era el cos del bandoler que els havia fet anar de corcoll durant els darrers mesos. Si qui havia mort era el Matagossos, s’havia acabat la ràbia a la vall on havien estat destacats.

Quan el jutge de pau d’Aiguafreda, en Calixto Fondevila, l’amo de Puig-Agut, va rebre l’ordre del jutjat comarcal de la Garriga perquè inscrivís en el llibre de defuncions la mort de Pedro Serradelarca Pou, “*muerto por la Guardia Civil en acto de Servicio*”, va respirar tranquil. Finalment s’havia fet justícia, la seva justícia! I en Matagossos podia descansar eternament, perquè finalment –encara que fos mort– algú li havia reconegut la seva vinculació amb els Serradelarca. Si ho hagués sabut, s’hagués sentit content de dur el cognom que el seu pare li havia negat des del moment de néixer i al qual havia renunciat poc després del final de la guerra.

La setmana que va seguir la meua mort –continuava en Matagossos– uns veïns del poble varen celebrar una fontada: varen comprar un xai, el varen fer matar i se l’anaren a cruspir a la Font d’en Vinyes, on el feren a la brasa. El vi i la carn s’uniren a la disbauxa de la seva ment: eren feliços perquè en Matagossos havia mort, però no sabien que jo els mirava de no massa lluny i que, si hagués volgut, els hauria pogut anar *desapareixent* un per un. Però no em convenia. Ja m’anava bé que m’haguessin mort i enterrat. I potser encara més que,

finalment, m'haguessin dit oficialment que era un Serradelarca de veritat.

Mentrestant, la Guàrdia Civil va continuar la seva feina. En Gómez va desaparèixer durant una setmana més llarga del que era habitual. Ell, que era nascut a Galícia, es va equivocar de tren i, en comptes de baixar a Corunya, ho va fer al Figaró. De fet, en aquells moments i com a destinació turística, tenia més prestigi aquest poblet del nord del Vallès que no la capital gallega. Però ell no anava de turisme. Tenia una feina per acabar. I la devia fer bé, perquè els seus companys de l'institut armat anaren trobant amagatalls del Matagossos sense sospitar res. Trobaven el que ells i els seus comandaments volien trobar, allò que desitjaven i esperaven. Un camí que assegurava la mort del Matagossos i la pau a l'Alt Congost. D'aquesta manera, una parella de la Guàrdia Civil va descobrir unes coves en un bosc que varen dir que es deia de Vilanova, a Aiguafreda. Hi varen trobar quatre bombes de mà, més d'un quilo d'explosius provinents de l'estranger, dos trossos de tub de plom, una llauna d'un litre amb restes de gasolina, una destal de llenyataire i una navalla, una lona que cobria un llit de falgueres, una americana, un pantaló caqui, un pantaló blau, un banyador i una romana gran sense peses.

En Matagossos passava a la història i es convertia en una llegenda que tothom a Aiguafreda i rodalies coneixia, però que durant molts anys no varen gosar explicar. El dia posterior a la seva mort, el governador civil s'ho feia venir bé perquè els *chicos de la prensa* li demanessin explicacions sobre el cas. Diaris com *La Vanguardia* varen publicar-ne els detalls i així s'establia la versió

oficial dels fets, una versió feta de petites mentides en què l'Institut Armat havia aconseguit trobar el "cèlebre bandoler".

La guerra de silencis

La Laura mirava aquell home amb impaciència. Potser ja era hora que expliqués què havia passat després; com era que, sent mort, fos allà parlant amb ella? Ell es va quedar callat. Mirava el foc que guspirejava mentre pensava per on continuar. La Laura estava fora de lloc. No podia creure tot el que acabava de sentir, però tot allò només havia començat. En Matagossos, tímidament, va continuar...

FINAL DEL TEXT GRATUÏT

Aquí acaba el text d'accés lliure de la novel·la *La guerra de Silencis*.

Espero que us hagi agradat i que tingueu ganes de saber com acaba. Si no, espero veure-us en la segona entrega, que espero que sigui aviat. Com ja sabeu, la vostra compra és l'única font d'ingressos en concepte de drets d'autor d'aquesta obra.

La novel·la completa, en format paper, pdf i epub, la podeu trobar a:

<http://www.bubok.es/libros/236010/Guerra-de-Silencis>

Podeu deixar els vostres comentaris aquí:

<http://aventuraliteraria.net/la-guerra-de-silencis/>

També podeu trobar altres coses que us poden interessar a:

<http://fromac.bubok.es>

